માનસિંહ

અભયસિંહ.

લોકપ્રિય વાર્તા.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

બુકસેલર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે.

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૩ જી પ્રત ૨૦૦

સને ૧૯૧૭. સંવત ૧૯૭૩.

અમદાવાદમાં ખેમાસાને ચકલે ધી "નટવર" પ્રીન્ટીંગ

પ્રેસમાં ભોગીલાલ નારણદાસ બોડીવાળાએ છાપી.

કિંમત રૂ. ૦-૮-૦.

માનસિંહ અને અભયસિંહ.

આગળ ભરતખંડમાં સ્વદેશીય ક્ષત્રીય રાજાઓનાં રાજ્ય જ્યારે પુરણ ડંકાએ હતાં અને ક્ષત્રીઓ પોતાની પ્રજાનું પુત્રની પેઠે લાલન પાલન કરતા હતા, તે વખતે જોધપુર નામના અતિ રમણીય નગરના રાજ્ય સીંહાસન પર અજીતસીંહ કરી મહા દયાળુ રાજા બિરાજતો હતો, તે રાજા પ્રજા પાલનના સઘળા ગુણોથી સંપન્ન અને પરમ ન્યાયી હતો. તેના આવા ઉત્તમ ગુણોને લાયક, અને બાલવ્રત પાળનારી પદ્માવતી નામની રાજકન્યા સાથે પરણ્યા હતા. એ રાણી જેમ સતી શીરોમણી હતી તેમજ તે અત્યંત સ્વરૂપ અને લાવણ્યનો ભંડાર હતી તેણીથી બે પુત્ર ઉત્પન્ન થયા હતા જેમાં મ્હોટાનું નામ માનસિંહ અને ન્હાનાનું નામ અભયસિંહ હતું એ ઉભય કુમારો પણ પોતાના માતપીતાને અનુસરીને રૂપગુણોથી ભરપુર હતા, તેમની વય જેમ જેમ વધતી જતી હતી તેમ તેમ તેમનામાં સુંદરતા મધુરતા કોમળતા, નીતી ન્યાયતુલની પ્રજા પાલનપણું વગેરે પીતાના જેવા ઉદાર ગુણો દીને દીને વધતા જતા દેખવામાં આવતા હતા. રાજા પોતે અહર નીશ રાજ્ય સભામાં બીરાજતો હતો જેમાં પ્રધાનો, ન્યાયાધીશો, સેનાપતીઓ, કોટવાળો સામંતો, મુનશીઓ, પંડીતો, વગેરે રાજ સભાને યોગ્ય પુરુષો આવી ભરાતા હતા, તેમની સાથે સંકેત કરી રાજા રાજકારોબાર ચલાવતો હતો,

ચાલો હવે આપણે જોધપુરની અદભુત રચના નીરખીએ. આ નગર ઘણા મોટા વીસ્તારમાં આવેલું હોવાથી તેમાંની વસનાર તમામ પ્રજાના સંરક્ષણને સારૂ નગરની ચોતરફ ફરતો એક ઘણો મજબુત ઉંચો અને સુશોભીત બુરજો વાળો કીલ્લો બાંધેલો હતો, તેને બધા મળી બાર દરવાજા હતા અને તે દરેક દરવાજે પ્રત્યેક પ્રહરે નોબત ગડગડી રહી હતી અંદર દાખલ થઈએતો ઠામ ઠામ સુંદર મહેલો આસપાસ સુગંધીદાર પુષ્પોવાળી ઝાડોથી શોભી રહયા છે. જાહેર રસ્તાઓ પર સાંજ સવાર પાણીનો છંટકાવ થઇ રહયો છે, દુકાનદારો પોત પોતાની એક સરખી બાંધણીની દુકાનોમાં જાત જાતનો માલ ગોઠવી બેઠેલા છે, રસ્તામાં સુંદર

ઘોડાની જોડીથી જોતરેલા રથો, ચારટો, બગીચો, શીગરામો વગેરે આમથી તેમ ભ્રમણમાટે ચાલી રહેલા છે, કંઇક છેલ છબીલા શોખીન જુવાનો ઘોડાપર સ્વાર થઇ પોતાના સોબતીઓને સાથે સહેલ સપાટા મારવા નીકળી પડેલા છે, તેમજ નગરની રમણીક રમણીઓ અનેક પ્રકારના રંગબેરંગી સુશોભીત વસ્ત્રાલંકારોથી ભરપુર થઇ માથે પાણીનાં બેહેડાં લઇ છુમ છુમ કરતી ચાલી જાય છે, કોઇ સ્થળેથી નીશાળીઆઓ અનેક શાસ્ત્રોનું અધ્યય કરી રહેલા છે તેનો મધુરો અવાજ કાનને પવીત્ર કરે છે. કોઇ ઠેકાણે શીવાલયો તથા દેવ મંદીરોમાંથી ઘંટાઓના નાદ મનને અતી આનંદ આપે છે તથા શહેરનો વસવાટ ઘણો નીયમત હોવાથી ચારે જાત પોત પોતાના જથા જુદા બાંધીને રહેલીઓ છે તેથી કોઇ કોઇના મારગને વીષે રંચપણ વીરોધ ન આવતા સકળ પ્રજા હળી મળીને રહે છે. શહેરમાં ઠામે ઠામ નાનાં પણ શોભા વાળી કુવા વાવ તથા સરોવરો તેમજ પુષ્પવાટીકાઓજ ઝુમી રહેલી છે જેનો વપરાશ આખી પ્રજા કરે છે, પરંતુ સહુથી સુંદર અને મનહર બગીચો જેના ચંચળ ચીતને ચોરે છે તે તો ખાસ રાજકુંવરોને માટેનોજ છે એમાં દરેક જાતના નાનાં તથા મહોટાં પુષ્પવૃક્ષો ખુબ છટાથી શોભી રહયાં છે જેવાં કે ગુલાબ જાઇ, જુઇ, ચંપો. ચંપેલી, મોગરો, સેવતી વગેરે વૃક્ષો તો મસ્તકને સુગંધીથી તર કરી નાંખે છે વળી આંબા, આમલી, ચંદન, નાળીએરી, સોપારી, જમરૂકી, નારંગી સીતાફળી, કેળ વગેરે નાના પ્રકારના ફળવાળાં ઝાડોનો પણ પાર નથી. તેઓ વળી આંખને અને મનને આનંદ આપે એવી હારોમાં વાવેલાં છે. તેઓ પર જાતજાતના પક્ષીઓ આનંદથી ગાયન કરી રહયા છે તેમાં કોયલનો રંગીલો ટહુકો તો ગમે તેવાં દુખી માણસના મનને રંજન કરી શીતળ કરી નાંખે છે, વળી સારા ને સરસ મનને આપનાર શુશોભીત બગીચામાં સ્થળે સ્થળે ફુવારાઓમાંથી પાણીની ઝીણી ઝીણી શેરો ખુબ જોરમાં ઊચી જઇ નીચી પડતાં પાણીનાં છુટાં છુટાં બુંદ થઇ જાય તેને લેવાને કેટલાંક મોજી પક્ષીઓ ઉલાંટ ગુલાંટ ખાતાં ઉડે છે તે રમણીય દેખાવ મનને અજાયબીમાં ગરકાવ કરી નાંખે છે. આ મનોહર બાગમાં ઠેકાણે ઠેકાણે સુંગંધી પ્રસરી રહેલી હોવાથી ભ્રમરો ગુંજારવ કરી રહેલા છે, એવા રંગબેરંગી રમણીય બાગની બરોબર મધમાં રાજકુમારોને માટે એક સુંદર મેહેલ ઉતમ કારીગી-

રીથી બાંધેલો છે જેની શોભાતો વરણવી શકાય એવીજ નથી. તે એટલા બધા રાજસી વઇભવોથી ભરપુર કરી દીધેલો છે કે જેમાં દાખલ થતાં માત્ર ગમે તેવા દુખી માણસનું અંતઃકરણ આનંદથી ઉભરાઇ જાય ? આ સુંદર મહેલની સામેજ એક વીશાળ સરોવર આવી રહેલું છે એમાં કમળો એટલાં બધાં ખીલી રહેલાં છે કે જાણે આ સુરોવર તે કમળની ખાણુજ હોયની શું ? તેના પર નાના પ્રકારનાં પક્ષીઓ રૂડા શબ્દોચ્ચાર કરતાં પોતાનો ચારો ચરી રહ્યાં છે. આ સરોવરનું જળ ઘણું સ્વચ્છ અને મીઠું હોવાથી નગરની નારીઓ ત્યાંથી પાણી ભરી જાય છે. ઉપર જણાવેલા સરોવર પરના રંગમહેલમાં રાજકુમારો પોતાની જુદીજ કચેરી ભરીને હમેશાં બેસે છે, જેમાં તમામ રાજ્યના કારભારીઓ, સામંતો, પ્રધાનો, તેમજ નગરના નાગરીકો વગેરેના યુવાન સરખે સરખા પુત્રો ત્યાં એકઠા થાય છે. તેમની હજુરમાં ગાનારીઓ, કવીઓ, પંડીતો, વગેરે ગુણીજન અનેક તરેહની વીદ્યા તથા ગુણોની ખુબીઓના ખેલ કરી બતાવે છે તેમજ ભાટ ચારણો વગેરે બદીજનો ઘણુંક ચાનક દેનારા ઇતીહાસીક હેવાલો કહી સંભળાવી રાજનીતિનો રસ્તો બતાવે છે.

આ પ્રમાણે સમગ્ર સુખ ભોગવતાં ઘણા દીન વહી ગયા છે. શીયાળાનો દીવસ છે, દહાડો ઘડી ચારેક ચડયો છે કે જે વેળાએ કીડીથી કુંજર સુધીના પશુ અને માખીથી ગરૂડ સુધીના પક્ષીઓ તેમજ બાળક યુવાન તથા વૃદ્ધ સ્ત્રી પુરુષો પોત પોતાના પોષણના અગર પરમાર્થના કાર્યમાં તત્પર થયાં છે ત્યારે માનસિંહ અને અભયસિંહ બને રાજકુમારો ઉંઘ તજી દાતણ પાણી કીધા પછી સ્નાન અને નિત્ય કર્માદિ ક્રિયા કરી મહેલના સરોવર ઉપરના દીવાનખાનામાં આવી સુખાસન પર બેઠેલા છે. આ વખતે તેઓના હમેશના સંગાથીઓમાંનો કોઇ પણ સાથી તેમની પાસે નથી, પણ ફક્ત તેમના હજુરના ખાસ તથા નોકર ચાકરોજ કેટલાક છે, જેઓ પોત પોતાના કામ કાજમાં આડા અવળા ગુંથાયેલા છે એટલામાં દીવાનખાનામાં આવી બે ચાકરોએ ચાહા, કાફી તથા મસાલાદાર દુધ અને કેટલાક ઉંચી જાતના મેવા લાવીને રાજકુમારોની આગળ મુકયો. એ જોઇ અભયસિંહે મોટા ભાઇને કહ્યું કે. “ આપણને હમણા આ સઘળી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરવો ઉચીત

નથી. કારણ કે આપણા રંગીલા રસીયા અને મોજીલા સોબતીઓ. એક પણ હમણા છેજ નહીં અને તેઓ વગર એકલપેટા થઇ આપણે એકલાએજ કસુંબો લેવો એ આપણા દરજ્જાને લાંછન લાગે એવું છે. માટે આપણે થોડી વાર રાહ જોઇ આપણા સોબતીઓ આવશે તેમની સાથે કસુંબા પાણી લઇશું. ”

સોરઠો.

મેમાનોને માન દિલભરિને દીધાં નહીં.
એ મંદિર નહીં મગાણુ સાચુ સોરઠિયો ભણે,
કરમાં પેહેરણ કડાં કર ઉપર કર કર્યો નહીં,
ઇ માંનવ નહિ પણ મડાં, સાચુ સોરઠીયો ભણે
મફરાં પહેરે સુત, ઓઢે પણ આપે નહીં,
તે મણુવા તાબુત, સાચું સોરઠિયો ભણે,

પોતાના નહાના ભાઇની વ્યાજબી વાતનો સ્વીકાર કરી કસુંબો પાણી મુલતવી રાખી મેહેલના ઊંચા ઝરૂખામાં જઇ બગીચાની રમણીય અને અલૌકીક રચના નીરખતા બેઠાં.

આ પાર વગરની શોભા જોવામાં તલ્લીન થયલા રાજકુમારોને અહીં મુકી આપણે શહેરના નગર શેઠના ઘર તરફ જોઇએ નગર શેઠ હીરાચંદશાહનું ઘર નગરના મધ્ય ભાગમાંના સુંદર ચોક પર આવેલું છે. ઘરની આસપાસ એક મહોટો વંડો છે તેમાં એક નાજુક બગીચો બનાવેલો હોવાથી ઘરના મોખરાની સામા ઘણો રમ્ય દેખાય છે નગર શેઠ અને વળી રાજ્યમાં માનીતા એટલે તેમના દબદબાનું તો પુછવુંજ શું ? વાડાનો દરવાજો મુકીને આગળ જઇએ તો પેરગીરો આમથી તેમ સ્વાબમાં પેરા ભરાયા કરે છે બારણાની પગથા પર જાત જાતના ફુલોનાં કુડાં ગોઠવી મુકેલાં છે, ઘરના ચાકર નોકરો આમ તેમ ધમધમાટથી કામકાજે દોડયા કરે છે ઘર અતી વીશાળ અને સાત માળનું ઉચુ છે માટે એક ઉપર નજર કરતાં દરેક દીવાનખાનાની બારીપર બારી તથા ઝરૂખાપર ઝરૂખા ઝોકી રહ્યા છે તે તથા તેમાં મેનાં પોપટ ચડોલ વગેરે જાત જાતનાં સુંદર શબ્દ વાળા પક્ષીઓનાં રંગબેરંગી પાંજરા લટકાવી દીધેલાં છે, તે ઘણીજ સોભા આપે છે આ શેઠને એકજ એકને ઘણીજ સ્વરુપવાન પુત્રી છે, જેનું નામ ઝીણા પદ્મની છે, શેઠની સઘળી સંતતીમાં એ બાઇ નાની અને બહુ સુલક્ષણી હોવાથી તથા પીતાને બહુ વ્હાલી છે એ બાઇ છેક સાતમે માળે પોતાની સખીઓ સાથે હમેશાં આનંદમાં દીવસો કહાડે છે.

એક દહાડે ઝીણુા પદ્મની પોતાનાં માત પીતા તથા ઘરના બીજા માણસો સાથે ભોજન કરીને ઉપર આવી સખીઓની બેઠેલા છે સાહેલીઓ જુદી જુદી આનંદની વાતો કરતી પાનનાં બીડાં કરી આપે છે. એટલામાં એક સખી બોલી " અહો સખી ઝીણા તમે આવડાં મોટાં થઇને કદી પણ આપણું રળીયામણું નગર તો જોયુંજ નહીં. વળી બજાર જોઇ કે નથી પનિયારે આવ્યાં મોટાં ઘરમાં જન્મ થયો એટલે તમે તો કેદખાનેજ પુરાયા કે શુ ? જાઓ મારાં બાઇ જોયું તેજ બધું ખાધું પીધું રંગરાગ કીધો તેજ સાથે આવવાનું છે, આ રંગ બેરંગી વિચિત્ર દુનીયામાં આવી શું પશુ સમાન રહી જીંદગી ગુજારવી ? ધન્ય છે પશુ પક્ષીઓને કે આ દુનીયાની અલૌકીક લીલાનો લાવો લે છે માટે એક દહાડો ચાલો તો આપણે સાથે પાણી ભરવા જઇએ " એ સાંભળી ઝીણા બોલી " હા તેં કહયું તે ખરૂં, મેં હમણાં સુધીમાં કદી પણ આંગણાની બહાર પગ મુકયો નથી અને મને નગરની રચના જોવા ની ઘણી ઉતકંઠા છે છતાં આપણે મોટા ઘરનાં ફરજંદથી લાજ લોપી કેમ કરી જવાય ? લોક નીંદે, હાંસી કરે, અને માથે આળ ચઢાવે પણ જો મને માતાજી રજા આપશે તો કાલ આપણે સહુ સાથે પાણીએ જઇશું " બીજે દહાડે પોતાની માની શીખ લીધી પછી સરવે સખીઓને સંગે લઇ ઝીણા માથે બહેડુ મુકી પાણી ભરવાને ચાલ્યાં ઝીણા અત્યંત રૂપવંતી અને પદ્મની જાતીની સ્ત્રી હોવાથી તો વગર શણગારજ અંધારે પ્રકાસી રહે એવી છે છતાં તેણે આ વેળાએ સોળે સણગાર સજ્યા છે હસ્તિનીના જેવી ગતીથી સઘળી સખીઓના ટોળામાં હાસ્ય વીલાસ કરે રુમ ઝૂમ કરતી ધીમે ધીમે ચાલી જાય છે તે સમયના તેના લાવણ્યનું વરણન ઘણુંજ મોહક છે આમ ચાલતાં ચાલતાં સહુ સહિયરોનું જુથ રાજકુંવરોના બગીચાવાળા સરોવર તરફ આવે છે ઝીણા આજે નવીજ પહેલીવાર બહાર નીકળી છે માટે તેને કશી ખબર નથી તેથી તેણીએ રાજકુવરોની બેઠક તરફને કીનારે જઇ પાણી ભરવા માંડયું.

હવે રાજકુમારોને તો આપણે મહેલના ઝરૂખા ઉપર બેઠલા જોયાજ છે. ઝીણાને આવતી જોઇ તેણીની લાવણ્યતા તથા હસ્તિ-નીના જેવી ચાલથી રાજકુમાર માનસિંહ તો ચકીત થઇ ગયો તેણે ઝીણાની ભણી એકીટસે નીહાળી નીહાળીને જોવાથી વિહ્વળ થઇ નાના ભાઇને કહ્યું કે વહાલા અચળસિંહ આ તોજ જરા

જોતા ખરો ? શું ઇશ્વરની ખુબી ! ધન્ય તે એની લીલાને કે જેની દુનીયામાં આવાં અલૌકિક રત્નો ઉત્પન્ન થાય છે ? " આ વેળાએ અભયસિંહનુ ચીત બીજી બાજુંએ હતું તેથી મ્હોટાભાઇનું આ બોલવું સાંભળીને એકાએક તે અચરત પામી બોલ્યો " શું બાઇજી એ શું કહો છો ? "

માનસંહે કહ્યું અહીં જો તો ખરો પહેલી તરૂણ નવયૌવના રૂપસુંદરી કેવી શોભી રહી છે અહો ? તેની આંખ ગમે તેના શુરવીરના રહૃયને તીક્ષણ બાણ રૂપ થઇ ભેદી નાંખે એવી છે? એનું મુખ પુરણીમાના ચન્દ્રની પેઠે દીપી રહ્યું છે ? એનું રહ્રય સ્થળ પુરુષના મતને સહજમા દ્રવીત કરી નાંખે એવું છે ? આહા? એહનો સખીઓ પ્રત્યેનો વીનોદ સ્વર કોકીલાને પણ લજાવે તેવો છે જાણે ઇંદ્રની મેનકા નામની અપસરા સખી ગણો સહીત અહીં ઉતરી આવી હોયની તેમ તેણી આ સુંદર સરોવરને તટને શોભાવી રહી છે ? '

આ સાંભળી નહાનો ભાઇ ખીન્ન વદને બોલ્યો મોહોટા ભાઇ આજે તમારા સ્વભાવમાં ઘણો ફેરફાર થયેલો જોઉ છું કારણ કે તમારા જેવા શીલસંપન્ન પુરૂષના મહોંમાંથી પરસ્ત્રી પ્રશંસાના અનુચીત શબ્દો નીકળે એ નહીં બનવા જેવું છે આજે તમારા નીત્યના સદગુણુમય સ્વભાવમાં ફેર પડેલો જોઇ આપણી સ્થતિમાં પણ કોઇ પ્રકારનો નહી ચીતવેલો ફેરફાર થાય એમ મને લાગે છે વીદવાન પુરૂષોએ કહેલું છે કે વીનાશકાળે વીપરીત બુદ્ધિ એટલા માટે પ્રથમ તો આપણા રાજ્ય કુળનાં મનુષ્યોને પુત્ર સમાન ગણવી જોઇએ તેથી ઉલટું તમારૂ પરસ્ત્રીનાં વખાણ રૂપ વાકયો તો આપણા પીતા અજીતસિંહ રાઠોડ જેવા રાજાધીરાજના પદને લાંછન લગાડે એવું છે '

અભયસીંહનું આ પ્રમાણેનું વીનયવાળું બોલવું સાંભળી મોટા ભાઇ મનમાં જરાક શરમાઇ જઇ કંઈ પણ ઉત્તર આપ્યા વગર સ્થંભ થઇ ગયો. પણ તે ઝીણાનું મનોહર રૂપ તેના અંતઃકરણમાં નીવાસ કરી રહેલું હોવાથી માનસીંહ તેણીની તરફ એક નજરે જોઇ રહ્યો.

દોહરો.

ચુંબક ખેંચે લોહને પંકજ ભરમ પ્રકાશ,
નારી નર નયના હરે નીજ નયનોની પાસ.
ચીત ચકોર તણું હરે ચંદ્ર રહી આકાશ.
નારી નર નયના હરે નીજ નયનોની પાસ.

નારી સ્વરૂપના આવા અદ્દભુત ગુણુને લીધે માનસિંહનું ધ્યાન ઘણુંજ એકામ થઇ તે સરોવરપરની રમણી તરફ લાગી રહ્યું છે જે કોઇ પ્રકારે પાછું ફરતુ નથી એથી ફરી તેનાજ આવેશમાં તે નાના ભાઇ પ્રત્યે બોલ્યો અરે ભાઇ અભયસીંહ ? હું તને વાંરવાર શું કહું મેં આવી મનોરમા રતી રમણી તીલોતમા કામની જન્મ ધરીને કોઈ સ્થળે પણ જોઇ નહોતી તો પછી આ કામોદીપક બંગીચામાં તો ક્યાથીજ જોઇ હોય માટે આ ઉરવસી આકાશથી ઉતરી આવેલી હોય એમ ભાસ થાય છે આપણે તેની નીરખક્ષા કરવી જોઇએ કે જેવું એનું અવરણુનીય સોંદરય છે તેવું શાહણ પણ તેનામા છે કે નહી અને ત્યારેજ એ ન માલુમ પડે કે રાજ કુમારો મહેલમાં બેઠા છે આ સાંભળી અભયસીંહ બોલ્યો વડીલ બંધુ પરસ્ત્રીનું સ્વરૂપ અને શાહાણુપણુ શા કામનું ! એને તો ગુણવાન પુરૂષો પરાપુરવથી સદા ધીકારતાજ આવ્યા છે. અને તેટલા માટે તમે માનો તો બહુ સારૂં એ વાતનો છેહ લેવાથી આપણી આબરૂને લાંછન લાગશે એટલુજ નહીં પણ આપણી ગરીબડી પ્રજાનાં કોમળ અ.તઃકરણ દુખાશે. ” માનસીંહ બોલ્યો કે, “ મારે પ્રજા સામેતો કુડી નજર કરવી નથીજ. પણ માત્ર હાસ્યવીનોદથી તમાસો જોવો છે ” આ પ્રમાણે ઉભય બંધુઓ ઝરૂખામાં બેઠા બેઠા વાતો કરે છે એટલામાં સરોવરે આવેલી સઘળી પનીહારીઓ પાણીનાં બેહડાં માગે લઇ જુથ થઇ નગર તરફ ચાલવા માંડી ઝીણા શરીરે અતી કોમળ અને મોટા ઘરનું છોરૂં એટલે કોઇ દીવસ એક સેર ભાર પણ માથે ઉપાડવાની જરુર પડેલી નહીં તેથી બેહડાના ભારને લીધે પોતાની સખીઓથી તેણી કેટલીક પાછળ રહી ગઇ સાહેલીઓ ઘણે દૂર ચાલી જશે એમ ધીરી જરા ઉતાવળી ચાલવા માંડી એટલામાં પ્રશ્ચરી ઇચ્છાથી તેના પગમાંનું ઝાંઝર નીકળી પડયું એટલે તેને પાછુ પગે પહેરવા માટે ઉભી રહેવાથી પોતાની સખીઓના સાથથી તે ઘણી પાછળ પડી ગઇ આ વખતે સુરજનાં સંપુર્ણ કીરણો તેણીના આખા શરીર પર પડતાં હતાં તેમનું તથા તેના વસ્ત્રાલંકારો સહીત સુંદર મય શરીરનું તેજ એકાકાર થઇ રહ્યું હતું તે જોઇને માનસીંહ તો દીવાના જેવો બની રહ્યો ! પછી તે નાના ભાઈ પ્રત્યે ફરીથી કહેવા લાગ્યો. “ અરે અભયસીંહ, આવી મનમોહના ફરી ફરીને અહીં આવશે નહીં માટે આપણે એને કંઇક સમસ્યા તો કરવીજ

જોઇએ. " નહીતો આપણી હામ આપણા મનમાંજ રહી જશે. " અભયસીંહ આથી કંટાળી જઇ બોલ્યો, આપ મારા વડીલ બાંધવ છો તેથી મારા શીરના છત્ર રૂપ છો માટે આપને હું કંઇ કહી શકતો નથી. પણ કુંહામાં એટલુંજ કે, કૃમે કરી આ વાતને તમે જતી કરો. પણ માનસીંહ તેના બોલવા પર કશુ લક્ષન દેતાં તાનમાંજ બોલ્યો. " બસ હવે તું. બસ કર. તું હજી બાળ છે માટે તને એવી રસીકતા સંબંધી ગ્નાન ક્યાંથી હોય. " વળી તે ફરીને બોલ્યો કે હું કઇ તારૂં બારયું કરવાજોગ નથી. ગાદીનો ધણી તો હું છું. તું મને શું શીખામણ દઇશ ? એ પ્રમાણે અભયસીંહને તુંચ્છકારી કાઢી પોતાની લીધેલી હઠને સ્વાધીન થઇ માનસિંહે પોતાના હાથમાં કમાન લીધી. ને તેમાં સીસાની ગોળી ભરાવી ઝીણાની ગાગરપર તાકીને મારી. ગોળીના મારથી ગાગરને કાણું પડ્યું. અને તેમાંથી ધીમે ધીમે પાણીની ધારા ચાલી આથી ઝીણાએ પહેરેલી અમુલ્ય સાડી ભીંજાવા માંડી. આ જોઇ માનસીહે અભેસીંહને કહ્યું કે, " આતો આપણા ધાર્યા પ્રમાણે કીધું. પણ હવે તે આપણે પડેલું કાણું આપણેજ હાથે બંધ થાય ત્યારેજ આપણી ચતુરાઇ. માટે હવે એટલુંજ કામ તું કર અભયસીહે તે સ્ત્રી મસુલ હજુ સુધી જોયું નહોતું. ને નીચે મોઢેજ મોટા ભાઇની સાથે વીવાદ કરી રહયો હતો. પણ વડા ભાઇએ ગાગરનું કાણું પુરવાને હુકમ કીધો. એકતો વડીલ ભાઇ અને ગાદીનો વારશ એટલે તેનું કહ્યુ કરવુંજ પડે. માટે અભયસીહે કમાન લઇ ગોળી ચડાવી. પણ કમાન તાણીને ઝીણાની સામું જોય છે. એટલામાંજ તેના તેજને લીધે તે અંજાઇ ગયો. તેથી ગોળીના ઘાથી સાંચ બરાબર ન પુરાતાં થોડુંક કાણું રહી ગયું. તેમાંથી ઝીણી ઝીણી પાણીની ધારા વહેતી રહી. એટલે તરતજ ઝીણાને પોતાની સાડી ભીંજાયલી માલમ પડી. તેણીએ લાગલું પાછળ વળી ઉંચું જોયું તો ઝરૂખાપર બેઠેલા રાજકુમારો તેની નજરે પડયા આથી તે જાણી ગઇ કે જરૂર મારે માથે કાવતરૂં થયું. આ બનાવને લીધે તેણી ગભરાઇ એટલે પોતાની સાહેલીઓ અને પોતાના વચ્ચેનો અંતર હતો તે બમણો થયો. આથી તેણે પોતાના મનમાં એવો વિચાર કીધો કે, આજે આટલું થયું તો કાલે વધારે થવાનો સંભવ છે અને વળી આટલીજ વાત રખે જો કોઇના જાણવામાં આવી તો મારૂં ડહાપણ

ધુળમાં મળી જશે. તેમજ મારા પીતાના કુળને હીણપત લાગશે અને આખરે કોઇ દીવસ મારી લજ્જા જશે, માટે હું તો મારા પ્રાણને કાળના મુખમાં આપીશ મારૂ જીવીત આ ક્ષણુભગુરં સંસારમાં કંઇ કામનું નથી.

દુહો.

"લાજ રખે તો જીવ રાખ, લાજ વણ જીવ ન રાખ;
કવી ગંગ કહે કીરતારકું, દોનું ભેલી રાખ

આવા અફસોસમાં ઝીણા ઘેર આવી, તો પોતાની માતા અરના દીવાનખાનામાં બેઠેલી છે. પાણીનું બેહડું ઘરમાં ઉતારી પોતાની મા પાસે ન જતાં ઝીણા લાગલીજ પોતાના દીવાનખાનામાં ગઇ અને મનમાં થતા સંતાપને ન દબાવી શકાયાથી પેટીમાંનું વીખ એક કટોરામાં કાઢી ઘોળીને પીવાને માટે તૈયાર કીધું, વીખ પીવાને માટે કટોરો હાથમાં લઇ રૂદન કરતી તે બોલી—

" ઓછે કુખે અવતરી પાપ તણો નહી પાર,
આણુખૂટે મરવું હવે, લેખ લખ્યા કીરતાર "

આવા અંદેશામાં ઝીણા બેઠી છે એવામાં તેની માએ વીચાર કીધો કે, આજે ઝીણા સોળે શણગાર સજીને સાહેલીઓ સાથે આનંદથી પાણી ભરવા ગઇ હતી, પણ તે પાણી ભરીને આવી તે વખતે જતી વખતના જેવી આનંદી દેખાઇ નહીં પણ ઉલટી ઘણીજ દીલગીર માલુમ પડી તેનું કારણ શું હશે ? કોઈ સાહેલી સાથે વીખવાદ થયો, કે કોઇએ અપશુકન કહ્યા કે કેમ થયું તે હું એને પુછું તો ખરી. એવા વીચારથી શેઠાણી ઝીણાના દીવાનખાનામાં દાખલ થઇને જુવે છે તો તેના હાથમાં ઝેરનો પ્યાલો તેમની નજરે પડયો ! આ જોઇ શેઠાણી અજાયબી પામી ઝીણાને ઘણીજ આતુરતા સાથે પુછવા માંડયું. " અરે બેટા, આ શું છે ? આપણા નીષ્કલંક કુળને તું કેમ બટો લગાડે છે ? ને શા કારણથી તું આત્માઘાત જેવું અઘોર ત્ય કરવા બેઠી છે ! તને શું દુઃખ છે ? તારૂં કોઇએ અપમાન કીધું છે કે કંઇ હલકા શબ્દો કહ્યાં છે ? બેટા, જે કોઇએ તારી સાથે કોઇ પ્રકારના હલકાઇ વાપરી હોય તેની જીભ ખેંચાવી નાંખું, માટે મને તારૂં સંકટ તો કહેતો ખરી ?

એ સાંભળી ઝીણાએ ગદગદીત કંઠે કહ્યું, મારી માયાળુ માતા મને કારણ પુછવામાં કે બચાવવામાં તમારી લાજ રહે તેમ નથી. માત્ર એટલુંજ કે, તમારા પવીત્ર કુળને ડાઘ લગાડનાર હીન ભાગીણીજ હુંજ અવતરી જેથી મારે આ સંસારમાં કંઇ કારણ નથી. શેઠાણી બોલ્યાં એટલું બધું શું છે ? બેટી, તને જે કંઇ સંકટ પ્રાપ્ત થયું હોય તે મને ખરેખર કહી દે નહી તો તને માતા આજ્ઞા તોડવાનું પાપ લાગશે તે તેથી તારા ડહાપણને ખામી લાગશે" આ પ્રમાણે શેઠાણીએ અત્યાગ્રહ કીધાથી ઝીણા ડસકાં ખાતી કડકે કડકે બોલી. " મારાં દયાળુ માતા, હું તમને શું કહું. જેના તરફથી મને સંકટ પ્રાપ્ત થયું છે તેના સામે આપણું કશું ચાલે તેમ નથી અને તેથી કરીને મીથ્યા લોક વાણીને ન ચડતાં મને આ રસ્તોજ ઠીક લાગે છે. " ફરી તેણી જરા સાવધ થઇ રાજ કુંવરો પ્રત્યેના ગુસ્સાના ઉભરાટમાં બોલી. " રાજાએ પોતાની પ્રજા પ્રત્યે વરતવું જોઇએ. તે રીતથી આપણો રાજા ન્યાયી કહેવાતો છતાં વરતતો નથી એમ અનુમાન કરવું પડે છે. કારણ કે પુત્રો પીતાના જેવા ગુણો કે અવગુણોથી ભરપુર હોય એવો સાધારણ સંસારી નીયમ છે. અને તેથી કરીને આપણો રાજા ઉન્મત સ્વભાવ વાળો હોવો જોઇએ કેમકે તેના દુષ્ટ કુંવરોએજ આજ મને આ વ્યવસ્થા મારગે પહોંચાડી છે. માતા, એ રાજકુંવરો, કે જેઓ સરોવર પરના મહેલના ઝરૂખામાં બેઠા હતા તેઓએ મારી પાણીની ગાગર પર નીશાન તાકી ગોળી મારી અને તેથી મારી ગાગર ફુટતાં પાણી વહી જવા માંડયું, એટલામાં બીજી ગોળી મારીને તે બંધ કીધું આ બનાવ જોઇ હું બહુ ગભરાઇ અને શ્વાસભર અહીં આવી પહોંચી. માજી આ જે તેઓએ આટલું કીધું તો ફરીને તે દુષ્ટોને આ કરતાં વધારે હીણું અને ઉન્માદ ભરેલું કામ કરતાં શી વાર ? માટે મારી લાજ મારી સાથેજ રાખીને આ જગતને નવ ગજના નમસ્કાર કરવા તેજ ભલું નહીં તો મારી લાજ રહેનાર નથી. એમ જાણી હું આખરનો ઉપાય અમલમાં લેવા બેઠી છું માટે સુખેથી મારૂં ધારયું કરવા દો " આટલું બોલી હાથમાં વીખપાત્ર મોઢે માંડવા જાય છે. એટલામાં તેની માએ તો ઝડપ લઇ તેમાંનું ઝેર ઢોળી નાખ્યું, અને તેને તે પ્રમાણે આત્મઘાત કરી અમુલ્ય આત્માનો સહજવારમાં નાશ કરતી અટકાવવા માટે ઘણીક તરેહના સોગન દીધા. તેમજ તેમ ન કરવા માટે સખત બંદોબસ્ત કીધો. વળી તેણીને સમજાવી કે, " બેટી, તું શાને માટે

કરે છે ? આપણે નગર શેઠ છીએ અને આપણી પાસે ધન દોલત જોઇએ તેટલું છે, તેમજ આખા જોધપુરનુ તો શું પણ તેનાં પરગણાંનું સઘળું મહાજન આપણા કબજામાં છે. માટે જો આપણે ધારીશું તો રાજાની વીરૂધ થઇ તેનું આખું રાજ ઉજડ કરાવી દઇશું. " આ પ્રમાણે બીજા ઘણા દીલાસા દઇ શેઠાણી ત્યાંથી ઉઠયાં, અને તરતજ જયાં નગર શેઠ બેઠા હતા. ત્યાં જઇ આ સઘળી હકીકતથી તેમને જાણુતા કીધા શેઠને ઘણું માઠુ લાગ્યું, તેથી તરતજ તેમણે સઘળું મહાજન એકઠું કરી ઉપલી બધી બીના તેમના આગળ કહી સંભળાવી, તે ઉપરાંત કહ્યું કે, ' આજે અમને તો કાલે તમને સઉ મહાજનની આબરૂ તો ભેગી છે, માટે આપણે હવે આ નગરમાં રહેવું યોગ્ય નથી. " એ પ્રમાણેનો ઠરાવ કરી સઉ લોકો બીજે દીવસેજ પરોઢીયામાં પોતાના સરશામાન ગાડામાં ભરી તૈયાર થયા, અને ઉચાળો ભરી ચાલવા માંડયું. હજુ સુધી પ્રાતઃકાળ થયો નહોતો. એટલે શહેરના દરવાજા બંધ હતા. માટે મહાજન સઘળું પોળ આગળ આવી અટકયુ દરવાનને દરવાજા ઉઘાડવાનું કહ્યું તો તે બોલ્યો કે, " આ વખતે દરવાજો કેમ ઉઘાડાય ? તમે સઉ મહાજન એકઠા થઇ આ ટાણે કયાં જાઓ છો ? " એ સાંભળી સાહુકારો બોલ્યા કે, તારે તે બાબત પુછવાની કંઇ જરૂર નથી માત્ર અમને વખત થાય છે માટે જલદીથી દરવાજા ખુલ્લા કર. અમે તો આ નગર છોડીને જઇએ છીએ. " આથી દરવાન અજાયબી પામી બોલ્યો. " એમ હોય તો દરવાજા ઉઘાડતો નથી. તમારે ઉઘાડવવાજ હોય તો ખુદ રાજાની રજા લઇ આવો. " મહાજન કહે કે જો રાજાને ગરજ હશે તો પુછવાને આવશે. અમારે એવા અનિતિમાન રાજાના રાજ્યમાં વસવાની જરૂર નથી. " પોળીઆઓએ મહાજનને વીનંતી કરી કહ્યું " કૃપા કરી થોડીવાર ઉભા રહો. હું રાજાનેજ અહીં બોલાવી લાવું છું. અથવા તો તેની રજા લઇ આવું છું. " એમ કહી તે દોડતોજ રાજાના દરબારમાં ગયો. એ વેળાએ રાજા ઉંઘતો હોવાથી ત્યાં આગળ દરવાનથી જવાય નહીં માટે તેણે દોરડાપરના પહેરેગીરને કહ્યું. પેરેગીરે આ સમાચાર ખુદ રાજાનો ખવાસ કે જે આ વખતે રાજાને વાયુ ઢાળતો હતો તેને જાહેર કર્યું. ખવાસે રાજાને તરતજ ઉઠાડયો અને કહ્યું. " મહારાજાધિરાજ, આપણા નગરનો દરવાન આપને કંઇ જરૂરની હકીકત કહેવા માટે દેવડી પર ઉભો છે' આ સાંભળી રાજા ફેરતજ દેવડી આગળ આવ્યો, ને દરવાનને બોલાવી પુછ્યું, " કેમરે શું કહેવા માગે છે દરવાન

પ્રણામ કરી બોલ્યો. " ધર્મધુરંધર, રાજાધિરાજ, આ વખતે આપણા નગરના મહાજન લોક એકત્ર થઇ પોતપોતાના ઉચાળા ભરીને શહેરના દરવાજે આવી ઉભા છે. તેઓએ મને દરવાજો ઉઘાડવાનું મને કહેતાં મેં ઉત્તર આપ્યો કે મને રાજાજીનો હુકમ નથી માટે હું આ વખતે દરવાજો ઉઘાડી શકનાર નથી. પછી તેને સૌ ત્યાં આગળ ઉભા રાખી આપને એ સર્વ વાત જાહેર કરવા હું અહીં હજુરમાં આવ્યો છું. માટે જેમ હજુરની આજ્ઞા હોય તેમ કરવા તૈયાર છું." એ સાંભળી રાજા વિચારમાં પડયો: અને પોળીઆને કહ્યું, " તું જા મારા આવ્યા પહેલાં દરવાજો ઉઘાડીશ નહીં હવે પાછળથી પોતાના બે ચાર ખાસ હજુરીયાઓને સાથે લઇ રાજા તુરતજ ઘોડેસ્વાર થઇ ત્યાં જઇ પહોંચ્યો પછવાડેથી જેમ જેમ જાણ થતું ગયું તેમ તેમ બીજા અમીર ઉમરાવો દોડાદોડ કરી આવવા લાગ્યાં. એમ કરતાં સઘળી દરબાર પોળ આગળજ ભરાઈ ગઇ ? રાજાજીને ત્યાં પહોંચતા વાર સઘળા લોકોએ નીચે વળી પ્રણામ કર્યા રાજા મહાજનને જોઇ બોલ્યો, " અરે ? મારી પુત્ર સમાન પ્રજા આ વખતે મારા શહેરમાંથી એકત્ર થઇ ચાલી જાય છે તેનું કારણ શું ? મારા શહેરમાં તમોને ધંધો રોજગાર નથી મળતો ? કે શું ચોર ચખાર કે એવા બીજા લુચ્ચા હરામીઓનો ઉપદ્રવ છે ? કે મારી પોતાની તરફથી કિંવા મારાં કુટુંબ તરફથી તમને કાંઇ સંતાપક થઇ પડયું ! શું ? એ પ્રમાણે રાજા બોલતા છતાં આખા મહાજનમાંથી કોઇ પણ મનુષ્યે પ્રત્યુત્તર ન આપવાથી રાજાએ ફરી કહ્યું, " તમારે જવું હોય તો ભલે પણ મારા તરફથી તમને શહેર છોડવાનું શું કારણ બન્યું છે, તે યથાર્થ મને જણાવી પછી બેલાશક જાઓ. લોકો બોલ્યા " ગૌબ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ રાજાધિરાજ. આપના રાજ્યમાં અમને કોઇ પણ જાતનું દુખ નથી અમો સર્વ વાતે સુખી છીએ. " પણ માત્ર અમારાં અનોદક તમારા શહેરમાંથી ઉઠયાં છે તેથીજ જઇએ છીએ." રાજા બોલ્યા, એ કંઇ માનવા જોગ કારણ કહેવાય નહીં માટે એ સઘળી વાત છોડી દઇ જે ખરૂં કારણ હોય તેજ દર્શાવી દો " આવી રિકઝિક થાય છે એટલામાં બેચાર બટકબોલા હતા. તે એકદમ બોલી ઉઠયા. " રાજાજી સાહેબ એ લોકો તો શરમમાં રહી નાહક ગળચવા ગળે છે; પણ અમે તો સાચા બોલા છીએ. તેથી ખરેખરૂં બોલ્યા વગર રહેવાતું નથી માટે કૃપા કરી અમારૂં સાંભળશો " એમ કહી, શહેર છોડી જવાનું સઘળું કારણ રાજાને અથ ઇતિ

કહી સંભળાવ્યું તે પછી છેલ્લે કહ્યું. "મહારાજ આજે નગર શેઠના ઘરની લાજ લીધી તો કાલે. અમારી વહુ દીકરીની લાજ લેવાશે." આટલુંજ સાંભળતાંજ રાજાતો અત્યંત કોપાયમાન થઇ ગયો ગુસ્સાને લીધે આંખ્યો લાલ થઇ ગઇ ને મોં અતિ વિકરાળ થયું. તેમજ આખા શરીરપર લાલી આવીને રૂવાંટાં ખડા થઇ રહ્યા ? આવા આવેશમાં રાજા બોલ્યો. "હાંરે ! કોઇ છે ? જાઓરે, મારાં કુળ અને રાજ્યનીતિને તોડનાર અપરાધી કુંવરોને એકદમ દેશવટો આપો? વળી તેમને કહો કે, બાર વર્ષ પર્યંત વિદેશમાં રહી પછી અહીં આવવું હોયતો આવજો ત્યાં સુધી તમારાં કલંકીત મોડાં મને દેખાડશો નહીં." કુંવરો જાતે ગુણવાન છે તેમજ સર્વને ઘણા વહાલા છે રાજા એ પોતે ગુસ્સાના આવેશમાં હુકમ તો કર્યો પણ કોઇ ચાકર તેના આ હુકમને ઉઠાવવાને ચાલી નીકળ્યો નહી સૌ મહાજન લોકનાં મોઢાં ઉતરી ગયાં સૌ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે અરે આપણે પોતાના શિરછત્ર રાજાને વારસ વગરનો કીધો રાજા પોતે તો હવે વૃદ્ધ થયો છે. માટે તેના રાજ્ય સિંહાસનપર રાજકુંવર વગર કોણ બિરાજશે ? એ પ્રમાણે અમીર ઉમરાવ તથા સીપાઇ અને ખવાસ લોક સુદ્ધાં આ હુકમ સાંભળી સ્તબ્ધ બની રહ્યા. મહાજન સઘળું રાજાને કાલાવાલા કરી આવો કઠણ હુકમ ફેરવવા ઉમેદવાર થઇ રહ્યું, પણ રાજાને તો ક્ષણે ક્ષણે ક્રોધ વધારે ચડવા માંડયો. ને ફરીને બોલ્યો. " કેમરે કોઇ સાંભળતું નથી કે ? રે, હું શું ઘાસ કાપુ છું કે ! જાઓ જલદી કરો, અને મારા હુકમને અમલમાં લાવો જ્યાં સુધી કુંવરોને દેશ નીકાલ થશે નહિ ત્યાં સુધી મારે અન્ન જળ તેમજ અમલ કસુંબો પણ લેવો હરામ છે." હવે રાજાને વારે ઘડીએ કસુંબા પાણી વગર ચાલતું નથી અને તેમાં વળી સવારમાં ઉઠયા ત્યારથી બિલકુલ અમલ લીધું નથી તેથી જીવ તાલી વેલી પર આવીને રહ્યો છે. આટલું છતાં કુંવરોને રાજાનો હુકમ સંભળાવવા જવા માટે કોઈ તૈયાર થયું નહીં એટલે તો રાજા ઘણોજ ક્રોધાયમાન થઇ મ્યાનમાંથી ખડગ કાઢી બોલ્યો, " રે, મારૂં કહ્યું કોઇ નહી માનશો તો આ વિજળીના ચમકારાની પેઠે ચમકતી તરવારથી બંને કુંવરોને શિરચ્છેદ મારે હાથેજ કરીને પછી કસુંબો પીશ."

આવો રાજાનો હદબારનો ક્રોધ જોઇને સૌ થરથરી ગયું ને

પછી તેના હજુરીયાઓમાંથી ચંદુ મિયાં ને પનું મિયા નામના બે બહાદુર માણુસો ઉઠી જવાંને તૈયાર થયા. તેઓને પ્રધાને ભલામણુ કરી કે જાઓ ભાઇ કુંવરો જીવતા રહેશે તો કોઇ પણુ દિવસે તેમનાં સુકોમળ મુખડા જોવાં વખત પરમેશ્વર લાવશે આપણા રાજાજી હઠીલા છે તેથી તેઓ કુંવરોનો મિથ્યા ઘાત કર્યા વગર રહેશે નહિ માટે જલદી જાઓ અને તેમના આ મર્મથી રાજપુત્રોને જાણીતાકરો: એ સાંભળી એ બને હજુરીઓ તુરત ચાલી નીકળ્યા હરકોઇ સારા સમાચાર લઇને જવું હોય ત્યારે તો જનાર માણુસના મનમાં તે સમાચાર સામા મનુષ્યને કહેવા માટેનો મોટો ઉમંગ હોય છે પણ આતો તે કરતા ઊલટુંજ હતું એટલે તે બને જણા દરબારમાં જ્યાં રાજપુત્રોને દાસ દાસીઓ સોનાના બાજઠપર બેસાડી સ્નાન કરવામાં હતાં ત્યાં જઇ ગમગીની ભરેલે ચહેરે કંઇ પણુ બોલી નહી શકવાથી ઉભા રહ્યા પરંતુ આ વેળાએ તેમને પહેલાં બોલવાનિ કંઇ જરૂર રહી નહી કેમકે માનસીંહની નજર તેમના પર પડવાથી તે બાબરો બની ગયો અને તરતજ તેમને પુછ્યું. " કેમ ભાઇ, આજે સવારમાંજ પીતાજીને અમારૂં શું કામ પડ્યું છે ? જો તેવું જરૂરતું કામ હોય તો અમે પછી નાહીશું. માટે જે હોય તે અમને કહી દો. " આ સાંભળી હજુરીવાઓ ગળગળા થઇ ગયા. અને બોલવાનો યત્ન કરવા છતાં પણુ કુંવરો પ્રત્યે તેમનાથી બોલાયું નહીં તેમની આંખોમાંથી આંસુ પડતાં જોઇને માનસિંહે પુછ્યું. ભાઇ છે શું ? જે હોય તે બેલાશક કહો જરાપણુ અંદેશો રાખતા નહીં. " ત્યારે જરા કઠણુ હૃદય કરી તેઓ બોલ્યા, " કુંવરજી સાહેબ શું કરીએ કહેવાય એવું નથી. તેમ કહ્યા વીના ચાલે તેમ પણુ નથી. અમારા કરમના ભોગજ અમે સમજીએ છીએ કે આ પાપી પેટ પછવાડે પડ્યું છે, તેને લીધેજ શોક જનક પ્રપંચોમાં પડવું પડે છે. " એમ કહી રાજાનો હુકમ તેઓને જાહેર કીધો આ સાંભળીને માનસિંહ તો કલાહીનજ થયો, તે કંઇ પણુ ઉતર આપી શક્યો નહિ. ત્યારે અભયસિંહ તેના સામું જોઇ બોલ્યો. કેમ ભાઇ કાલે તો તમો મને તીરસ્કાર કરી કહેતા હતા કે લીધેલી હઠ મુકીશ નહિ અને આજે આટલા વીચારમાં શાંત પડયા છો ? આ શું ક્ષત્રી પુત્રનો ધરમ કે ? બસ હવે કંઇ પણુ શોચ કે વીચાર કરવાની જરૂર નથી, કારણુ કે પર સ્ત્રી રૂપ તોફાની મોજાવાળા મહાસાગરમાં તમારી નજર રૂપ નાના સરખા નાવડામાં બેસી ઝોકાવી દીધું છે, તો તેમાંથી પાર

ઉતરવું મુશ્કેલ છે, માટે લીધેલી વાતંમુકવી નહી. એ તમારા બોલને હવે કેમ ઢીલો મુકીદો છો ? જુઓ—

કવીતા મનહર.

પહિલે બીચારી બોલ બોલીયે સુજાન નર,
બોલ પીછે કબહુ ન ફીર બદલાઈ યે;
બદલ ગયેસેં જાય બાત મહાપડીતકી,
ગઇ બાત આબરૂસો ફીર કહાં પાઇયે,
કરીયે ન પ્રીત કાહુ નર ઓર નારી સંગ,
કબુ કરદીની તબ ફીર ન તુડાઇયે;
તુટી પ્રીત જોડની હો જાત હે કઠીન અતી,
જેસે તુટયો કાચ મોતી વાંકું કાં સંધાઇએ.

માટે હોય ! રજપુત બચ્ચા છઈએ તો દેશવટો પણ ભોગવીએ પોતાના રાજ્યમાં આપણને ઘણુંએ સુખ છે. પરંતુ એ મરતા પણ જો વીદેશમાં જઇ આપણે પોતાનાજ પુરૂષાતનથી કંઇ પરાક્રમ કરી બતાવીએ ત્યારેજ આપણા જીવતને ધન્ય છે, નહીતો શું ? " અપ-કવારનો કાયરતા મુકાવી દે એવો સદુપદેશ અભયસિંહે કરયો તે સાંભળી તરતજ માનસીંહનો જોસ્સો જાગૃત થયો, અને સ્નાન ઝટપટ કરી લઇ બંને ભાઈ પોશાક પહેરી અનેક તરેહનાં શસ્ત્ર તથા અસ્ત્ર સજી પોતાની માતાને મળવા ગયા માએ પ્રાતઃકાળમાંજ પોતાના લાડકવાયા બંને કુંવરોને વસ્ત્રશસ્ત્ર સજેલા જોઇ અચરજ પામી પુછ્યું. " કેમ દીકરા ! આટાણે શીદ પધારો છો ?": કુંવરોએ સર્વ હકીકત પોતાની માને વિદીત કરી એ સાંભળતાં વારજ તેણે તો અત્યંત વિલાપ કરવા માંડયો. પણ તેથી શું વળે પછી તેણે તરતજ કારભારીઓને પોતાની સમક્ષમાં બોલાવ્યા અને તેમને ઘણી તરેહથી સમજાવીને કહ્યું, " તમો રાજ્યના કારભારી છો, એટલે આખા રાજ્યનો ભાર તમને છે. માટે આ મારા ફુલડા જેવાં કોમળ કુવરોને દેશવટો દેવાને રાજાનો દુરાગ્રહ કોઇ પણ રીતે સમજાવીને છોડાવી દો, કુંવરો બાળક છે. અને કદી તેમનાથી એકવાર ભૂલ થઇ ગઇ તો તે ક્ષમા કરવી જોઇએ " એ વગેરે ઘણીક તરેહથી રાજાને સમજાવવાના પ્રકારો કહ્યાં ઉપરાંત રાણીજી તો કારભારીઓ જો રાજાને વારે તો તમને શિરપાવ આપવાને તૈયાર થયાં તેઓ બોલ્યાં. " જો કોઈ મારા કુંવરોને રખાવી આપેતો તેને મોં માગ્યા દામ ને ગરાસ આપું. " ઇનામની લાલચે કારભારીઓ હામ બીડીને ગયા તો

ખરા; પણ રાજાના મ્હોં સામું જુએ તો તે ઘણો તપી ગયો છે તેના મોહમાં તો વાતજ એ છે કે "કેમ કુંવરો શહેર બહાર નીકળ્યા?" કારભારીઓને તો આ સાંભળીને કંઇ પણ બોલવાની હીંમત ચાલી નહીં એથી તેમના એક બેએ રાણીને આવીને કહ્યું. બાઇ સાહેબ, એમાંનું હવે કંઇ વળનાર નથી વધારે રીકફીક કરવાથી રાજા ક્રોધાવેશમાં વખતે તેઓનો ઘાત કરાવે માટે એ કરતાં શું દેશ જઇ જીવતા રહેશે તો કોઇ દીવસે તેમનો મેળાપ થશે. તેથી હવે તેમને વધારે ખોટી નહીં કરતાં વિદાય કરી દો' ત્યારે રાણીએ કુંવરોને પુષ્કળ ઝવેરાત અને સોનામહોરો તેમના નિર્વાહને માટે આપીને તેમને વિદાય કરયા તેઓ બન્ને ઘોડેસ્વાર થઇ રાજા જે પોળે ઉભો હતો તે વાડી બીજી પોળેથી વિદાય થયા.

ઢોલો રે મેગળ છાંડિયોને, ઉંટે ભરયારે ભંડાર;
જીવીશું તો આવીશું નહિં તો નરવર કોટજવાર.
ઘોડે ચડીરે કુવર ચાલિયા અને તજ્યા નિજદરબાર;
જીવીશું તોરે આવશું, નહિં તો નરવર કોટજવાર
માતા ઢાળોરે મત આંસુડાં, અમને લાગે છે દુખઅપાર,
જીવીશું તોરે આવશું, નહિંતો નરવર કોટજવાર
પોળેથી રાણી પાછાં વળ્યાં અને કુંવરે ખેડયારે તોખાર;
જીવીશું તોએ આવશું નહિ તો નરવર કોટજવાર

બંને ભાઇઓ જવાર કરી દેશવટે નીકળવા તૈયાર થઇ રહ્યા છે એટલામાં ફરીને રાણી પોતાના બન્ને છોકરાઓ છાતી સરખા દાબી વીલાપ કરવા લાગી.

રાગ ભરથરીનો.

રાણી—હાયરે મેં આ સુ સાંભળ્યું મારી આંખોના નુરજી,
બાળક પ્યારા કાચી ન્હાયે, તજી જાશે શું દુરજી—ધીક પડો આસંસારમાં
માનસિંહ—માતાજી આમ શું આદરો કલેશ કરશો લેશજી;
સુખ દુઃખ ભાગ્ય લખ્યા મળે, એવો ધારો હમેશજી—શોક શાને કરો માવડી
રાણી—સુખ દુઃખનો નથી ખરેખરે'. હશે લખીયા લલાટજી,
કેમ તમે વન વેઠશો એછે અધિક ઉચાટજી—ધીક જીવ્યું આસંસારમાં
અભયસિંહ—દુઃખ સહી કસપુ વપું ખરા ક્ષત્રીના કામજી;
રણમાં હજારો ઘા ખાઇને રાખે ઉંચ કુલ નામજી—શોક શાને કરો
રાણી—પુત્ર વિના બલ્યુ જીવવું સુના દીસે અવાસજી,
જન્મ આ જગમાં વૃથા ગણું હોય પુત્ર ન પાસજી—ધીક પડો આ સં-

આનસિંહ—આજ કાપ્યા પીતા તો પછી અહીં વસવું હશામજી,
કોય સમે મળશું ફરી તજો. ચિંતા તમામજી—શોક શાને કરો,
રાણી—જાવાની વાત તજો તમે તજું તમવીણ પ્રાણજી,
માફ શેનો આ કરાવવા, વીનવું હું રાજનજી—ધીક જીવ્યું આ સંસારમાં
અભયસિંહ—શુદ્ધ ક્ષત્રી કુળ આપણું વરને એક વચનજી,
તાતની ટેક તજાવવા. માજી ના કરો મનજી—શોક શાને કરો માવડી
રાણી—ટાઢ કે તાપ વેઠયા નથી નથી જોઈ જંગલજી,
કસ્ટ વીકટ વનવાસનાં વેઠશો બાલજી—ધીક પડો આ સંસારનાં.
બંને સાથે—માતાજી હઠ તજી હા કહો અમે નામીએ શીશજી.
જશ લઈ જીવતા આવીએ, આપો એવી આશીશજી—શોક શાને કરો
રાણી—જાઓ કેતા તુટે જીભડી નથી અન્ય ઉપાયજી;
સુખ સંપત વધજો ગણી ધરો જમા તમ પાયજી
ઈશ્વર આનંદ આપજો, રક્ષા કુલ દેવી માતજી
સકલ સંકટ ટાળજો ધરજો તમશીર હાથજી—ધીક જીવ્યું આ સંસારમાં

રાણીનો આશીર્વાદ લઈ કુંવરો તો દેશવટો લઈ નીકળી પડયા છે રાણી પાછી મહેલમાં આવી વિલાપ કરે છે એટલે રાજાને ખબર પડી કે કુંવરો દેશવટે ગયા તેથી તેણે પોતાની પ્રતિજ્ઞા પળી જાણી તુરત કસુંબી પીધા અને પછી મહાજન લોકો પ્રત્યે બોલ્યો તમારે કુંવરોની વહારે જવું હોય તો પોળ ખુલ્લી છે તમારે જોઈએ તો શહેરમાં રહો અને જોઈએ તો ઉચાળા ભરી ચાલ્યા જાઓ મેં તમારૂં કારણ જાણીને અપરાધીઓને શીક્ષા કીધી છે એટલે મને કશી બીક નથી પણ કુંવરોએ આ જાતની મશ્કરી કરીને મારા કુળને લજાવ્યું. રાઠોડ વંશની મર્યાદા લોપી તથા ક્ષત્રીવટ ખોયું તેમજ રાજ તેજને સ્યામતા લગાડી માટેજ મે તેઓને યથા ન્યાય શીક્ષા કીધી આ સાંભળી શેહેરનું મહાજન વિનંતિ સાથે રાજાની નીતીના વખાણ કરી તેને દરબાર તરફ વળાવી સૌ સૌના ઘર પ્રત્યે ગયું.

હવે આપણે તેઓની સાથે નીસબત નથી પણ પેલા બીચારા ઉછરતા લોહીના સુકોમળ અને કીશોર વયના રાજપુત્રે કેણીગમ અને કેવી અવસ્થામાં ગમન કરતા હશે અગર તેમની કેવી સ્થિતિ થઈ હશે તે જોઈએ તેવો તે જ્યારથી નગર છોડી નીકળ્યા ત્યારથી કોઈ પણ સ્થળે ન થોભતા ચાલ્યા જાય છે ચાલતા ચાલતા એક દીવસ થયો એ દહાડા થયા ત્રણ દીન થયા પણ જરાએ વિસામો લેતા

નથી એમ દડમજલ કાપતાં લગભગ બાર પંદર દીવસ થયા ત્યારે પોતાના બાપના રાજ્યની હદ ઓળંગીને એક મોટા અરણ્યમાં પેઠા ચાલ્યા જાય છે એવામાં સાંજ પડવાનો વખત થયો બે દીવસ દીવસ બાકી રહયો એટલે અભયસિંહને કહ્યું ભાઇજી આપણ તો છેકજ વગડામાં આવી પહોંચ્યા છીએ આહંવાં કોઇ માનવી તો નજરે પણ પડતું નથી વાઘ વરૂ આદી ઘાતકી પ્રાણીઓના ભયંકર શબ્દો ચારે તરફથી સાંભળવામાં આવે છે માટે ચાલો આપણે પાછા ફરીએ આજનો રાતવાસો કોઇ પણ ગામમાં જઇને કરીશું એ સાંભળી મોટા ભાઇએ કેહ્યું, "ના આપણાથી એમ થાય નહી એમ કરવાથી આપણને લજ્જા લાગે આપણે ક્ષત્રિ છીએ માટે પાછા ફરવું એ આપણું કામ નથી ત્યારે કનિષ્ટ ભાઇ બોલ્યો કે ભાઇજી હું બાળક છું તેથી ભુલીને આપને એવી લજ્જાસ્પદ વાત કહેવાને કહયું તે ક્ષમા કરજો પણ હવે આ સામે કંઈ સરોવર જેવું દેખાય છે તેના કીનારા પર આપણે મુકામ કરીએ પછી આગળ જઇ તે રમણીય જળાશય ઉપર જઈ પડાવ નાખ્યો ઘોડાઓને પાસેના ઝાડ સાથે બાંધી ચંદીના તોબરાં વળગાડી દીધા પછી કસુંબો લીધો અને પાસે જે કંઇ ટીમણ હતું તે છોડયું ત્યારે મોટા ભાઇ કહે કે અભયસિંહ હું તળાવમાંથી આપણે સારૂ પાણી ભરી લાવું છું એ સાંભળી નહાનાએ કહ્યું અરે ભાઇજી એ શું બોલ્યાં આપ મારા પંડિત છતાં હું બેસી રહું અને તમો પાણી ભરવા જાઓ એ તમને અયુક્ત વાત છે માટે હું તમને નહી જવા દઉ પછી મોટો કહે ભાઇ પ્રવાસમાં કોઇ નહાનું મોટું ધારવું નહી. વળી તું પણ અર્ધરાજનો હકદાર છે, અને વળી નહાનો છે તેથી એકલો મોકલાય નહીં માટે હુંજ જાઉં છઉં. પણ અભયસિંહ ન માનતાં પોતે પાણી ભરવા તળાવમાં ઉતર્યો. હાથ પગ ધોઈ પાણી પીધું ને સુરાઇ ભરી ઉપર આવવા જાય છે તો પાળ ઉપર ડાબી બાજુએ મહિષાસુરીનું તથા જમણી બાજુએ કાલીકાનું સ્થાનક જોયું. જમણી બાજુની ભીંત ઉપર કંઇ લાલ અક્ષરો દેખાય છે તે ધ્યાન દઇ વાંચ્યા તો તેમાં એવી મતલબ હતી કે—આ ઠેકાણે કોઇએ ઉતરવું નહી. આસપાસના લોકો ભય જાણે છે તેથી અહી કોઇ આવતું નથી, પણ અજાણ્યાને સમજ પડવા સારુ આ અક્ષર લખ્યા છે તે ખચીત જોખમમાં પડશે, અભયસીંહે તો પાણી પીધું એટલે તે મનમાં દીલગીર થયો,

પણ વીચારયું કે મેં અજાણપણે પીધું તેને તો દોષ નહીં, પરંતુ મોટા ભાઇને વારૂં. એમ કહી માનસીંહ પાસે આવીને તેને સઘળી હકીકત કહી તેથી તેણે કહ્યું. ભાઇ અહીંયાં આપણને રહેવું યોગ્ય નથી. મહાદેવી સાક્ષાત અંબિકા—મહિષાસુરીના લેખ છે, તે કંઇ ખોટા થાય નહીં, એટલા માટે જાણી જોઇ કુવામાં પડવું એ ડાહ્યા માણસનું કામ નથી. ચાલો આગળ કોઇ બીજે ઠેકાણે જઇ મુકામ કરીએ." એ સાંભળી માનસીંહ બોલ્યો, ઘેલા, એ તું શું કહે છે ? સાંભળ

વાંચીને થઇએ વેગળા, એતો ક્ષત્રીવટને ખોડ;
અહીંથી કેમજ ચાલીયે, મર થઇ જઇએ ચકચોટ
આગે બળી અરજુન તણો, અને નાડા કેરો નીમ;
પાંડવ જો પાછા હડે, તે તો ભારત લાજે ભીમ.

એ તો ફક્ત અક્ષરજ છે. પણ જોકે હજારો ઘોડેસ્વારો નાગી તરવારો સાથે ધસી આવે ના પણ નાસે એવું આપણું કુટુંબ નથી." એમ કહી બન્ને જણાએ પાસેનું ભાતું ખાધું, ને તેજ તળાવનું પાણી પી નિશ્ચિંતપણે બેઠા, હવે રાત્રી પડી ને અંધારૂં થયું એ પખવાડીયું અંધારીયું ને વળી બારશ તેરશનો દિવસ એટલે ચંદ્રમા તો ક્યાંથીજ ઉગે, પણ આકાશમાં બીજા ગ્રહો નક્ષત્રો અને રાશિ ચંદ્રના તેમજ અન્ય તારાઓ પૂર પ્રકાશમાં એક પછી એક પ્રકાશી રહયા હતા જેમ વખત જતો હતો તેમ તેમ તેઓ વધારે સ્વચ્છ રીતે માલમ પડતા હતા. દિવસે અત્યંત સુશોભીત અને આંખને થંડક આપનારા વૃક્ષો આ વખતે કાળા ડુંગરો જેવાં લાગતાં હતાં. દિવસે સૂર્યનાં કિરણો પવાડથી કાચની પેઠે ચળકતાં પ્રતિબિંબ આ પતું. સરોવરનું જળ પણ આ સમયે દેખાતું નહોતું. પણ તેમાં દેડકાં ડરક ડરક એવો શબ્દ કવચિત કરતાં હતાં, તેથી અજાણ્યાને માલમ પડે કે આ સ્થળે કંઇ જળાશય હશે દીવસના પોતાના માળાઓને મુકી અનંત આકાશમાં તેમજ ચારાને માટે એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે આનંદમાં ઉડતાં ને શબ્દોચ્ચારો કરતાં જાત જાતનાં પક્ષીઓ પણ આ સમયે પોતપોતાના નીવાસે આવી નીંદ્રાવસ્ય થવા લાગ્યાં હતાં રાગને આદે લઇ નાના પ્રકારના વનપશુઓ, જેઓ દીવસે પોતપોતાના જુથમાં રહી ચારો ચરવાને આમથી તેમ દોડાદોટ કરી મુકે છે, અને જેઓ તેમના ચીત્રવીચીત્ર દેખાવથી વનના સણગાર રૂપ થઇ પડે છે. તેઓ પણ આ સમયે શાંતપણે સૌ સૌના આશ્રમે

બરાઇ બેઠાં હતાં વાયુ પણ તદ્દન શાંત હતો એકંદર જોતા વનમાં સઘળું શાંત હતું પણ નીશાચર પશુઓનો હવે જાણે દીવસ ઉગ્યો હોય તેમ તેઓ ધીમે ધીમે બહાર નીકળવા લાગ્યાં શીયાળીયાં ઘડીયે ઘડીયે રાડો નાંખતાં હતાં ફાલુ વચ્ચે ભયંકર શબ્દ કરતી હતી વરૂઓ કોઇ કાઇ સ્થળે ચીચીયારી નાંખતાં હતાં, સીંહો તથા વાઘ મહા ભયંકર બરાડો મારી રહયા હતા! કે જે ગમે તેવા શુરવીર નરનાં અંતઃકરણ ધડકાવે તેવી હતી. ચીત્તાઓ નીંદ્રાવશ્ય થયેલાં પ્રાણીઓને ખોમાંથી ઘસડી કાઢી નાસાનાસ કરતા હતા ઝેરી સર્પો પોતાના રાફડાઓમાંથી નીકળી ફુંફાડા મારતા સરસરાટ ચાલ્યાં જતા હતા વૃક્ષો પરના ઘુવડો તો જાણે રાતના રાજન હોયની તેમ એક બીજા સાથે કાનને કંટાળો આપે એવા ઉચ્ચારોથી સંવાદ કરવા માંડયા હતા ચીબડીયો પણ ખુબ કચકચાટ મચાવી દઇ ઘુવડોને મદદ આપતી હતી એવી રીતે દીવસે જોતાં જે દુઃખાત મનુષ્યના મનને પણ આનંદ આપનારૂં એવુ રમણીય વન તે આ વખતે મહા ભયંકર રૂપ ધારણ કરી રહ્યું છે તેવે સમયે આપણા માનસીંહ અને અભયસીંહ બન્ને કીસોર વયના અતી સકોમળ રાજપુત્રો, કે જેઓને હાં કેતાં હજાર અનુચરો હાજર થતા હતા, જેમના મ્હોમાંથી વચન નીકળતાં પહેલાં દાસ દાસીઓ ઝાલી લેતાં હતાં. જેઓને માટે સુંદર બાગ બગીચાઓથી વિંટાયલા અને ઘણાં જ સુશોભીત એવા રંગ મહેલો હતા, જેઓના ખાનપાનાદિને માટે અમૃત સમાન પદાર્થો બનતા હતા, જેઓ પુષ્પથી બિછાવેલી સય્યામાં સુતા, અને તે વખતે જરાક ખુંચે તેવી કળી હોય તો તરતજ દાસીની પાસે કઢાવી નાંખતાં હતાં એવા કોમળ અંગવાળા અને ઐશ્વર્યવાન રાજપુત્રો આ સમયે પ્રારબ્ધાનુસારે આવા ભયંકર અરણ્યમાં ઘોર રાત્ર સમયે જમીનના બીછાનાપર સુવાનો વિચાર કરે છે ! કહ્યું છે કે

કર્મ તણે કાગળ લખ્યા, તે તો મિથ્યા લેખ ને થાય;
રંક બની રાજા બને, અને રાજા રંકજ થાય.
અવધપુરીનારે રાજીયા, અને દશરથ કેરા રે તંન;
કર્મ તણે ભોગે પડી ચૌદ વર્ષ પધાર્યારે વન.

હવે અભયસિંહ મોટા ભાઇને કહે છે, ભાઇજી, આપણે બંનેએ એક સાથે સુવું નહી. કારણ આ અઘોર વન છે. વ્યાઘાદી અરણ્યમાં

પશુઓનો પણ ભય છે ને વળી વનદેવ્યા અંબિકાનું લેખી વચન છે, માટે ઘણાં સાવધ રહેવાની જરૂર છે, તેથી કરીને આપ સુઇ જાઓ અને હું જાગરણ કરૂં છું. એ સાંભળી માનસિંહે કહ્યું. પ્યારા તને કનિષ્ટને નિંદ્રા વધારે હોવી જોઈએ માટે તું સુઇજા હું બેઠો છઉં, "પણ અભયે નહિ માનતા ફરી કહ્યું" તમે થોડી વાર સુઇ જાઓ, પછી તમને ઉઠાડીને હું સુઇશ," એથી માનસિંહ તો સુતો બનાત પિછોડી તાણીને ઓઢી, ને નિદ્રાવસ થયો હવે. અભયસિંહ હાથમાં ઉઘાડી તરવાર લઇ ચોકી કરે છે, પોતાના સહોદરને એશુલીને બેઠો છે પિછોડી અડધી ઓઢી છે. એમ કરતાં મધ્યરાત્ર વ્યતિત થઇ ગઇ એવામાં એક કૌતુક બન્યું ! વન દેવ્યા અંબીકા અને કાલિકા બને વનચર્યા જોવાને બહાર નીકળેલા છે સિંહપર સ્વારી કરી હાથમાં ચકચકિત ઉઘાડાં ધારણ કરેલાં છે બીજા હાથમાં દુષ્ટ દઇત્યોના નાશરૂપ ખપ્પર લીધેલું છે, એકના હાથમાં સળતી સગડીઓ રાખેલી છે—એવા ભયંકર રૂપ સહીત ફરે છે, એવામાં તેઓ પેલા રાજકુંવરની દ્રષ્ટીએ પડયાં આવું વનદેવીનું વીકરાલરૂપ જોતાંજ અભયસિંહતો સોડ તાણીને સુઇ ગયો, ને વીચાર કરવા લાગ્યો કે, એ માહામાયાની સામે સમગ્ર દેવ અને દૈત્યો હાર પામ્યા છે. તો આપણું શું ગજુ ? માટે માતાની ઇચ્છા હોય તે કરે—એવા વીચારમાં ભાઇની જોડે સુતો છે એટલામાં ફરતાં ફરતાં તે યોગીણીઓ તેમની નજીક આવી તો બંને પુરુષો સુતા દીઠા એ જોઇ મહીષાસુરી (અંબીકા) કાલીકા પ્રત્યે કહે છે, "બાઇ આ સ્થળે માંનવ કદી પણ આવતું નથી, ને કદી આવે છે તો અહીયાં કદી ઉતરતું નથી, પણ આજેજ આ બંને પુરૂષો અહીં સુતેલા છે! એ લોકો અજાણ્યા હોવાથી આપણા સીંદુરના અક્ષરો તેમના વાંચવામાં આવ્યા નહીં હોય માટેજ તેમણે અહી ઉતારો કીધોછે ને વાંચ્યા હશે તો તે નહીં ગણકારતાં હઠીલા થઇ અહીં પડયા હશે, માટે એ બન્નેનો આપણે ભક્ષ કરવો" એ સાંભળી દેવી કાલીકાં બોલ્યાં "બેહેન એ તું શું બોલી ? તું નો સાક્ષાત અંબીકા—મહામા જગત્માતા છે તુને એ પ્રમાણે બોલવું યોગ્ય નથી આ સુતેલા પુરૂષોતો દઇત્ય નથી પણ મનુષ્ય છે, અને તેઓનેતો આપણે શરણે આવેલા જાણી તેમની રક્ષા કરવી જોઇએ એતો શું કંઇ આપણા સરખે સરખા છો કે એમની સાથે યુદ્ધ કરી આપણે તેમનો ભક્ષ કરીએ તેઓએ જોકે ભલે હઠકાઇ વાપરી તો પણ આપણે તો મોટાં છૈએ તો તેમને ક્ષમાકરી

રક્ષણ કરવું જોઇએ. કીડી મચ્છરો હાથીને નુકશાન કરતા થઇ પડે છે, પણ તેઓ કદાચ હાથીના પગતળે આ રેતો હાથી તેમને મારતો નથી ત્યારે મહીષાસુરી બોલ્યાં, " તું કહે છે તે ખરૂં પણ ત્યારે તેઓ જો મરે નહી તો આપણા લેખ ખોટા થાય ને તેથી સર્વ સ્થળે અપકીર્તી થાય પણ તુંતો તેમને ઉગારવા કહેછે ! ત્યારે કાંતો તેઓ મરે ને કાંતો આપણા લેખ ખોટા થાય" ત્યારે મહાકાલી બોલ્યાં કે," તેઓ ઉગરી પણ શકે અને આપણા અક્ષર પણ ખોટા ન થાય એવું કરવું જોઇએ જો ! આ બંને ભાઇમાંનો એક જાગતો છે તે જો હું કહુંછું ને સાંભળી બરાબર તે પ્રમાણે વરતે તો ઉગરે ખરા એટલું છતાં પણ આપણા લેખ તો ખોટા થાય નહીં માટે જાગે છે તેતો મરશેજ. પણ જો તે પોતાના ભાઇને વાત નહી કહે અને આપણે કહીએ છીએ તે પ્રમાણે ચાલશે તો મોટા ભાઇ ઉગરશે ને એમ કે આ વનમાં એક મહોટો મણીધર નાગ રહે છે, તે આપણા અહીંથી ગયા પછી વનમાં ભક્ષ સોધવા નીકળશે તે પોતાના માથાનો મણી કાઢીને આ લોકોની નજીકમાં મુકીને કેટલેક દુર ચારા માટે જશે એટલે તરતજ તે માણસને ઉઠીને તે મણી પર આ પડેલી કુંડી ઢાકી દેવી, ને ઝાડપર ચડી જવું નાગ પાછો આવી જોશે તો મણી નહીં દેખવાથી શોધવા માંડશે, પછી કુંડી નીચે અજવાળાનો ઝણઝણાટ જણાવાથી જાણશે કે કોઇ જાનવરે કુંડું ઢોળા પાડયું હશે, માટે તેની સાથે શું લડવું ? પછી તે કહીને સમી કરવા માટે તે પર ઘણીવાર પોતાનું ફેણ પછાડસે પણ તે કુટસે નહી એટલે રીસ ચઢાવી જોર કરીને એક બેને ત્રણ ચોટ મારશે કે લાગલીજ તેના મોંમાંથી ઝેરની કોથળી ઢલવાઇ જશે આથી મુરછા આવીને નાગ મરણતોલ થઇ પડશે કે તરતજ તે માણસે, ઝાડપરથી ઉતરી પોતાના ખડગવડે તેના કડકે કડકા કરી નાખવા પછી મણી લઇને પોતાની પાઘડીએ તેને જણાવ્યા વગર બાંધનો એ પછી ઘણીકવારે એ નાગની પત્ની નાગણને વીચાર થશે કે હજુ સુધી મારો નાગ કેમ આવ્યો નહીં હમેશાના કરતાં આજે ઘણું મોડુ થયુ છે માટે મારે એવી શોધ કાઢવા જરૂર જવું જોઇએ પછી તેણી શોધતા શોધતાં નાગને અહીં આગળ મુવેલો જોશે તેથી મનમાં વિચાર કરસે કે એના સાથે બળી મરૂં. પણ બીજો વિચાર એવો કરસે કે અરે ! મારા નાગને મારનાર દુષ્ટ કોણ હાવો જોઇએ ? તેને પ્રથમ મારવો ને પછી પો-

તે સહગમન કરવું તેથી આ જે જાગેલો છે તેને નાગણી ડંશ દેશે તેથી એ મરી જશે એટલે આપણા અક્ષર ખરા ઠરશે જો એનો મોટો ભાઇ એને બાળે નહી અને તેના શબને છોડીને એકલો ચાલ્યો જાય તો અહીંયા આજથી ત્રીજે દીન લાખા વણજારાની પુત્રી મહા સતી છે કે જેના પુન વડે કરીને એ મરનાર પાછો સજીવન થશે અને તેથી કરીને મારૂ વચન પણ સાચુજ રહેશે પછી જુદા પડેલા એ બંને ભાઇઓ ત્રણ વરશે ચંદ્રાવતી નામના નગરમાં એકઠા થશે." આટલું કહી બંને વંન દેવી પોતાને સ્થાને ચાલી ગઇ તેમણે કહેલું સઘળું વૃતાંત સુતાં સુતાં અભયસિંહે બધું સાંભળી લીધું હતું, માટે તે તો તુરતજ સચેત થઇ મોટા ભાઇ સતેલો હતો તેનાપર બનાત અને પીછોડી ઓઢાડી દઇ પોતાનું ખડગ મ્યાનમાંથી કાઢી કટ કટ પાશેના આંબાના ઝાડપર ચઢી ગયો તે ત્યાં બેઠેલા છે એટલે થોડીક વારમાં પેલો નાગ આવ્યો. ને તેમની પડખે મુકી ચારે શોધવા લાગ્યો શોધતાં શોધતાં તે ઘણે દુર નીકળી ગયો હશે કે તુરત અભયસીંહે ઝાડપરથી ઉતરીને નીચે આવ્યો, ને પોતાની સરાજમમાં એક મજબુત પથ્થરની કુંડી હતી તે પેલા મણીપર ઢાંકી લાગલોજ ઝાડપર ચઢી ચુપ થઇ બેઠો, હવે જ્યારે પોતાને અને પોતાના કુટુંબને પુરતો ભક્ષ લક્ષ લઇ નાગ પાછો આવ્યો ત્યારે રાણી તેના જોવામાં ન આવવાથી તે ઘણો આકુળ વ્યાકુળ થઇ ગયો અને મણીને આમ તેમ શોધવા લાગ્યો શોધતાં શોધતાં કુંડી નીચે કંઇ અજવાળું જણાયું, તેથી પારખ્યું કે મારો મણી અહીંજ છે પછી વીચાર કરયો કે માણસ તો કદી અહી આવવાનો સંભવ નથી માટે કોઇ પશુએ લાત મારી કુંડી ગબડાવી દીધી હોય એમ ભાશે છે તો તેની શાધી રીશ કરવી એ કુંડીજ ભાંગી નાંખું એટલે મણી લેવાશે આવી ધારણાથી ખુબ જોર કરી તે કુડીપુર પોતાની ફેણના ત્રણ ચાર ઝપાટા લગાવ્યા પણ કુડી સખત પાસાણની એટલે તે નહી ફુટતા ઉલટી નાગનેજહાનીક, કારક થઇ પડી તેના માંથાની ઝેરની કોથળી બહુ લાગવાને લીધે બહાર ઢલવાઇ પડી અને મુરછા આવવાથી નાગ ગુલાટ ખાઇશીથીલ થઇને પડયો આ જોતાંજ અભયસિંહે પોતાનો દાવ સાંધ્યો અને ઝાડ નીચે ઉતરીશ અી વડે નાગના શરીરના ટુકડા કરી નાખ્યા હવે પેલો મણી કુડીનીચેથી લઇ લીધોને માનસિંહને માલમ ન પડે તેવી રીતે તેની પાઘડી છેડે સંભાળથી તાણી બાંધયો પછી તેને ઉઠાડવાને માટે મોટા

ભાઇના પોતે પગ ચાપવા. માંડયા કે જેથી માનસિંહ તુરત જાગી ઉઠયો ને બોલ્યો અરે જુડા અભય તે આટલી બધી વાર થઇ તોપણ મને જગાડીયોજ નહી ત્યારે તેણે કહ્યું કંઇ ચીંતા નહી પણ આપણે હવે અહીં આથી ચાલો બીજે સ્થળે જઇ મુકામ કરીએ આપણે આટલીવાર સુધી અહી રહ્યા એટલે તમારૂં માતમ રહ્યું માટે હવે દેવીનુ વચન માન્ય રાખવાને આપણે જરુર અહીંથી આગળ જવું જાયુંએ મોટા ભાઇએ મનમા વિચાર કર્યો કે એ ખરૂ કહે છે વખતે રાતે એ એકલો જાગતો બેઠો હતો તેથી કંઇ તેના જોવામાં આવ્યું હશે વળી આટલીવાર અહીં સુતા તેથી મારી હઠ પણ પળી માટે હવે અહીંથી જવામાં કંઇ બાધ નથી એમ સમજી તુરત ઘોડા છોડયા ને સામાનબાંધી તૈયાર કીધો ચડયો ચડપ બંને જણ સ્વાર થયા અને ચોટલી પકડી ચાલતાં સહજમાં ચાર પાંચ કોશ તેઓ નીકળી ગયા અને હજુ સુધી સવાર પડવાને ઘણી વાર તેમજ જંગલ પણ તેમનું તેમજ આવતું હોવાથી તેમણે ત્યાં આગળ ઘોડેથી ઉતરી મુકામ કરયો ઘોડા બાંધયા અને સામાન ઉતારી માનસિંહે અભયસિંહને કહ્યું પ્યારા હવે તું સુઇ જા કારણ કે ઘણો થાકેલો છતાં આખી રાતનો તને ઉજાગરો છે નહાનાએ કયું હા ભાઇ આપણા હુકમ પ્રમાણે તેમજ કરૂં છું" એમ કહી પીછોડીની સોડ તાણી બનાત ઉપર ઓઢી સારી પેઠે લપેટાઇને સુતો મોટા ભાઇ ખડીયાને એઠેની નાગી તરવાર હાથમાં લઇ ચોકી કરવા બેઠા હવે અભયસિંહ સુતો ખરો પણ તેને ઉંઘ આવતી નથી ને રૂદય ધડક ધડક થયા કરે છે કારણ કે એને પેલી નાગણી દશ દેશે એવા ભવીષને મોટો ભય છે તે સુતા સુતા વિચાર કરવા લાગ્યો કે ભવીષના લેખ અરથત વનદેવીનુ સરોવર પર કહેલું ભવીષ કંઇ ખોટું નથી પણ આપણે તો તે મહા માયા જગત માતાને શરણે પડયા છીએ એની લાજ એને છે માટે જોઇએ તો મારે એવો ઠરાવ કરી નીચાંતપણે ઉંધી ગયો ઇશ્વરને કરવુંજ તેથી એને જેવી ઉંઘ આવી કે તુરત તેનો મોટા ભાઇ કે જે ખડીયાને અટકળ દઇ ચોકી કરવા બેઠા હતો તે પણ ભરઉંઘમાં પડયો હવે પેલો મણીધર નાગ ઘણીવાર થઇ છતાં પોતાને આશ્રમે નહી આવ-વાથી વ્યાકુલ થઇને નાગણી પોતાના પતીની શોધ કરવા નીકળી

શોધતાં શોધતાં ઘણેક દુર અથવા પેલા સરોવરતટ પર આવી તો પોતાના સ્વામીને મરણાધીન થએલો જોયો તેના શરીરની આવી દુઃવસ્થા જોઈ નાગણીને આખે શરીરે ક્રોધાગ્ની પ્રજ્વલીત થયો. પોતાના મન સાથે તેણી બોલી અહાદેવ કોણ મહા દુષ્ટનું કામ હશે અરે કોણ પાપીએ મારા નીર્દોષ પતીનો ઘાત કીધો હશે? પણ તે જતીનો દુશ્મન ગમે તે હોય, પ્રથમ તેને શોધી કહાડો, સ્વામીનું વેર લઇ પછીથી હું સહગમન કરીશ. આમ વિચાર કરી ત્યાં આસપાસ જોવા લાગી તો જમીનપર માણસ અને ઘોડાંનો પગલાં પડેલાં તેની નજરે પડયાં એ પગલે પગલે બંને રાજકુમારો જ્યાં આગલ સુતેલા ત્યાં આવીને જુએ છેતો બંને જણ જોડે સુતેલા જોયા ત્યાં તે વીચારમાં પડી કે, આ બનેમાંથી એકાદો મારા પતીને મારનાર હોવો જોઇએ; બંને જણાએ તો તેને માર્યો નહીં હોય. માટે જે ખુરો વેરી છે, તેનેજ દંશ દઇશ પછી વેરીની પરીક્ષા કરવાને પ્રથમ તે મોટા બાઇની છાતીપર ચઢીને તપાસી જુવે છે તો માનસિંહ શાંત થઇ ઉંઘેલો છે તેથી તેનું હ્રદય તદન શાંત છે એમ લાગવાથી એ મારા પતીનો વેરી નહિ. એમ ધારી ત્યાંથી ઉતરીને નહાના બાઇના હ્રદયપર ચઢી, અભહસીંહ જો કે ઉંઘી ગયોછે ખરો પણ અ.તકરણમાં નાગણી વીષેની ઉંડી બીકથી તેનું હ્રદય ધડક ધડક ઉછળી રહયું છે. આ જોઈ નાગણીએ જાણ્યું કે જરૂર આજ મારા નીરપરાધી પતીનો ઘાત કરતા છે. પછી અત્યંત રાષમાં આવી તેના જમણા પગને અંગુઠે દંશ માર્યો. તુરતજ ઝટકો લાગવાથી અભયસીંહ જાગી ઉઠયો, અને જુએ છે તો સરરર કરતી પાણીના રેલાની માફક નાગણી ચાલી જતી તેણે જોઇ. પગમાંથી લોહીની ધારા ચાલવા માંડી અને તુરતજ તેનાં ગાત્ર ઢીલા પડવા લાગ્યા આ બનાવ જોઇ એણે હરી સ્મરણ કરયું અને વીચાર કીધો કે જે બનવાનું હતું તે તો બન્યું. પ્રારબ્ધ જરાએ ટળીતું નથી. પણ માતાએ બપીષ વચન કહયા પ્રમાણે મારો મને મુએલો જોઈ બાળી ન નાંખે એવો કંઇ ઉપાય કરવો જોઇએ તેથી દાંત પીસી ઝટ લઇ ઉઠયો અને પાસેના ઝાડમાંથી એક શોટી કાપી લાવ્યો, પછી પગમાંથી વેહેતા લોહીથી હાથપર નીચે પ્રમાણે લખ્યું.

અભયાત

જો આપ મારા ખરા હોવ પ્રિય ભાત,

જો પ્રેમ ભાવથી ચહાતા હોત પ્રિય ભ્રાત
વિર અજિતસીંહના આપ હોવ સુત,
જોધપુરના ટીલાત હોજો ભ્રાત
તો મારા શબને દાહ ન દેશો ભ્રાત,
શોક ન કરતાં જજો ચાલી સુજ ભ્રાત.
ભાગી ભાંત રહેજો નચિંત આપ ભ્રાત;

આ પ્રમાણે લખી હાથ ખુલ્લા મુકી અંતઃકરણમાં જગત કરતા પ્રભુનું ચીતવન કરતો ક્ષણે ક્ષણે વદ્ધિ પામતા નાગણીના ઝેરથી ઘેરાઇ ગયો, અનેકંઠ સુકાઇ જઈ જીવ્હા ટુંટી પડવાથી, તથા રગે રગ અને રોમે રોમ શીથીલ થઇ જવાથી મુડદુ થઈ પડયો,

સવારનું ઝળઝળું થતાંજ માનસીંહ જાગ્યો, ને ઉઠી દાતણપણુ કર્યાં એટલામાં કસુંબા વખત થઇ. સુર્યોદય પણ થયો ને ઘડીક દીવસ ચડયો એટલે વિચાર કીધોકે બાપને ઉઠાડું એથી બે ચાર હાંક મારી પણ ઉઠે કોણ ત્યારે ધાર્યું કે બીચારો થાકેલો પાકેલોછે ને વલી ઉજાગરો કરયોછે તેથી ભલે ઘડીવાર સુઇ રહે જતી વખતે ઉઠાડીસએમ કરી ઘોડાઓને પપાવ્ટા જરા આણીગમ તેની ગમ ચરફર કરીએટલે લગભગ ચાર ઘડીદીવસ ચડયો તેથી પાછુ મનમાં આવ્યું કેહવેભાઇને ઉઠાડું તેથી કેટલીક હાક મારયા છતા તે ન બોલ્યો એટલે તેને ખુબ ઢંઢોળયો અને એમ કરતા પણ અભયસિહ નહી બોલવાથી માનશિંહે તેને ઓઢેલી પિછોડી તાણી લીધી ને મ્હોં ખુલ્લું કરયું જુએ છે તો અભયસિહને મુએલો દીઠો આવો દેખાવ નજરે પડતાંજ માનસિહને એકાએક મુર્છા આવીને ઘણી વાર સુધી તેનો આત્મા અચેતન અવસ્થામાં રહયા પછી કેટલીક વારે તે શુદ્ધીમાં ચાલી અત્યંત કલ્પાત કરવા લાગ્યો “અહા ! પ્રભુ હે ઇશ્વર હા જગકર્ત્તા મારા કંગાલના ઉપર આ શું દુઃખનો ડુંગર ઢાળી પાડયો ? અરે મને મરતાને શામાટેજ મારયો કે? અરે મને પડતાનેજ પાટુ મારી કે હા દેવે મારૂં કર્મ ફુટીએ ગયું કે પણ ઘડીકવાર સ્તબ્ધ સરખે રહીને ઓચીતો બોલ્યો. અરે આહું સઘળું સ્વપ્નામાં તો નથી જોતો? થોડીકવાર પહેલા તોઅમો બંને જણ સાથે આવીને સુતેલા છીએ અને એટલીવારમાં હું આમહા ખેદકારક અસંભનીય બનાવ કેમ જોઉંછું? અરે વાહાલા ભાઇ તને એકાએક આશું થઇ ગયું અરે પ્યારા મને આ રણવગડામાં મુકી એકલોજ ચાલી નીકળ્યો તે સુર્ય નારાયણ તરફ ફરીને હે જગતના

નેત્રરૂપભગવાન આમારા નીરપરાધી લાડવાયા ભાઈને જાગૃત કરો હેવન. દેવી તે મારા અંતઃકરણ સમાન પ્યારા બંધવનો ભક્ષ કરાતો તેને માટે મનેજ ખપ્પરમાં લઈ તેને સજીવન કર અરે ઇશ્વર કેવો અન્યાય મારે અપરાધે એનો દેશવટો થયો એણે મને ઘણીએ વારવાછતાંમેં ન સાભંળ્યુ જેથી પિતાની સીક્ષાને પાત્ર થઇ મારે લીધે એને પણદેવી શ્રગમન કરવુ પડયું અને તેમાં. વળી હે ઇશ્વર આ શોજુલમથઈગયો અરે મારા વહાલા જ્યાં સુધી તુ મારી સાથે હતો ત્યાં. સુધીમનેવિદેશ છતાં બધી જાતનું સુખ હતુ અરે હવે મુરખની શી ગતી મને સન્મારગ કોણ બતાવેશે અરે મારા પ્યારા બંધવરૂપી રત્ન જતા દુષ્ટ હવે શાને જીવું છું હે ઇશ્વર શું હવે એને તુ બેઠો નહી કરે અરેરે ભાઇ ઓ મારા વહાલા ભાઇરે મારા લાડકવાયા ભાઇ શું સાથેહવે તું એકવાર પંણ નહી બોલે કે આવું ઘણું એક કલ્પાંત કરતા છેક બપોર થઈ ગયા રડતા કકળીતા તેણે હવે શબને અગ્ની સંસકાર કરવાનો ઠરાવ કરયો ને તેની સાથે પોતે પણ બળીજ મરૂં એવા ઠરાવથી ત્યાંથી ઉઠયો ને વનમાંથો લાકડાં એકઠાં કરી ચીતા ખડકી જેવો પોતાના ભાઇના શબને ચીતા આગળ લઈ જવા માટે ઉચકવા જાય છે તો તેના હાથમાંના લોહીના અક્ષર જોયા આથી તે ખમચાઇને ઉભો રહયો ને તે વાંચી જોઇ બોલ્યો, " છટ શું કહેવાય તેથી.

બેત.

શું મને યોગ્ય છે સબને રઝલતુ મુકવામાં,
લાંછન લાગે ખોટું કુલને એમ કરવામાં,
વિધી વગર સબ જો રાખુ હુ આ રણવાસમાં,
વિંખી ખાય ભય કર પ્રાણીતો પડુ હુ પાપમાં

મારો ભાઇ કેવો કઠોર કોણ જાણે એનાં મનમાં શું હશે કે આ પ્રમાણે લખી ગયો વળી વીચાર કરે છે કોણ પરમેશ્વરની શી ઇચ્છા અરે મારો અભયસિંહ તો ઘણો ચતુર હતો માટે કઇસારા વાચારથી લખીગયો હશે તેથી એનું વચન પાળી એને બાળવો તો નહી

એમ કહી તેને પીછોડી ઓઢાડી તેના ઘોડાને રેશમને એકવડી દોરીથી ઝાડ સાથે બાંધ્યો. પછી પોતાનો ઘોડો તયાર કરી સ્વાર થયો તે નીસાસો નાંખી આંખમાં આસુ આવ્યાથી તે બોલ્યો,—

કંથ બીન ગહી એકલી મોરી જાન—એ રાગ.

ગયો અહી એકલો તજી મુજ ભ્રાત થયો દીસે ઉતપાત—ટેક.

બાળપણાનો બેલી હવેથી પામુ હું કંઇ પેર,
કોપ કરીને દૈવે આતો કીધો કાલો કેર.
ગયો અહીં એકલ તજી મુજ ભાત થાથ દીલે ઉતપાત—ગયો
સાથે રમતા જમતા ભમતા કરતા હાસ્યવિનોદ,
ચતુર સુખદ એ બંધુવારે, એ મુજ મતના મોદ,
ગયો અહી એકલ તજી મુજ ભાત થાય દીસે ઉતપાત,
મુજ માટે તેં વેઠીઆરેં પ્યારા દુ:ખ અપાર,
કરવા રક્ષા માહારી તુ, આવ્યો વનમોઝાર.
ગયો અંહી એકલ તજી મુજ ભાત થાઇ થાય દીસે ઉતપાત
કેમ મના મુજને કરી તે છેલી ક્રિયાને કાજ,
મુજ પડયું એ શું તને. પ્રિતિ કીધી તાજ,
ગયો અંહી એક તજી મુજ ભાત થાય દીસે ઉતપાંત
તુજ વિણુ મુજને કેમ હવે જીવિત ! ગમસે યાર
જીવું છુ પણ શબસમો, લાગે આ દેદાર.

પછી ઘોડાની લગામ તેની ડોક પરજ છુટી મુકી દીધીને ઘો.. પ્રત્યે બોલ્યો—

કાળજ સમ બાંધવ ગયો હવે હું જીવું શેકાજ
મન માને ત્યાં ચાલજે નવ જાણીશ મારી દાજ

ઘોડો જાણે આ બનાવ જોઇ અત્યંત દીલગીર થઇ હોય તેમ પગલાં તદન ઢીલા ભરે છે માનસિંહ પણ તેના પર બાવરાજેવો બનીને બેઠેલો છે તેને સઘળું સુનકર લાગે છે ઘડીએ ઘડીએ નીસાસા નાંખે છે ને આંખમાંથી બોરબોર જેવડાં આંસુ ડરક ડરક નીકળી પડે છે. આવી હાલતમાં ચાલતાં રસ્તામાં ઝાડ ઝાંખરાંને પુછે છે, હે વનસ્પતી તારામાં કાંઇ ગુણ નથી કે જેથી મારો સુવેલો ભાઇ ઉઠે? મહારાજ, આ જગતમાં સૌથી સાચા અને પ્રત્યક્ષ દેવ તમો છો, તમે સર્વત્ર પ્રકાશ કરો છો, તમારાથી સૌ જીવે છે, તો તમારામાં પણ એટલું સત્ય નથી કે પેલા મારા ભાઇને જાગૃત કરો? એમ કહી, નાવાં વાસું વગેરે અવાચક પદાર્થો ને પણ તે એમજ પુછતો જાય છે. એવી રીતે ચાલ્યો જાય છે, પણ ખાતો નથી. પીતો નથી. ક્યાંઇ ઉતારાકરતો નથી, એવી બેશુદ્ધીમાં, આવી પડેલો છે ઘોડો પણ એકસરખો ચાલ્યોજ જાય છે, એમ કરતા એક દીવસ વહી ગયો, બે થયા, ને ત્રીજે દીવસે કોઇ આડે રસ્તે પડી ગયો કે જ્યાં કોઇ ગામ નહી.

સીમ નહીં, વસ્તી નહીં, માત્ર જંગલજ હતું, તે રસ્તે ચાલતા કેટલીક વારમાં સમુદ્ર કીનારે આવી પહોંચ્યો સમુદ્રનાં મોજાનાં ધમ ધમાટ સાંભળી ઘોડો એકદમ ચમકયો, ને ખમચાઇને ઉભો રહયો. આથી માનસીંહને બુદ્ધિ આવી, ને સાવધ થઇ જાય છે તો માલમ પડયું કે ઘોડો સમુદ્ર જોઇને અટકયો છે, એટલે તેને ઘોડાને કહયું કે " અરે ભુંડા, તેં મારા દેશનું પાણી ખોયું ! માત્ર આટલાથીજ ભય પામીને તું ઉભો રહયો ? અલ્યા તું તારો જીવ બચાવવાને ઉભો કે મારે જો તારો જીવ બચાવવાને ઉભો હોય તો મને બેલાશક આ સાગરમાં ફેંકી દે, ને સુખેથી તારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં એકલો ચાલ્યોજા, એમ કહી ચાબુક ઉગામ્યો;

એમ કહી ઉગામ્યો કોરડો, વાળતાં લાગી વાર.
તરત તેજી તલખીયો, અને પડ્યો સાગર મોઝાર.

ઘોડો એના હુંકારાના ને હબકાના વચન સાંભળી તરત છલંગ મારી સાગરમાં પડ્યો, એટલે તો એક મહાન આશ્ચર્યકારક બનાવ બન્યો સાગરના જળના ઓઘ બને બાજુએ થઇ જઇ વચ્ચે એક ઘોડેસ્વાર ચાલી શકે એટલો, અને છેક પેલેપાર સુધી લાંબો રસ્તો પડી રહયો આનું કારણ એજ હતું કે માનસિંહની પાઘડીએ પેલો અત્યુતમ મણી કે જેને માટે અભયસિંહે પોતાનો પ્રાણ ખોયો, તે બાંધેલો હતો એ મણી પોતાની પાસે છે એમ માનસિંહને માલુમ ન હોવાથી ઉપરનો રસ્તો જોઇ તે ઘણોજ વીસ્મિત થયો તે વિચાર કરવા લાગ્યો. " અરે આ કેવો ચમત્કાર ? આ વાત હું પ્રત્યક્ષ જોઉં છું પણ જો હું બીજાને કહું તો તે તેને ખોટી માની, દેને મોંડામાં ગણી કાઢશે હશે, ઇશ્વરના ગણેલા નિયમો પ્રમાણે આ સંસારમાં સઘળું બન્યા કરે છે એના કરતાં કોઇ ડાહ્યું નથી, " આમ વિચાર કરતાં થોડીવારે સાગરના સામા તટ પર આવી પહોંચ્યો કીનારે ઉતરી, પાછી પોતાની મુસાફરી ચાલુ કરવાનો હતો, પરંતુ પોતાથી કેટલેક દુર પણ સાગરના કીનારા ઉપરજ એક વિશાળ નગર દેખાતું હતું, ત્યાં જવાનો તેણે નિશ્ચય કરયો. કારણ કે ઘણાક દિવસથી જંગલમાંજ રખડવા કીધું હતું, અને પોતાના ભાઇને મુવા પછીતો અન્ન કે જળ પણ મ્હોંએ લીધું ન હતું તેથી તે શેહેરમાં જઇ કંઇ ટીમણ કરી આગળ ચાલવું એવા વીચારથી તે ત્યાં ગયો એ શેહેરમાં કોઇ લાલસીંહ કરીને મ-

ધુતારાજા રાજ્ય કરતો હતો—યથા રાજા તથા પ્રજા એ કહેવત પ્રમાણે ત્યાંની પ્રજા પણ નાકાનાં ઘરડાં માણસો સુધી સર્વ રીતે મહા ધુતારી હતી અને તે પ્રજા સર્વેને ધંધો પણ જે કોઇ તે શેહેરમાં આવે તેમને છળભેદ અને ધુત વીધાથી ધુતી ખાવાનોજ હતો આવા દુષ્ટ શેહેરમાં રાજકુમાર માનસિંહે પ્રવેશ કરયો.

પ્યારા વાંચનારા હવે રાજકુવર માનસિહ તો આ ધુરત નગરમાં ભલે પ્રવેશ કરે પણ બીચારા અભયસિહનું શબ તે મહાવનમાં જેની દુરવસ્થામાં પડેલું છે તેની શી ગતી થઇ તે જરૂર જોવું જોઇએ, નહીં તો નિર્દયતા કરી કહેવાશે, અભયસિહનો ભાઇ તેનું શબ એમનું એમ મુકીને ગયો, તેને ત્રણ દહાડા થયા પછી એક લાખો કરીને મોટો વેપારી વણજારો હતો, તેની પોઠ હજારો ઊંટ ઘોડા, બળદ, પાડા, ખચ્ચર, વગેરે ભાર વહેનારાં પ્રાણીઓ જેમની પર અનેક તરેહનો માલ લાદેલો હતો એ સહિત તે ઘોડા અરણ્યમાં થઇ જતી હતી. તે ત્યાં આવી નીસરી.

હવે પ્રીય વાંચક "તું શંકા કરીશ કે, આવું ઘોર અરણ્ય કે જેમાં ફાડી ખાનાર અને માત્ર પ્રાણીઓનાં શરીરનોજ ભક્ષ કરનાર પશુઓ સર્વથી વશેછે અને નીરંતર ભટક્યા કરે છે, તો તેમાં તે રાજકુંવર અભયસિંહનું સબ કેવી રીતે ત્રણ દીવસ સુધી રહી શક્યું હશે?" ત્યારે સાંભળ કે અભયસિંહનો નિમક હલાલ ઘોડો જેને માનસિંહ ઝાડ સાથે બાંધતો ગયો હતો, તે ઘણોજ બહાદુર હતો રાત દીવસ પોતાનો ધણી સુતેલો છે એમ જાણી નીરંતર તેના શબની આશપાશ ફરીને ચોકી કર્યા કરતો હતો વળી વાઘ સિંહ આદિ બળવાન પશુઓ તો પોતાની મહેનતેજ મારેલા શિકાર વગર બીજા અનાયાસે મળેલા શીકારને અડે પણ નહી. તેમ હલકાં પ્રાણીઓ આ બળવાન અને કરોધાતુર અશ્વની નજીકમાં પણ આવવાની હીમત શાની ધરે એવા કારણથી, અને વળી પરમેશ્વરની ઇચ્છા આગળ ઉપર એને સજીવન કરવાની હોવાથી તેના શરીરનેકોઇપણ તરેહની હરકત ન થતાં તે તેમનું તેમજ પડયું હતું.

હવે પેલી વણજારાની પોઠ ચાલી આવતી હતી, તેની રજ દુરથી ઉડતી જોઇ અભયસિહનો ઘોડો જાણે કોઇ મારા સુતેલા સ્વારને મારવા આવેછે એમ સમજ્યો ઘોડો જાતે ઘણો બહાદુર અને વળી રાજવંશીનો છે એટલે તેને આ વખતે શુરાતન આવ્યું તે પોતાના ધણીને

ઉઠાડવા માટે પગ પછાડે છે ને ખોખરે ખોંખાર મારી રહયો છે આવો એકાએક ભયંકર હણુહણુંટલાખા વણજારાના માણસો એ સાંભળી તેથી તેઓએ એક બીજા પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા કે આજ સુધીતો આપણે જ્યા રેગયા છીએ ત્યારે આ વનમા કોઇએનજરે પડયું નથી ને આજેતોજુઓ ની કોઇના ઘોડા જોરમાં હણુહણેછે શું કોઇ રાજાનું લશકર આવ્યું હશે કે શું કોઇ બળવાન લુટારાઓ પડયા હશે કે છે શું તેવા કોઇએ પાઘડી સંભાળી કોઇએ બંદુકની જામગરી સળગાવી એમ સઘળા સાવચેત થઇ ચાલવા માંડયા ચાલતાં ચાલતાં છેક નજદીક માં આવ્યા તો તેઓને માલમ પડયું કે એક માણસ સુંતેલો છે તેના પાશે તેના હથીયરો પડેલા છે ને કોઇ દેવતાઇ ઘોડો એક વડો દોરીથી બાંધેલો છે પોક છેક પાસે આવી ત્યારે લાખો વણજારો આ ઘોડાને જોઇ આર્ચંબો પામ્યો ને બોલ્યો કે આવો દેવરૂપી ઘોડો આવા ભયંકર વનમાં કદી દીઠામાં આવ્યો નથી આવા અમુલ્ય પશુંને આ ઘોર અરણ્યમાં એકલો મુકીને આ મનુષ્ય નિશ્ચિતપણે સુતો છે રે શું અને બીક નથી લાગતી અરે રખે કોઈ બીચારો વીયોગી સુતેલો હોય કે કોઇ દુખી હોય કિંવા ભુખ્યો તરસ્યો હોય તો એને ઉઠાડી એનું દુખ સાંભળુ આવા વિચારથી તેણે પોતાના સિપાઇઓને કયુ કે એ મનુષ્યને કોઇ ઉઠાડો ધણીની આગ્ના થવાથી સીપાઇઓ હામબીડી રાપુત્રના સાથ પાસે જાય ખરા પણ પાસે હથિયાર પડેલાં જોઇ ડરીને દુરથી જ બુમો પાડયા કરે કોઇએ ઢુકડે જવાની હીંમત કરી નહીં કેમજે રખેને એ જાગી ઉઠે ને અધુરી નીદ્રાએ ઉઠાડવાથી કરોધે ભરાઇ કંઈ નુકશાન કરે સીપાઇઓની આવી ખોટી બીક જોઇ લાખાને ઘણી રીસ ચડી તેથી બોલ્યો કે હે હરામો તમે આટલા વર્ષ સુધી મારૂ અન્ન ખાઇને ચાકરી કરી તેને બટો લગાડયો જો તમારાથી આટલો માણસ ઉઠાડાતો નથી તો વખતે સામે મોટી ધાડ આવે તો તેને કેમ કરી મારી હઠાવશો માટે શરમ છે તમને હીજડાઓ પોઢતો એક પછી એક પોતાને રસ્તે ચાલી જાય છે અને વણજારો પોતાના માણસોને ત્યાં ઉભો ધમકાવે એટલામાં એની પુત્રી રંભાવતીની પાલખી આવી પહોંચી તેણીએ આવતાં સૌ સીપાઇઓનાં મ્હોં ઝાંખા પડી ગયેલા દીઠા તેણી આજ

સુધી પોતાના બાપની સામે કદી બોલી નહોતી પણ કમસંજોગે પીતાપાસે બોલવા લાગી તેણી બોલી દાદાજી સીપાઇઓને શા માટે તમે કઠોર વચન કહોછો ?

બેત.

એ તાત શું સમજુ છતાં ગુસ્સો ગરીબો પર ધરો
હાથે કરી મુખમાં નિજ હાથ કો દેશે ખરો
જો હોય ચોરો કે લુટારો તો મુખે આગ્ના કરો
નિજ પ્રાણ દેવા તુરત ત્યાં આગળ થશે સૌ ચાકરો
જો હોય હિમ્મત તો તમો જઇને ઉઠાડો તે ધણી
મોટાતણી સૌ આળ સાંખે નિજ બરાબરીઓ ગણી

આ શબ્દો સાંભળી લાખો તો અજબ થઇ ગયો કારણ હજુ સુધી તેણે પુત્રીને મોએ કદી આવા મરમ સુચક શબ્દો સાંભળ્યા નહોતા તેને એ સાંભળી ઘણો ગુસ્સો ચઢી આવ્યો અને તેના આવેશમાંજ તે બોલ્યો—

બેત

સૌ અબોલા થઇ રહ્યા ને મુજ પુત્રી તું છતે
જે લાડ સર્વ ઉઠાવીઆ તે ભુલીને આવું કથે
માટે કરૂ આગ્ના તેને ઉઠાડ તું જઇને હવે
જો હોય મારા બુંદની તો પાણી સાચું દાખવે

એમ કહી રોષમાંજ તે પાલખીમાંજ બેસી ચાલતો થયો બાપ નું આવું સખત વચન સાંભળી રંભાવતી ચીડાઇ બોલી કે "પીતાજી એને હું ઉઠાડી લાવું તોજ તમારી પુત્રી ખરી" પછી પાલખી રાખી તરત નીચે ઉતરી પડી પોતાની દાસીઓ પાસેથી પોતાના શણગાર લઇ પહેરી લીધા ને સઘળા આભુષણો સજી જ્યાં રાજ કુમારનું સબ પડેલું છે ત્યાં આવી ઉભી અને નીચે પ્રમાણે નૃત્ય કરવા લાગી—

પરજની ઠુંમરી

સુભડ નર શયન કરવું કયમ રાન
ચતુર ગુણી, સાથ સકલ તજી, નિરજન વનમાં ભુમિ કરયુ નિજસ્થાનશુ
હય હણુણુણુણુ કરી ચેતાવે વન ભય કરી નિશાન —સુ.
શબ્દ ઉઠ ભયભીત અહીં આગે, સુણવાં બેદે કાન—સુ
શે દુખ ત્યાગ કરવું નિજ મંદીર, શે દુખ ભુલ્યા ભાના—સુ.

વિનંતી સુણી આ અબળા કેરી, નિંદ તજો ધારી સાન—સુ॰

આ પ્રમાણે પોતાના પગના ઝાંઝરના ઝમકાર ઘણુંએ કીધા ઘણીએવાર હુંઘરાનો ખમખમાટ કર્યો, બહુંએ વખત હાથની વેંડી ખખડાવી. તે એવી ઘણી રીતે સ્ત્રીનાં ચરીત્ર કરી બતાવ્યાં પરંતુ રાજકુંમાર જીવતો હોય તો ઉઠે કેની ? એથી કુંવરીએ વીચાર કીધો કે આ પુરુષ કંઇ મુરખ તો નહીજ હોય કે જે આટલી બધી વાર સુઇ રહે કેમકે—

ચાનક ચકવો ચતુર નર, નીતી પ્રતી રહત ઉદાસ.

ખર સુવર મુરખપશુ, સદા સુવત સુખ બાસ.

માટે આ શુરો નર આવા ભયંકર જંગલમાં આડલો બધો બે ભાન થઇ સુઇ ન રહે કદી સુવે તો મનમાં કાંઇપણ ડર રહેજ માટે તે ઘણો સાવધ થઇ સુઇ રહે. પરંતુ એ અવસ્ય એ મુએલો હોવો જો ઇએ એમ વીચારી તેના મોપરથી પીછોડી ખેંચી લીધી ને જોયું તો તે લીલું છમ થઇ ગએલું છે હવે આ કુમારીકા બાઇ પોતે સતી છે એણે કોઈ દીવસ પુરૂષને અટકી નથી તે અટકીને મોં જુવે તેને પોતે વરવું એવો તે નિયમ છે ત્યારે આ રાજકુંવર મુએલો જોઇ તેણીને પોતાના પવીત્ર નીયમનું સ્મરણ થયું, અને અત્યંત શોકાતુર થઇ રૂદન કરવા લાગી તેણે આખરે ઠરાવ કીધો કે ગમે તેમ હો પણ મારોએને સ્પર્શ થયો માટે જો કે એ મરણને વસ્ય છે તોપણ મારો પતીજ થઇ ચુકયો છે. ભલે ! હેવે મારા પ્રારબ્ધમાં એમજ નીરમાણ કરયું હશે માટે એના શબની સાથે બળી મરવું એજ મારો ખરો ધર્મ છે હવે કાષ્ટ તો નજીકમાંજ પડેલાં છે તેની એ મોટી ચીતા ખડકી ને રાજકુંવરનું શબ તે પર ઉપાડી મુકયું અને હવે પોતે પણ તેમાં સહ-ગમન કરવાની છે અહીંના સમાચાર પિતાને જણાવવાને તુરત જા-સુસોને મોકલ્યા ને તેઓ સાથે કહાવ્યું કે હવે હું ઘડી બે ઘડીની છું માટે મારા પિતા હોતો એકદમ મારી પાસે આવી ઉભા રહો બાપે આ સમાચાર સાંભળતાજ પાછા ફરી શ્વાસભેર દોડી આવી જોયું તો આવો વિલક્ષણ પ્રકાર તેની નજરે પડયો તે બહુ કલ્પાંત કરવા માંડયો ને આંખે ચોધારા આંસુ વેહેવા લાગ્યા તે બોલ્યો અરે આ શો જુલમ રે મારી વ-હાલી દીકરી મારા કઠોર વચન સાંભળી મને આટલું બધું ખોટું લાગ્યુ શું તું આ રસ્તામાં પડેલા પુરૂષ શબ સાથે બળી મરીશ કે શું દુષ્ટ વચનોજ તારા શતરૂ રૂપ ને મતિ રૂપ થઇ પડયા કે એ દી હું તને તેની સાથે

નહી બળવા દઉં એવી ઘણી રીતે તેને સતી થતાં વારી, ત્યારે રંભાવતી બોલી પિતાજી.

દરબારી કાનડો—પદ.

ન કરો કલ્પાતજ ભારી, તાત મતિ રાખે આપ સારી;
શો હે લાજ વિચારી—ન કરો
તેમાં તમારો કંઇ દોષ નથી છે કીમતની બલહારીરે,
હુ સતિ થઇ જો તજુ સત્યતા લાજે જાતજ મારી—ન કરો.
પ્રથમ હાથનો સ્પર્શ થયો તે લીધો પતિ મે ધારીને,
એવા મારા સત્ય નેમથી બળી મરીશ આ વારી—ન કરો.
વિધવાપણું જો જન્મ સુધીનું ભોગવવું પડે ભારીરે,
રક્ષે સીર કલંક છોડી નીંદા કરે જગ સારી—ન કરો.

આ સાંભળી બાપે તેમજ બીજા સો દાસ દાસીઓએ અરડવા માંડયું તેથી મોત કાળ હોય થઇ રહ્યો.

હવે બાજુના આડા રસ્તાપર એક મહા વિદ્વાન અને સાધુ વૃતિનો વૃદ્ધ તેમજ અંધ બ્રાહ્મણ પોતાના બારેક વરસની વયના છોકરાને લઇને સર્વ તીર્થ યાત્રા કરીને ઘેર જતો હતો. તેણે પેલા માણસોનો શોકજનક શબ્દ મળ્યો ચાલતાં ચાલતાં પુત્ર પ્રત્યે પિતાએ કહ્યું બેટા આપણે ઘણીવાર આ વનમાં થઇ ગયા આવ્યા હોઇશું પણ કોઇ દિવસે કોઇ મનુષ્યનો સાદ સાંભળવામાં આવ્યો નથી ને આજે તો જાણે લોકોના એકઠા થયેલા સમૂહનો ઘોષ સંભળાય છે માટે બેટા ચાલની આપણે ત્યાં થઇને જઇએ કે આપણા જાણવામાં તો આવે કે ને શું છોકરો ઘણા દીવસે આજે ઘેર જાય છે તેથી જેમ બને તેમ જલદી ઘેર પહોંચવા માટે તેના મનમાં અતિઉત્કંઠા થઇ આવેલી છે, એથી પિતાનું વચન સાંભળીને મનમાં કંટાળો આવ્યો કે વળી બાપા ક્યાં ફોકટનો પ્રહર વખત રોકવાનો આગ્રહ કરેછે એથી બોલ્યો કે બાપા કોણ જાણે કે ત્યાં શું હશે આપણે મુસાફરને તેની શી જરૂર ચાલોને આપણે આપણા રસ્તે કે જેમ જલદી ઘેર પહોંચાય આટલામાં તો જયજય શ્રી રણછોડ "અંબેમાતકી જય" એવાં ઉચ્ચારો મોઢથી સંભળાવા માંડયા એટલે બાપે છોકરાને ત્યાં જવામાટે બહુ આગ્રહ કરયો, અને કહ્યુંકે "બેટા કોઇ પવિત્ર સતીનાસાદસંભળાય છે માટે જરૂર કરીને આપણે તેના દર્શનાર્થી જવુંજોઇએ પછી તેઓ બંને ત્યાં ગયાં ને આસપાસ ઉભેલા માણસોને પુછ્યું કે ભાઇ આશું છે ત્યારે આ વદ્ધ અને તપશ્ચર્યા તેમજ તીર્થ યાત્રાની પુણ્યનાતેજથી

શોભાતા પુત્ર સહિત અંધ બ્રાહ્મણને જોઇને લાખોજ પોતેજતેઓપ્રત્યે બોલી ઉઠ્યો "આવો મહારાજ બ્રહ્મદેવ આ દુર્ઘટ સમયે આપના જેવા પુણ્યવાન સાધુ પુરૂષને પધારવું જોઇ મારૂં સોકાગ્નિના બળતું અંતઃકરણ થઇ કુદરતી ચમત્કારથી પોતાના મળેજ શાંત અને શીતળ થઇ ગયું તો મને હવે ખરો વિશ્વાસ આવે છે કે મારા ઉપર આવી પડેલા દુઃખનો નિર્વંશ કરવાને દયા કરીને શ્રીહરીએ પોતેજ તમને જાણે અહી મોકલ્યા ન હોય આમ બોલી બ્રાહ્મણને પ્રીતિપુર્વક નમસ્કાર કરયા પછી ફરીને તે બોલ્યો "મહારાજ એકજ જિવ્હા કે જેમાંથી અમૃત તેમજ વિષ એ બંને પદાર્થો ઉપજી શકે છે, તેનો વાપરવાથીજ અપ-વાકટાનુ સંકટ અમોને પ્રાપ્ત થયું છે, એમ કહી અત્રે બનેલા તેના અને તેની પુત્રી વિવાહથી ઊપજેલું સઘળું વૃત્તાંત તે વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનેનિવેદન કરયું અને પ્રાર્થના કરી કે "મહારાજ હું આપને દેવ સમાન છું અને બ્રાહ્મણ એ ઇશ્વરનું રૂપ છે એમ જાણી તમારે શરણે છુ માટે કોઇપણ ઉપાયથી અમો સર્વને આ સંકટથી મુક્ત કરો અથવા દીનના ભરેલા અને નિર્દય એવાં લાખાનાં વચન સાંભળી બ્રાહ્મણ બહુ ધીરજ આપીને તેઓ પ્રત્યે બોલ્યો ભાઈ આ જગતના કર્તા પરમેશ્વરની માયાનો કોઇ પાર પામતું નથી તે માયાના પ્રભાવથી આખું જગત અહરનિશ ચલ નવલન કરી રહ્યુંછે એનાથી સંસારમાં નહિ બનવા જોગ વસ્તુ એકાએક થઇ જાય છે અને લક્ષત્રાસા થવા જોગ વાત પળમાં બની જાય છે એવી મરતાની માયાના પાશમાંથી જેના પર ઇશ્વરની કૃપા હોય તેવા પુરૂષોજ બચી જાય છે આપણુ પામરોનુ કઇ ગજુ નથી વળી એટલું છતાં તે માયાને પણ પ્રભુએ સ્વતંત્રતા સોંપી નથી તેને પણ પોતાની ઇચ્છાનુસારેજ રાખે છે તે પરમ દયાળુ હોઇને પોતે ઉપજાવેલા પ્રાણીયોને માટે જે કંઇ કરે છે તે ખરેખર તેઓના લાભનુંજ હોય છે માટે હે ભાઇ જેમ તને આગળથીજ અંતઃકરણ સાક્ષી આપવા માંડયુ તેમનેઅહીં આ તે પરમ કૃપાળુ એજ પ્રેરણા કરી મોકલ્યો હશે તો કોણ જાણે માટે હવે તમો કોઇએ ચિંતા કરશો નહી પણ મે મરણાધીન થયો તેપુરૂષને શરીર ખુબ ચોરી કરી ફરી તપાસો કે તે શા કારણથી આ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયું છે તો પછી ઇશ્વરદત્ત વિદ્યાબુદ્ધિ અથવા ઓષધથી હું અને મારાથી બનતો ઉપાય કરવામાં કસુર રાખીશ નહીં વળી જુઓકે એમનુષ્યને શરીરપર કોઇપણ જાતના શસ્ત્રનોઘા નથી તેથી કોઇ મનુષ્યથી એ મુવો નથી એમ અનુમાન થાય છે તેમને વ્યાધીગ્રસ્ત હોય અને રસ્તે જતાં અત્રે

અવયવે નિહાળીને તપશ્રી બ્રાહ્મણે કહ્યું તેમ કરી જોતાં તેમને માલમ પડયું કે તેના આખા શરીરનો રંગ લીલો છમ થઇ ગયેલો છે અને જમણા પગને અંગુઠે કંઇક દંશ થઇ થોડુંક લોહી વહેલું છે તેના સુકએલા ખરેટા છે આ પ્રમાણે બ્રાહ્મણે સાંભળતાંજ તે એકદમ બોલ્યો કે, " અરે જો ખરેખર એમજ હોય તો તે જરૂર કોઇ ઝેરી સર્પના દંશથીજ મરેલો હોવો જોઇએ, અને વળી આ ઘાડું અરણ્ય છે માટે એ અનુમાનને ટેકો મળે છે." પછી પોતાના દીકરા તરફ ફરીને તે બોલ્યો "બેટા ખાંધેથી ખડીઓ નીચે ઉતારી તેમાંથી સર્પના મોહોરા છે તે જલદી કાઢ કેમ જે અત્યારે પરમાર્થના કામમાં તે વાપરવાનો સમય આવ્યો છે" છોકરાએ મોહોરા કાઢી પિતાના હાથમાં આપ્યા તે લઇને બ્રાહ્મણ બોલ્યો " સાંભળો ભાઇ જો આ મરનારને પોતે મરવા પછી ત્રણ દિવસ પુરા થયા ન હશે તો ઔષધથી જરૂર શ્રીહરી એને જાગૃત કરશે માટે ઘણો અને જ્યાં દંશ દેખાય છે તેનાપર એમાંનો એક મહોરો વળગાડી દો, તરતજ તે પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું. ને થોડીવારે તે વળગાડેલો મોહોરો ઝેર ચુસીતદ્દન કાળો પડી નીચે ખરી પડયો હવે ધીમે ધીમે તેના શરીરની લીલાશ કમતી થવા મંડીને સતેજ થવા માંડયું પછી તુરતજ બીજો મહોરો વળગાડયો ને તે પણ આગળનાની પેઠે ઝેર ચુસી ખરી પડયો એટલે તો પેલાના શરીરમાં કંઇક જાગરતિ આવી લાગલગોજ ત્રીજો મોહોરો લગાડયો ને તેખરીપડતાજ અભયસિંહે આળસ મરડી તથા તેના ભમી ગયેલાં ચક્ષુઓ ઠેકાણે આવ્યાં આમ થતું જોઇ લાખો, રંભાવતી, ને બીજા સૌના મનમાં ધીરજ આવીને તેઓ તે વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ પ્રત્યે ઘણાજ ઉપકાર દર્શક વચનો બોલવા માંડયાં બ્રાહ્મણે પછી બીજી એક ઔષધી આપી, ને તેમાં શુદ્ધ જળ મેળવી અભયસિંહના મ્હોંમાં રેડવાને કહ્યું, કે જેથી કરીને તેની ટુંકી પડી ગયલી જીભ છુટે, અને ગળામાં અમી ઉત્પન્ન થાય, આ ઔષધ તેના મ્હોંમાં નાંખતાંને વારજ અભયસિંહ ઉપરાઉપર બગાસા ખાઇ આળસ મરડી બેઠો થયો એ ભાઇ ઓ મારા પ્યારા ભાઇ, અરે મોટાભાઇ કેમ તમે બોલતા નથી ? " એમ બોલી ઉઠયો વળી પોતાના ભાઇને ન જોવાથી ગાભરો બની આમ તેમ જોવા લાગ્યો ને કદી ન જોયેલા એવાં આ હથિયાર બંધ લાખો માણસો તેમજ લાખો તેની દીકરી, ને પેલા બ્રાહ્મણો એ વગેરેને જોઇને બહુ

આશ્ચર્ય ચકિત થઇ પોતાના અસ્ત્રશસ્ત્ર હાથમાં લઇ સામો થઇ ગયો. આ જોઇ સૌએ નાસાનાસ કરી મુકી ! પણ પેલી લાખાની પુત્રી, કે જે અભયની નજીકમાં ઉભી હતી. તે વચ્ચે આવી હાથ જોડી સામી ઉભી રહી, ને નીચે પ્રમાણે બોલીઃ--

"વાહ ! વિદેસી મુસાફર ! ધન્ય છે તેમને તમારા વસ્ત્રાભૂષણો અને બીજા બાહ્ય ચિન્હો જોઇને તો અમો ધારતાં હતાં કે આપ કોઇ શુદ્ધ સૂરવીર નર હશો, તેમજ ઉંચા કુલના ફરજંદ હશો પણ આ સમયનો ક્રૂરતા ભરેલો સ્વભાવ જોઇ અમારૂં અનુમાન ખોટું છે એમ કહેવા વગર ચાલતું નથી આપ કયા દેશના વાસી છો આપનાં માત પિતા કોણ છે, કયાંથી આવો છો, વગેરેથી જાણીતા થતાં પહેલાં એટલુંજ કહેવાનું છે કે આપ હમણા સુધીમાં કેવી સ્થિતિમાં હતા. અને તે અવસ્થા પ્રાપ્ત થઇ હતી અને તેમાંથી કોણે મુક્ત કીધા, એ બાબતનું સ્મરણ કરો. જો તે ધ્યાનમાં ન હોય તો એનું સ્મરણ હું તમને કરાવું છું, વિચાર કરો કે, તમો અત્રે કેમ પડેલા હતા ! અરેરેરે, મહારાજ ! તમે અહીં દુષ્ટ મરણથી પ્રાપ્ત થઇ આખર સમયની ઘોર નિંદ્રામાં સૂતેલા હતા. ને તમારી પાછળ હું નિર્ભાગ્ય અબળા, આ સંસારનાં અનેક સુખો ભોગવવાની સર્વ આશાઓને લજી બળી મરતી હતી. તે સમયે મારા ઉપર દયા લાવી આ તપશ્ચર્યા રુપ ધનવાળા બ્રાહ્મણે મને સ્નતોષ કરી અને હું એમને બ્રાહ્મણ નહીં; પણ સાક્ષાત્ પ્રભુનું રૂપ સમજું છું. કારણ તેમણે તમને સજીવન કીધા છે. તેથી ધન્ય છે તમને કે જે પોતાને સજીવન્ કરનાર અર્થાત ફ્રરીને જન્મ આપનાર એવા ધર્મ પિતારૂપ બ્રાહ્મણને અકદી વાળી ન શકાય એવા ઉપકારના બદલામાં ઓશીંગણ થઇ દક્ષિણા રૂપ ઘણું દ્રવ્ય આપવું જોઇએ અને તેટલી શક્તિ ન હોય તો સૌથી સેહેલો ઉપાય એકએકર જોડી દીન થઇ ક્ષમા માગી આશિર્વાદ લેવો જોઇએ તેને બદલે તમો તો શસ્ત્ર લઇ કોઇ યોદ્ધાની સામે લઢવા જાય તેમ જોરભેર ચાલ્યા જાઓ છો પણ વિચાર કરે મહારાજા હું દુર્ભાગિણીના આ સૌભાગ્યરૂપ સ્વામીએ, વર્તન ઘણુંજ અઘટિત છે ને નિંદાને પાત્ર છે."

આટલું સાંભળતાંજ રાજપુત્ર અભયસિંહને વનદેવીએ કહેલી સઘળી ભવિષ્યવાણી યાદ આવી, ને તેના વિચાર કરતાંજ તેને પૂર્વનું ભાન થવાથી તે જરા લજ્જિત થઇ ગયો પોતાનાં શસ્ત્રો નીચે

ફેંકી દઇ દોડીને તે બ્રાહ્મણના ચરણમા મસ્તક મુકયું, ને બ્રાહ્મણે છોડી ઉભો કીધો પછી અનેક પ્રકારે તેની સ્તુતિ કરી ક્ષમા માગવા લાગ્યો વળી પોતાની પાસેનાં દ્રવ્યમાંથી ઘણીક સોના મોહોરો, મોતી, રત્નો વગેરે કાઢી બ્રાહ્મણને દક્ષિણા આપી કહેવા લાગ્યો. " મહારાજ આપે કરેલા ઉપકારનો બદલો હજારો જન્મ સુધીમાં પણ મારાથી વાળી શકાય તેમ નથી " એ સાંભળી બ્રાહ્મણ તેને આશીર્વાદ દઇ તેનું દીર્ઘાયુષ ઇચ્છયું પછી અભયસિંહ તૈયાર થઇ ઘોડેસ્વાર થવા જાય છે એટલે તેનો પલ્લો પકડી દંભાવતી કહેવા લાગીઃ—

નાગણ ડંસીયા નાથ લાંબા થઇ પોઢિયાં.
રડવડતા પડયા દિનરાત, મરણપટ ઓઢિયાં.
હું અબળાનો અવતાર તે આવી જગાડવા.
પિતાજીના વચનને માટે, વચન તુંજ પાળવા.
પણ દેખીને થઇ હું નિરાશ મરણ વશ આપને,
સતી થઇ શહું એ શબ સાથ, કુહાવ્યું બાપને.
બાપે આવી કર્યું કલ્પાંત, સુતી પધારીયા
કરી દયા મુજ સાથ, જે તમને ઉગારિયા
હવે મુજને તજી કહાં જાઓ દયાહીન નાથજી
કરો પાણીગ્રહણ મુજસંગ લઇ ચાલો સાથજી
તમ વિના બંધવ, બીજો જે નર સહુ.
માટે હૃદયા સમજો આપ વધારે શું કહું
નહી કામ તમારી નાત, જાત કે કુળ તણું
મારે તમ પિયુને નાર, નથી કહેતી કંઇ ઘણું

આ પ્રમાણેનો તે બાઇનો આગ્રહ જોઇ અભયસિંહ ખમચાયો અને મનના સાથે વિવેક દષ્ટિથી વિચાર કરવા લાગ્યો, જેથી તેને માલમ પડયું કે આ કન્યા પરમ સતી છે, અને પુનર્જીવન પ્રાપ્ત થયું તે માત્ર તેણીનાજ પ્રતાપથી છે, માટે એની મન વરવા માટે થયેલી ઉત્કંઠા મારે પાણી ગ્રહણ કરી જરૂર શાંત કરવી જોઇએ આથી ખુશી થઇ બોલ્યો—

છપ્પો.

માનુનીના વેણ સુણી, રીઝયું મન મારૂં—કહું ખરૂં
નીજ પ્રિયાજ ગનીને, ગ્રહી હાથ મન ઠારૂં
છાતીમાં દાબીજ બહુ સુખ એને આપુ—કહું ખરૂં.

કોઈ રબકી મરજી—એ રાગ.

ધન્ય પ્યારી સંકટ હરનારી તુંજ રસના પ્રેમ ભરી બારી.
શુણુતા મુજ વિહાલ ચિત ચહે તુને પ્યારી નકી મારી
આ કોકીલ કંઠી સુખહારી ગજગામી જોઇ છબી તારી
મુખ પાસ શશિ જાયે હારી લાલિત્ય તણી છે બલીહારી
લીધોછે મોતથી ઉગારી તુજપર નાખુ આ તન વારી.

"હે પરમ સાધવી હે મહા સતી તારૂં સત્ય આખા જગતને પાવન કરનારૂં છે તારૂં વચન મહા શેઠ પુરૂષના મનને પણ પવિત્ર કરી સન્મારગ દર્શાવનારૂં છે માટે હે સુકન્યા તું પરમ પતિવ્રત પાળનારી હોઇને મારી સાથે લગ્નથી બંધાવા ઇચ્છે છે તે તારી માંગણીક ઇચ્છા પરમેશ્વર પુર્ણ કરો. તેમજ તારૂ સોભાગ્ય સર્વદા અમર રહો" આવી પ્રસંશાવાળા તથા પોતાની ઇચ્છાને પરિપુરણ કરનારા મધુર વાક્યો સાંભળી રંભાવતીએ હુજ આનંદ પામી ને તેણીના ચંદ્રમાના જેવા ઉજવાળા મુખપરલજ્જાને લીધે લાલી છવાઇ ગઇ અને અભયસિંહ ઉપર આ વખતે તેણીને ખરો પતિભાવ થવાથી તેણી પોતાના પિતા તથા બીજા સરવે ત્યાં ઉભેલા જનવર્ગથી જાણે શરમાવતી હોય તેમ ખંચાઇ જરાક નીચે જોઇને ઉભી રહી. આ સર્વ બનાવ લાખો ચિતે દઇને ઉભો ઉભો જોયા કરતો હતો તને માલમ પડયું કે મારી લાડકવાઇ દીકરી મારી તેમજ બીજાઓની લજ્જાને લીધે પ્રગટ બોલી શકતી નથી પરંતુ તની હરકત ટાળવાને માટેજ તેનો હેતું પાર પાડવા જોઇએ પછી તેણે અભયસિંહ તથા રંભાવતી પોતાની કને બોલાવ્યા અને પેલા વદ્ધ રૂષિદેવને વિનંતી કરીને રંભાવતીને માટે ઘડીયું લગ્ન શોધી કાઢશાને કહ્યું બ્રાહ્મણે વણજારા પ્રત્યે કહ્યું ભાઇ લગ્નનો સમય તો હાલમાંજ ગણો ઉત્તમ વહી જાય છે, ચોઘડીયું બહુંજ શુભકારક અને હોરાલન કન્યાને અખંડ શૌભાગ્ય દાયક છે એ સાભળી તુરત લગનની તૈયારી કરવાને લાખાબાએ પોતાના માણુસોને કહ્યું સિપાઇ ઓ તેમજ હજુરિયાઓ લાખાને હુકમ સાંભળી તે પ્રત્યે નમ્રવચને બોલ્યા, મહારાજ આ સમયે અને વળી આવા અગોર વનમાં તે એ કાએક લગ્નની સામગ્રી કેમ કરીને તેયાર કકવી તે અમોને સુજતું નથી માટે આપ જેમ આગ્ના કરો તેમ કરવા તયાર છીએ એ સાંભ ળી લાખાએ રૂષીને પુછયું તો તેમણે ખુલાસો કરયો કે આ પ્રમાણે લગ્ન સાધવાં, અને વર કન્યાને પોતપોતાના અંતકરણોના પ્રેમથીઆ કર્ષાઇ લગ્ન રૂપી ગાઠમાં બાંધવું એને ગાંધર્વ વિવાહ કહેછે અને તે

વિવાહ સમયે કંઇ સાધારણ લૌકીકીક વિવાહ જેટલી સામગ્રી જોઇતી નથી પણ માત્ર ૠતુને અનુસરતા પુષ્પો હોમ વનમાંની સમિધીઓ અગની અને ઘી એટલુંજ હોય તો બસ છે એટપૂં પણ ન હોય તો પછી માત્ર સુર્યનારાયણની સાક્ષીથીજ તે વિવાહ થાય છે માટે આ વનમાંથી પુષ્પ સમિધાદિ જે કંઇ સત્વર મંગાવો, અને તે આવતાં સુધીમાં તે વરકન્યાએ પાસેના તળાવમાં સ્નાન કરી સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરી તૈયાર થવું પણ બ્રાહ્મણના વચનને અનુસરીને અગત્યનો સામાન તૈયાર કરાવ્યોને અભય તથા રંભાવતી સ્નાન કરી આવી બ્રાહ્મણને તથા લાખાને હર્ષથી પોતાની દીકરી રંભાવતીનો કોમળ અને પુણ્યવાન હાથ અગની હાર્ય વરૂણ પથ્વી વગેરેની પવિત્ર સાક્ષીથી અભયસિંહના હાથમાં મુકયો અને કહ્યું "આ કન્યાનુ જોડું સદા સુખી રહો તથા તે દીર્ઘયુષ વાળું થાઓ પછી બ્રાહ્મણે લગ્ન સંબંધી અગત્યની ક્રીઆઓ જે હતી તે કરયા પછી વેદ મંત્રથી આશિરવાદ કીધો વળજ પાસે ઉભેલા સિપાહીઓ વગેરે માણસો પણ આ વરકન્યાનુ શોભિતુ જોડુ ઘણા કાર અમર રહો એવો આશિરવચનોનો ઘોસ મચાવી મુકયો હવે લાખાએ અભયાસહના નામઠામ તથા કુળ પુછવાથી તેને માલમ પડયું કે મારી પુત્રી જોત્રપુરના પતિ અજીતસિહ જેવા કુલીના રાજાના ઘરમાં વરી છે તેથી તેના મનને બહુજ આનંદ પ્રાપ્ત થયો હવે રંભાવતી મહાસદગુણ વાળી અને પરમ સતી હતી તેથી તેને વીનય કરીને પતિ પ્રત્યે કહ્યું સ્વામી નાથ હવે આપ જ્યાં પધારશો ત્યાં સાથે રહી સેવા કરવા માટે આ રાંક દાસી તયાર છે માટે તેને તરછોડશો નહી એ રીતે સાંભળી અભયસિંહે તેને ઘણી રીતે સમજાવ્યું અને કહ્યું જ્યાં ત્યાં દુઃખે ફરતો ફરી મારો દેશવટાનો નિયમીત રીતે પુરો કરીશ ત્યાં લગી તેવા અઘટિતકષ્ટ સહી મારી સાથે તુ રહે એ મારા પિતાની ગાદીને લાંછન લગાડનાર છેમાટે અત્યારે તો તારે તારા પિતાની સાથેજ જવું પછી જો ઇશ્વરની કૃપા હશે તો વચમાંજ કોઇ ઠેકાણે આપણો મેલાપ થશે આ સાંભળી પતિની આગ્નાને અનુસરી નારી રંભાવતી એ અભયસિંહનો દેશવટો પુરો થાય ત્યાં સુધી પોતાના પિતાની સાથે રહેવું માન્ય કીધું અને બંન્ને ઘણા હેત ભાવથી જુદા થયાં આ વખતે એ જોડાનો નવોજ સંબંધ હતો છતાં એવા પ્રીતીના લગ્ન થયાં પછી તુરતજ તેઓને એક બીજાથી છુટાં થવુ પડયું તેથી સમયની તેમના મનની લાગણી કેટલીક ઉભરાઇ આવી હશે તેનો વિચાર વાંચનાર તારે પોતાનેજ કરી લેવો.

હવે આપણા રાજકુવરોમાં મોટો ભાઇ માનસિંહ તો લાલસિંહ ઠાકોરના શેહરમાં જઇ પહોંચ્યો છે. પાદરે પાદર ને સીમે સીમમાં લાલસિંહના ધુતારા સિપાઇઓ તો રાહદારીને ઠગવા સારૂ હર વખતે ફરતાજ ફરે છે રાજકુંવર માનસિંહને આવતો જોઇ એ ઠગ સિપાઇઓ તેની સરભરા કરવા દોડી આવ્યા ગામના ગોદરેએક સારો બાગ હતો તેમાં તેને ઉતારો આપ્યો. હવે પેલા બેમાંનો એક ધરાય નહીં, ને પેટમાંનું કાળજુ કાઢી ખાવાનો ઇરાદો કરે તેમ માનસિંહને આ સમયે ધુતારી નગરી, તેમાં ધુતારો રાજા, ધુતારી કચેરી ને ધુતારી રૈયત. એમ સૌએ ધુર્ત વિધાવાળા મળેલા છે તેમજ આ બંને સિપાઇઓ તેની સરભરા કરે છે. તેઓમાં પણ ધુતવાની સંપુર્ણ કળા છે હવે તે બંને માંનો એક બોલ્યો “ મહારાજ આ તો અહીંઆના પેહેરેદાર છે, ને હું તો ગામના સાહુકારનો નોકર છું, માટે હવે મને રજા હોય તો જાઉં, અને પાછો થોડે સમયે આપની સેવામા હાજર થઇશ. ” એમ કહી તુરત તે રાજા લાલસિંહ કને ગયો ને કહ્યું કે, ને તે ફલાણાનો છોકરો, ફલાણું તેનું નામ તેની માનું નામ ફલાણું, ને ફલાણા માટે તે બહાર નીકળ્યો છે. વગેરે સર્વ સાંભળેલું વૃતાંત કહી જણાવ્યું. લાલસિંહે તુરત પોતાના ખાસ મળતીઆઓને બોલાવ્યા, તેઓને અમીરના પોશાક પેહરાવ્યો, ને રાજકુંવર માનસિંહ જે બાગમાં ઉતર્યો હતો ત્યાંથી ખુબ માન મરતબાથી દરબારમાં તેડી લાવવા માટે તેમને કહ્યું રાજાના ફરમાવ્યા મુજબ તેઓએ માનસિંહને ઘણાં માનથી અને ધામધુમથી દરબાર ગઢમાં તેડી લાવ્યા. દરબારમાં સૌ લોકો પેલા સિપાઇના કેહેવાથી માનસિંહ હકીકતથી વાકેફ થયેલાં હતા, તેથી તેઓએ પણ માનસિંહ પ્રત્યે એવીજ વાત બનાવથી કાઢી કે “જ્યારે તમે નાના બાળક હતા ત્યારે તમારા ગામમાં મોટો દુકાળ પડ્યો હતો, તેથી તમારા દાદાજી આખી કચેરી સહિત અહીં આવીને વસ્યા હતા. તે સમયે અમે પાંચ વરસ સુધી તેમની મેમાનગીરી કરી હતી, જેથી અમારો આખો ખજાનો ખાલી થઇ ગયો હતો આખરે બાર ગામ ઘરાણે મુકીને પણ તેમની બરદાસ અમોએ રાખી હતી, કે જેમાંના ચાર ગામતો હજી અમે છોડાવી પણ શકયા નથી. અમારી દીકરીને એમના ઘરમાં આપી (અર્થાત માનસિંહને વેરે પરણાવી એમ કહેવાનું છે) એજ અમારા

કર્મના ભોગ છે. તમારા વડીલ તો અહીંથી ગયા ત્યારે પછી અમને સંભારેજ શાના. અને તમે પણ મોટા ને સમજાણા થયા તો પણ કંઇ લોક લાજને ગણુતા નથી. ત્યારે દીકરીને તે અમે ક્યાં સુધી પાળીએ ? તમે તો કોઇ દિવસ તમારે ઘેર તેડો નહીં ત્યારે પછી અમારે પાસે કંઇ નાણાના ભંડાર છે કે જીવત લગી દીકરી માણસ ને સાપના ભારાની માફક વેંઢારીએ ?

આવી આવી વાતો સાંભળીને માનસિંહને લાગ્યું કે, આ બધાએ કહે છે તેથી મારા દાદાજી ખચિત અહીં આવેલા હશે. પણ કોઇએ વિરોધ ઉપજાવ્યો હોયતો તેથી ગુસ્સે થઇ ઘેર ગયા પછી કન્યાને સંભારી નહિ. એટલામાં તો ભલામણ કુંવરીની દાસી દરબારના ચોકમાં નીકળી, કે તરત લાલસિંહે તેને બોલાવીને હસતાં હસતાં કહ્યું "દાદી ? અહીં આવ તને વધાઇ આપું, તું કંઇ જાણે છે?" ત્યારે દાદી બોલી, "ના ? શું છે?" ત્યારે લાલસિંહે કહ્યું કે "જો આ આપણા માનસિંહજી !" એટલું બોલતાં વારજ દાદી બોલી. "અહો ? આજ તો આપણે ઘેર સોનાના સુરજ ઉગ્યા જેની ઇચ્છાથી આપણાં કુંવરી લાલનબાઇ રોજ નવા નવાં વ્રત અને દેવની માનતા ઇચ્છા કરતાં હતા તે તો મહોલેજ રહી આવ્યા છે ? પણ ખુદાવંત મહારાજાધીરાજ, આ વાત મને તો માન્યામાં આવતી નથી. કારણકે જો તેઓ માનસિંહજી હોય તો પછી પોતાની રાણીને બોલાવ્યા વગર રહેજ નહી વળી તેઓ આમ નોકર ચાકર કે રસાલા વગર એકલા હોય નહીં, કેમજે તેમની સાથે તો મોટું લસ્કર હોવું જોઇએ" આ સાંભળી લાલસિંહે કહ્યું ,'એતો દેશવટે નિકળ્યા છે માટેજ માણસો વગર એકલ; આવ્યા છે; પણ તું સાંભળ તો ખરી? એમને તો ખબર પણ નથી કે આપણે ઘેર એમનો વિવાહ થયેલો છે?" ત્યારે એ કુત્તણા દાસી બોલી, કેમ દાદાજી, જુઓ ગરીબના પરમેશ્વર છે કે નહીં? અજીતસિંહને આમની સાથે કંઇ વિરોધ પડવાથી તેમને કંઇ વાત કહી નહીં હોય, ને આપણી કુંવરી તો એમના વગર સુકાઇને મરી જાય છે પણ જુઓની ! ઇશ્વરે કેવી સહાયતા કરી છે ? નિકર એમના દાદા એમને દેશવટો ક્યાંથી આપે ને વળી માનસિંહ આપણા ત્યાં આવેજ ક્યાંથી? ખેર મોટા માણસ છે બાકી આપડે તો ખાત્રી કરી હતી કે પાંચ વરસ સુધી તેમની મેમાનગીરી કરી

આપણે ખજાનો ખુટાડયો તેટલોજ લાભ 'માત્ર આપણને થયો ?,, વળી તે બોલી , "દાદાજી. માનસિંહજીનો જન્મ પણ આપણે અહીં થયો હતોની ? પેલી હવેલીમાં રાણાજી ઉતર્યા હતા, ને હમે રોજ માનસિંહજીને હીંચકા નાંખવાને જતાં હતાં. એક દિવશે મારા મનમાં ઉલ્હાસ આવ્યો તેથી જ્યાં રાઠોડ અજીતસિંહ બેઠા હતા ત્યાં આપણાં લાલબાને શણગારીને લઇ આવી કુંવરીનું બાળપણામાંથી જ અત્યંત સ્વરૂપ જોઇને તેજ વખત અજીતસિંહે તેનું માગું કરયું હતું. ને આગળ જતાં બંને બાળકોનાં માબાપનો નિશ્ચય ફરી જાય માટે તેમ ન થવા સારૂ આકરી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી પણ હવે કુંવરજી આમણે ઘેર પધારયા છે તો આપણા કુળની રીત પ્રમાણે જમાઇ સાસરે આવે ત્યારે તેની સ્ત્રી પોતાને હાથે તેને જમાડે એટલા માટે હું કુંવરીને રસોઇ કરવાનું કહેવા જઉં છું" એમ કહીને એ ધુતણી દાસી ગઇ ને કેટલીકવારે પાછી આવી બોલી, "દાદાજી માનસિંહ જીને મોકલો. ભોજન તૈયાર છે,, માનસિંહ શરમાવા લાગ્યો ત્યારે રાજાએ કહ્યું "વાહ ? શરમાવાએ શું ? એતો અમારો કુળાચાર છે કે જમાઇ આવે ત્યારે પહેલે સ્ત્રીના હાથે ભોજન કરે માટે કંઇપણ બોલ્યા વગર શંકા કરશો નહીં " એ સાંભળી માનસિંહને કંઇ પણ બોલ્યા વગર ઉઠવું પડ્યું; અને આગળ દાસી તથા પાછળ પોતે એમ ચાલતો થયો.

પ્યારા વાંચનાર, જોયું ? આપણા બુદ્ધિમાન રાજકુંવરને આ હરામખોર અને વિશ્વાસઘાતક ઠગારાઓએ કેવા ફાંસામાં નાંખ્યો છે? અને હજુ તો તેનો જીવ સુદ્ધાં લેવાની તેમની ઇચ્છા છે અરે ! આતો ઠગવિદ્યાના આગળ સદવિદ્યા પણ એક વખતે છેતરાઇ ગઇ? પણ ફીકર નહિ જેને પરમેશ્વર સહાય છે તેને દુષ્ટો શું કરી શકવાના છે ? આપણો માનસિંહ તો ગમે તે રીતે તેમાંથી ફતેહ મેળવશે પણ આશ્ચર્ય એ થાય છે કે ઠગ લોકોએ પણ કેટલું બધું તર્કટ રચ્યું છે! કહ્યું છે કે—

સોરઠો.

ઠગ બગ ને વળિ કાગ શાંત જણાએ તે બહુ;
અંતરમાં અતિ ઘાત, સમાની નિશ્ચે કરે.

દાસી આગળ ને પાછળ પોતે એમ ચાલતાં લાલણ કુંવરીના

મેહેલ આગળ પહોંચ્યાં એટલે દાસીને માનસિંહસને કહ્યું: "મહારાજ તમે આજે પધારયા તેની હું આગળથી જઇને વધામણી ખાઉં, તમે પછવાડે ધીમે ધીમે આ દાદર પર થઈ ઉપર પધારજો " આ ટલું કહી દાસી ચટપ દેતી દાદરો ચઢી ગઇ ને બીજે માળે કુંવરી પાસે જઇને કહ્યું કે સાંભળ એનો મારે માથે પણ ચાર છોગાં મૂકે એવો છે " કુંવરીએ કહ્યું " તું જરાએ બીહીજ નહિ મારે મ્હોલેથી કોઇ પણ પંખું જીવતુ ગયું નથી, તો એના શા ભાર છે" હવે માનસિંહ પહેલો દાદર ચઢી બીજે ચઢવા જાય છે તો સન્મુખ કોઇ રૂપવંતી અને જરાપણ ખામી ન દેખાય એવી બનાવટની પુતળી હાથમાં સોનાની ઝારી લઇ ઉભી છે? માનસિંહ એને જોઇ વિચાર કરવા લાગ્યો કે હવે એના હાથમાંથી ઝારી લેવી નહીં, મારે આતો કોમ દાસી હશે એટલામાં બે ડગલામા આગળ ગયોજ અને તેનો તેણીપર મ્હોં સામું ધારીને જુએ છે તો તે સ્તબ્ધ જેવી ઉભી છે નેત્રનો ચમકો કે પળકારો કંઇએ નથી ને શીકુ ફક લાગે છે તેથી તરત મનમા ચેત્યો કે અરે ! આતો કાષ્ટની પુતળી છે"

દોહરો

નયણેથી નયણા મળ્યાં પણ મટકો નવ હોય;
ચતુર કુંવર ચેતી ગયો; કાષ્ટ પુતળીયાં કોય.

માનસિંહે એ પ્રમાણે ચેતીને બીજે માળે ચઢવા માંડ્યું. રાજકુંવરીએ ઉપરથી ઉભાં ઉભાં જોઈ જાણ્યું કે રાજકુંવર ચતુર તો ખરો, કેમકે બીજાઓની માફક ઝારી લેવા ,કે કૃત્રિમ કન્યાને બોલાવવા ગયો નહીં એમ કરતાં રાજા માનસિંહ ઉપર આવ્યો તો લાલણ કુંવરી એક ઓરડામાં ચક નાખી અંદર ઉભી હતી તે બોલી—

દોહરો.

આજ રંગ આનંદ અતિ, આજ સુગંગા સ્નેહ;
સખી અમારી ગોદમાં, રૂથે વુઠયા મેહ.
અતિ વિરહે હું આકળી, મનમાં અતિ સંતાપ;
સ્વામી આજ પધારિયા, સખી શુખાસન આપ.

એવાં એવાં (ઉપર ચોટીયાં) પ્રેમનાં વચન કહ્યાં ને પછી પુછ્યું સ્વામી રાજ, આવડા નિર્દય કેમ થયાં? અમારો શો અપરાધ થયો, કે અમને વીસારી મૂકયાં? અમારા પિતાએ 'તમારા વડીલની કોપપણ ન કરી શકે એવી ચાકરી પાંચ પાંચ વરસ સુધી કીધી ને ખજાનો ખુ

રવાથી બાર બાર ગામ ઘરાણે મૂકવા પડયાં. એ સર્વ ફળ એજ મળ્યું કે અમારે તમારા વિયોગથીપ્રતિદિન ઝુરી મરવું ! •

દોહરો.—એક ઘડી બીતે નહી, એક દિવસ જુગ સોય;
લાલના ચાંહે મીલનકું; મિલવો કબસે હોય,
સજન તું મારે દેશમેં, કાગજ નહિ કે દામ;
લિખને વાલો ના મિલ્યો, ભુલે હમારો નામ.
કાગદ કહિલ કાજ. નહિ ગામકી રીત:
કી લિખનો જાનો નહીં, ભયિ પુસની પ્રીત.

હે સ્વામીન, જ્યારથી અમો સમજણાં થયાં ત્યાંથી તમારાજ નામનું સ્મરણ કરીએ છીએ પ્રતિ દીવસે વિયોગને લીધે વિરહાગ્નિ વધતો જાય છે, જેથી અમોએ સર્વ આભુસણનો ત્યાગ કીધો છે સારાં ખાનપાનાદિક પણ તજ્યાં છે, પલંગ પર શયન કરવું મૂકી દઈ ભોંયપર પથારી કરીએ છીએ. એ સર્વ દુઃખ સહન કરતા છેવટે આજે પરમેશ્વરે અમારો તમારો મેળાપ કીધો છે, એટલું કહેતાંજ દાસીને હુકમ કીધો કે.

દોહા.

કલ કરનો સો આજ કરે સો અબ;
ઉમંગભતી ઉર ચડયો, નાથ પધારે જબ

વેહેલી થા મારા સ્વામીનાથના આ સોનાની ઝારી વડે હાથ ધોવરાવ ને પેલા હીરાજડિત થાળમાં મેં હરખથી બનોવેલાં પકવાન પીરસી જમાડ" તેવીજ દાસી ઝેરનાં પાણીથી ઝારી લઇ ઝડપથી ઉભી થઈ, ને હાથ ધોવા માનસિંહના ખોબામાં પાણી આપ્યું. માનસીંહે હાથમાં પાણી લઇ જોયું તો તે જરાક લીલાશપર તેમજ મલીન લાગ્યું તેથી તેણે મ્હોં ધોવાને બદલે હાથમાંથીજ પાણી ફેંકી દઇ હાથ રૂમાલવતી લોહી નાંખ્યો. પોતાના મન સાથે માનસીંહ ચેતી ગયો કે આ સર્વમાં દગો ફટકો છે એમાં કંઇ શક નહી, કારણ કે મારે વિવાહ શો ને બાયડી કેવી? આતો મારા ઘાટ ઘડવાના સઘળા પ્રપંચ જે, એટલામાં દાસીએ સોના રૂપાના બાજઠ ઢાળી રાજા માટે ભાત ભાતના ભોજનના થાળ પીરસી લાવી ગોઠવી દીધા બાજઠ ઉપર માનસીંહ મુંગો બેસી રહયો. દાસી બોલી, "મહારાજ! શરમીંદા થઇ બેમ કેમ રહ્યા છે?" પણ રાજકુંવર તો બીલકુલ જવાબજ આપતો નથી; ને સાવધ થઇ બેસી રહયો છે થોડીવારે

દાસીએ ફરી બોલાવવા માંડ્યું એટલે તો નીચું જોઇ નખવતે જમીન ખોતરવા લાગ્યો છેવટે કુંવરી પોતેજ પડદામાંથી બોલી

સ્વામી અલુણા કાં થયા, નખે ખોતરો ભીંત
અમથી ભલેરી ગોરીઓમાં, કોઇ ચઢી તમારે ચીત!

માનસીંહ ઘણો ચતુર છે તેથી તે એક યુકિત કરીને બોલ્યો અમારી ગાદીના પરંપરાની એવી રીત તે કે, સ્ત્રી પેહેલાં બાજુમાંથી થોડુંક પ્રાશન કરી પછી સ્વામીને ખવડાવે, માટે પહેલે તું ખા, ને પછી હું ખાઇશ” એટલે લાલણ પડદામાંથી બોલી, “અરે સ્વામીનાથ એ તમે શું બોલો છો? વળી સ્ત્રીનું એઠું તે કંઇ પુરૂષથી ખવાય? સ્ત્રી તો પુરૂષના પગની રજ કહેવાય, માટે તે તો ધણીનું એઠું ખાય પણ હું જાણું છું કે તમે મારી પરિક્ષા કરવાને બોલ્યા, કે જોઉં સ્ત્રી કેટલામાં છે? માટે મહારાજ, પ્રથમ આપ જમો ને તમારૂં જમતાં વધેલું અમે જમીશું” પણ એ કશુએ ન ગણકારતા માનસીંહતો રઢ લઇને બેઠો કે મારાથી પહેલું કદી જમાયજ નહીં એટલે ફરી પાછી રાજકુંવરી બોલી કે, સ્વામીનાથ હું સેવા કરવા આપની પાસે ઉભી નથી આપને કંઇ ઓછું લાગ્યું હશે. પણ મહારાજ, અમે હજી કુંવારા છીએ, ચાર મંગળ ફેરા ફરયા નથી હસ્ત મેળાપ પણ કીધો નથી. તેથી શાસ્ત્રની તથા લોકની મર્યાદા લોપીને તમારી પાસે અવાય નહી, માટેજ ઓઝલમાં ઉભાં છીએ, પણ અમારા મનમાં કયારની એજ લાગણી ઉભરાઇ રહી છે કે કથારે પ્રાતઃકાળ થાય અને આપણે માંહેરામાં બેસીએ માટે હાલ મારા ઉપર કૃપા કરી મારી દાસી જમાડે છે તે મનમાં કંઇ ઓછું ન લાવતાં જમો એ ઉપરાંત દાસીએ પણ ઘણું કહ્યું, છતાં માનસિંહ એકનો બે થતો નથી. એટલે લાલણે પોતાના શણગાર સમારી, જરીદાર કુંસુબી સાળુ પહેરી કાજળ ટીકી ચોઢી તૈયાર થઇ ને જેમ આભલાની ઘટામાંથી વીજળી ચમકે તેમ ધમધમાટ કરતી પડદામાંથી બહાર નીકળી આવી, અને માનસિંહની આગળ ઉભી રહીને બોલી ‘લ્યો કંથ તમે રઢ લઇ બેઠા છો તો હું મારી મરજાદ મેલી આ તમારી હજુરમાં આવી ઉભી હવે મારા હાથથી તમને જમાડું છું” એમ કહી એક હાથ માનસિંહની ડોકમાં નાંખ્યો ને બીજે હાથે બાજુમાંથી કોળીઓ ભરી માનસિંહના મ્હોં આગળ ધરી ઘણાક હાવ ભાવ કરવા

લાગી પણ આપણો રાજકુંવર જરાયે તેનાથી પીગળ્યો નહી તણીએ અનેક તરેહના સુભાષિત અને વિરહને ઉત્પન્ન કરનારા વચનો કહયા ઘણાક સોગન દીધા પણ તે સઘળું ફોકટ પછી ચડપદેતી કુદકો મારી સામેની ભીતે કટાર વળગાડેલી હતી તે લઇ મ્યાનમાંથી કાઢીને બોલી કે પ્રાણનાથ. તમે જમતા નથી માટે આ કટાર મારા પેટમા મારીનેમરી જઇશ રાજા એકનો બે થતો નથી પેલી ઘણીએ બીક આપે છે કે હું મરીશ તો તમને હત્યા બેસસે ને વળી લોકમાં તમારી પુરી ફજેતી થશે તો પણ માનસિંહ બોલ્યો કે તું મરીશ તો તારા જીવથી જઇશ મારે કંઇ સંતાપ નથી પણ મારાથી મારા કુલની મર્યાદા કોઇ રીતે લોપી શકાય નહી હવે કટારી પેલીથી હેઠી મુકાતી નથી તેમ પોતાના પેટમાં પણ મારી શકતી નથી—

હસું તો દંત પરખે રોઉં તો કોમળ જાય
મનકી સબ મનમેં રહી ઘન લકડીકું ખાય

તેની ચતુર દાસી ચેતી ગઇ તેણે આવીને કટાર ઝાલી લીધી ને બોલી "બા બા: એટલામાં આમ શું થાઓ તો હોય રાજા છે. એમના મનમાં કંઇ શક આવ્યો હોય તો તો લ્યો આ રસોઇ હું ઉચકી નાખુછું તમે બાજી કરીને તેમને જમાડજો બે ઘડી વાતચીત કરીને જમવા ના તો તેમ કરીશું હાલતો બેસીને પ્રેમ રંગની વાતો કરો એટલું બોલી દાસી ભોજનનો થાળ ઉઠાવી ગઈ માનસીંહ પણ બાજઠ પરથી ઉઠયા ને પાસે એક હીંચોળાખાટ હતી તે પર બેસવાને રાજ કુંવરીએ વીનંતી કરી હવે હીંચોળો પુરું એવો કપટથી રચેલો હતો કે તેની ચારે બાજુએ પ્રસો ઉભામાં ફકત કાચા સુતરના તાનણાઓ થી બનાવેલાં હતા ને તે પર ફુલની ચાદર બાછાવી હતી વળી તેના આસપાસ ફરતી ફુલની ઝાલર નાંખી હતી હીંચોળાની નીચે ભોય તળીયા સુધી તદન પોલાણ રાખેલું હતું અને ભોંય તળીએ જબરો ઉંડો ખાડો હતો તેમાં ઉભા ભાલા ચોઢેલા હતા તેથી જે કોઇ હીંચોળા ઉપર બેસેતે તુટી પડીને ખાડા માંહેના ભાલાઓથી વિધાઇ જાય પણ આપણો માનસિંહ તો હવે ચેતી ગયો હતો અને તેના મનમાં તે પેલા પુતળીને જોઇ ત્યારથી શક ભરાઇ ગયો હતો તેથી તે કંઇ પણ કામ હવે ખુબ તપાસ્યા વગર કરતો નથી પોતે હીંચોળા પાસે ગયો તેવોજ પોતાની રાજરીત પ્રમાણે તરત તેને એક હીંચોળાની ઇસપર પગ તથા કમરપરની તલવાર તે પર મુકી પગનો ને તલવારનો ભાર

એકદમ હીંચોળા પર પડવાથી દોરા ફટોફટ તુટીને કુવો ખરી જવા માંડયા આથીજ તે ચેતી ગયો કે રે. આતો કપટ પછી લાગલોજ ત્યાંથી પાછો ખસી કુંવરી તથા દાસી બંનેને ચોટલાવતી એકે હાથે પકડયાં અને બીજે હાથે ધુતણુના હાથમાંથી કટાર ખુંચી લઇ મારમ મારે ઉગામી ને કહયું કે—

અંગરેજી રાહ.

એ ચંડાલ છે ફીટકાર. સંભાલ આ તરવાર
ઇચ્છા ઉર, રાખી પુર, મુજ તનને કરવા ચુર,
ચેત એ કૃપાન્ન નાર ધીક તું હજાર વાર
સ્ત્રી ગણી ન મારૂં ઠાર શું દગાથી લાભકાર,

લાલણુ—સામો જોગ તાલ ધુમાલી.

રાખી નાખી તે મેં સજ્યા લજ્યા છોડી. સારી,
ઝેરી વેરી ભારી સરપો, કુટિલ વને તે વિચારી.
માફક કરો સઘ તે આપ પિયું બિરાજોને.

"સ્વામીનાથ અમો અબળાનો અપરાધ ક્ષમા કરો ને અમારા આત્માને જીવતદાન અમો ફરીને બાજી રસોઇ કરી આપને જમાડીશું જો કંઇ પણ છળ કરીએ તો અમને પુરા સોગન છે આમ સોગન, ખાવાથી માનસિંહે તે દુષ્ટાઓને જીવતી મેલી.

પછી માનસિંહને બેસવાને ઢોલીયો ઢાળી આપ્યો તે ઉપર જ ઇ પોતે બેઠો લાલકુંવરી નાહી ધોઇ રશોઈ કરવા માંડી રશોઇ કરતા દશ દશ પળે રશોડાના બારણે આવી માનસિંહ તરફ ડોકીયું કરી ચાલી જાય છે એમ બે ચાર વખતે ગઇ ને આવી ત્યારે બોલી સ્વામી નાથ તમારી છબી મારા દીલમાં એવી ખકટી રહી છે ને તે કાળજામાં એવી કોતરાઇ રહી છે કે જરા વાર પણ નજરથી દુર થતીજ નથી રસોઇ કરતાં પણ રખે ભુલી જવાય તેથી વારંવાર આવીને તમારૂં મોં જોઇ જાઉછું આ સ્ત્રી ચરિત્રથી માનસિંહ થોડોજ લેવાયો તો પણ એ થાકેલો ને છ સાત દીવસના ઉજાગરા થયેલા છે. તેથી ઘડીક થઇ કે તે ઢોલીયા પર પડયો પડયો નિદ્રાસ્થ થઇ ગયો અને નિદ્રાવસ્થ થયેલો જોયો કે તુરત દાસીએ દોડી જઇ કુંવરીને વનણી કે—

એ ધુતારા સમજ સજાઇ જટ સજ,
આ ખાસ ઉંઘમાં પડયો બને હવે કમજે.

ન વાર તું લગાડ નાસસો પછી મજે,
ધરી કટારી માર તું આવાર શોચ તજ,

એ સાભળી લાલણુ રશોઇ કરવી પડતી મુકી તુરત ઉઠી અને અને જણાઆએ ઢોલીયા કને દોડતાં આવી માનસિંહને સુતોને સુતો ઢોલીયા સાથે જકડી ને બાંધી કાઢયો પછી કટારી લઇને તેની છાતી પર ચડી બેઠીને હાથ ઉગામીને તે પ્રત્યે બોલી—

બેત—સજાગર બનો હવે નીદને તજી.
કયાં ગઇ ચતુરતાની, સર્વ કાળજી.
નજીક મોત જાણી આપ ઇષ્ટ સ્યો ભજી;
આ ખડગને આધીન થાઓ ધીરતા તજી.

આ પ્રાણ ઘાતક બનાવ જોઇ માનસિંહ તુરત જાગ્યો. તેણે પોતાનો શક ખરો પડેલો જોયો. પણ જરાએ હીમત હાર્યો નહીં તે તો મરણને ચાહતો હતો, કેમકે તે પોતાના નહાના ભાઇના મરણ શોકથી આ દુખીયા સાથે તદન બે દરકાર થયેલો હતો. પણ સુરવીર પુરૂષોનું ડાહાપણ કયાહી છાનું રહેતું નથી. ને અંતને સમયે પણ ચતુરાઇ વાપરી એકદમ ખડખડાટ હસી પડયો ને બોલ્યો, "સાબાશ છે તેને લાલણુ, માર જલદી માર, તારી કટાર મારી છાતીમાં જલદી બોસી દે જરા પણ વિલબ કરતી નહીં; એક તારા જેવી સ્ત્રી ! અરે ખરે ખરેખર તારામાં કંઇ તફાવત—અરે માર, જલદી માર; ને મને તેણીની પાશે "

લાલણુ, આ તેના હસવાને લીધે, તેમજ આવી તેની હિમ્મત, વળી પોતાના જેવીજ સ્ત્રીનું, સ્મરણ, એ સૌ વાતના વિચારમાં પડી તે બોલી '"અરે રાજા, તે મારા જેવી સ્ત્રી તે કોણ? અને તે કયાંની તે મને કહો "

માનસિંહ બોલ્યો, "ના, તે વાત પછી પહેલાં તો તું તારી કટાર મારી છાતીમાં માર ને જલદીથી આત્માને પરલોકમાં મોકલવા થી પાછી વાત કરી વાર લગાડીશ નહિ.

આ સાભળી લાલણુ વધારે આશ્ચર્ય પામી આતુરતાથી બોલી "

પ્રથમ વાત કર, ને પછી હું તારો જીવ લઇશ" માનસિંહ મનમાં ખુશી થયો. તેણે વાત ચાલુ કરવામાં પોતાનો છુટકો જોયો પોતે પુરો ચતુર ને જુવાન બહાદુર હોવાથી એકવાર તે અબળા તે પોતે કાયરતાથી મરણ પામવા કરતાં કાંઇ ચાતુર્ય ચલાવી બચી

જવાની આશા રાખીને આ પ્રમાણે વારતા ચાલુ કરી;—

હીરણ અપછરા.

" દિલ્હીમા પાદશાહ વારી શામ પટવો કરી ને એક મોટો સાહુકાર હતો. તેને પેટ માત્ર એકજ દીકરી હતી, જેનું નામ હીરણુ હતું તે બાઈ મહાસતી હતી તેણી પુર્વ જન્મની ઈંદ્રના ઘરની અપસરા હતી એટલે તેના રૂપમાં તો ખામી શાનીજ હોય તે રોજ ઈંદ્ર ની સભામાં જતી, અને ત્યાંથી રોજ પાછી આવી બાપને ઘેર રહેતી હતી. તેણીના સ્વરૂપનું તો વરણુન કેમજ થઇ શકે, કેમકે તેમાંથી એવો સુવાસ નીકળતો હતો કે પહેરેલાં ચીર કદી દિવસે ધોઇ શકતાં નહોતાં.

આ જગોએ માંનસિંહે તાલ લગાવીને કહ્યું. " લાલણુ જરૂર તું મને કટારી માર, તું છાતી પર સવાર થઇ છે તેના ભારથી મારાથી બોલી શકાતું નથી, માટે જોઇએ તો માર, કિંવા જોઇએ તો છાતી પરથી ઉતરી સામે બેશ, કે જેથી હું વાત કહી શકું." જાતે સ્ત્રી છે તેથી ઝટ છાતીએથી ઉતરીને સામે માંચી ઉપર જઇ બેઠી.

કાગા વહાલું કુંભજળ, નારી વહાલી વાત.
બ્રાહ્મણને ભોજન ભલું, ખરને વાલી લાત.

ફરી માનસિંહે વાત લંબાવી—"હવે ઉનાળાના દિવસ છે, તેમા વળી પુનમનો દીવસ છે, રાત અર્ધિએક વીતી ગઇ છે, ચંદ્રમાં માથે આવી ખુબ ઉજલાથી પ્રકાશી રહ્યો છે. આખું જગત જે સમયે શાંન્તી થયેલું છે. તે વખતે દીલ્હીના પાદશાહનો શાહાજાદો ગરમીને ઠંડી રાતની હવા લેવાને ઘોડેસ્વાર થઇ નીકળી પડેલો છે, ફરતા ફરતાં કિલ્લાના દરવાજા આગળ જઇ પહોંચ્યો, તો ત્યાંના દરવાનો ઉંઘી ગયેલા હોવાથી તેમને જગાડી પોળ ઉઘડાવી અને પોતે બહાર નીકળ્યો. ચાલતાં બાગોળના એક સુંદર સરોવર ઉપર ગયો, અને કીનારા પરનાં પુષ્પિત વક્ષોમાં બેસી સરોવર પર થઇ આવતાં થંડા અને પુષ્પોમાં થઇ આવતાં સુગંધીદાર પવનની લેહરો લેવાનો વિચાર કીધો સરોવરનો ઘાટ ચારે તરફથી બંધાવેલ હતો તેના પર ઘોડો લઇ શાહજાદો ઉભો છે ને જુએ છે તો આકાશમાં ચંદ્રતો એકજ છે પણ સામે કીનારે જાણે હજારો

ચંદ્રે પ્રકાશ કીધો હોય, તેમ દેખાયું ? આથી વિસ્તમ થઇને પોતે સામે કીનારે ગયો ને જુએ છે તો ત્યાં જેસળ નામનો ધોબી કપડા ધોતો હતો શાહજાદાને પુછ્યું, " અલ્યા આટલી રાત્રે શું કરે છે !" ત્યારે જવાબ દીધો કે " જહાંપનાહ, હુરમના ચીર ધોવા આવ્યો છું " ત્યારે તેમાંના સુદ્રાનું તેજ ચંદ્રમાનું તેજ એકકાર થઇ જાય છે માટેજ આટલું અજવાળું પડે છે. શાહજાદાએ આશ્ચર્ય પામીને પુછ્યું કે, 'અરે ! એવાં ચીર શું કોઇ મનુષ્ય પેહેરે છે? એ કોનાં ચીર છે ?" ત્યારે ધોબી બોલ્યો કે, " સાહેબ મેહેલની રાણીઓ. " શાહજાદો ઘણો ચતુર હતો તેથી જોયું કે આવી ભાત કે સુદ્રા કોઇ બેગમના ચીરને હોય નહીં પણ એતો કોઇ હિંદવાણી પહેરવેશના ઘાટના છે. તેથી વળી ધોબીને કહ્યું. " અલ્યા જેસળ તું ખરેખર હોય તે કહી દે. હું તને કોઇ વાતની ઇજા થવા દઇશ નહીં " એ સાંભળી ધોબી બોલી ઉઠયો. " ખુદાવત આપતો આખા રાજયના તેમજ મારા આ શરીરના પણ માલેક છે, માટે આપના આગળ હું હવે ખરૂંજ કહું છું. સાહેબ, એ ચીર તો સ્વર્ગના રાજા ઇંદ્રના ઘરનાં છે, ને તે આપના શહેરના શામપટવાની દીકરી હીરણુને પેહેરવાનાં છે તે બાઇ મહા સ્વરૂપવાન સતી પદમની છે. તેનો પરસેવો ઘણો સુગંદાર છે તેથી તે પર ભમરા દોડી આવે છે. માટે એણે પેહેરવાથી સુગંધીદાર થયેલાં ચીર દીવસનાં ધોઇ શકતા નથી, પણ રાત્રેજ ધોઉં છું હીરણુ જાતે દેવાંગના છે. પણ ઇંદ્રના શ્રાપથી તેને મૃત્યુ લોકમાં જન્મવું પડયું છે પણ તે પ્રતિદિન ઇંદિરની હજુર જાય છે ખરી માટે હાલપણ રોજ રાત્રે એને તેડવાને આકાશથી વિમાન આવે છે. "

માનસિંહ આ વખતે જરાક ગુંચવાયો, ને બોલ્યો, " લાલણુ તે બહુ ખોટું કીધું કે મને ઠાર ન કીધો, અરે હવેતો તું મને જલદીથી માર. મારૂં ચિત્ત સ્થિર નથી. મારેથી આવી જંજાળી હાલતમાં વાર્તા કહેવાતી નથી માટે જોઇએ જે માર, નહિંતો છાતી પરનો આંટો ઢીલો કર. જરા કે શ્વાસ લેવાય " લાલણુ વાત નીલેહેરમાં લીન થતી ચાલતી હતી. ને તુરત ઉઠીને બંધ ઢીલા કરી પાછી સામે જઇ બેઠી. આથી માનસિંહે મનમાં ખુશી થઇને વાર્તા

તે આગળ ચલાવી.—

"ખાટ ઉપર ચીર સુકવા નાંખ્યા હતા તેમાંથી શાહજાદાયે એક ચીર ઉઠાવી લીધું ને તે પર આશક બની જઇ તેને ઉખેલતો ને સકેલતો પોતાને મેહેલ આવ્યો આ ચીર લઇને તે મેહેલમાં પેઠો એટલે તે તેના આગળ મેહેલની સમુદ્દિસઘળી ઝાંખીઝખ આથી તેને મેહેલમાંની કોઇ પણ ચીજ ગમવા નમાંડી ને મનમા વીચાર કીધો કે અરે! જેના પેહેરવાના ચીર આવાં તેજસ્વી અને મોહોક છે તો તેની પેહેરનારી કેવી અલબેલી હોવી જોઇએ ખરેખરમહારૂપની ખાણુજ હશે માટે એની સાથે લગન થાય ત્યારે મારો મનખો સફર કહેવાય નહિતો જીવવું તે મિથ્યા છે આ પ્રમાણે તેને વગર જોયે શાહજાદોતો આશક બની ગયો ખાવું પીવું છોડી દીધું ઉંઘ તજી દીધી નેમાત્ર હીર ણુનીજ લેહી લાગી રહી પેલું ચીર પોતાના બાપને દેખાડીને કહેવા લા ગયો, "આ ચીર પહેરનારીને સાથે મને પરણાવશોતોજ હું જીવીશ નહિ તો મારો અંત પાસે આવ્યો સમજજો આ હાલતમાં ત્રણ દીવસનીકળી ગયા તોપણ તેણે અંનનો કોળીયો કે પાણીનો ઘુટડો પીધો નહી લં ઘણો વડે સુકાઇ જઇને આ શાહજાદોછે એમ ઓળખાવો પણ મુશ્કેલ એવો બની ગયો આ વાત તેના બાપ દિલ્લીપતી બાદશાહને માલમપડતાં બોલ્યો કે હું આ કામમાં હાથ ઘાલીશ નહી એ બેશરમ શાહજાદો શામ પટવાની દીકરીનુજ આ ચીરછે તેની સાથે પરણવા માગે છે પટવો મારા રાજ્યમાં મોટો સાહુકારછે તે જાતે હિંદુ છે માટે તેના ઘરમથી ઉલટી વાત તેની સાથે કરીને તેનુ મન હું દુખવાનો નથી માટે શાહજાદો મન મારીને જોઇએતો બીજી કોઇ રૂપાળી પોતાનેઅનુંકુલ પડતી રાજકુમારીકા વિષે માગણી કરે આ પ્રમાણેના બાદશાહના બોલવાથી કઇ શાહજાદાને અસર થઇ નહિ તેના તો રોમે રોમને વિષે હિરણુતા વિરહરૂપ વ્યાધી પેદા થઇ ગયો છે.

બાદશાહનીસખત મનાઇથી તો ઉલટો શાહજાદો વધું આશક થતો ગયો તે મેહેલની અગાસીમાંના કોચ પર પડયો પડયો આકાશમાંનાતાગ ગણુતા સમુહ સાથે હીરણુના ચીરના બુટાઓને સરખાવવા લાગ્યો કે એ બુટાઓ તારાછે અને જો હીરણુ પાસે હોય તો તે ચંદમાછે શાહજાદો પોતે મોટો લડવઇઓ યોધ્ધો હતો ઘણી વખતે મોટી મોટી લડાઇઓમા તેણે જીત મેળવી હતી ને ઘણા કીલાઓ જપત કરતાં તેણે મેહેલમાં

ઘણી રાજકન્યાઓ ને રાણીઓ ને જોઇ હતી પણ તે સઘળા કરતા હીરણને વગર જોએ તેના ઉપર આશક થઇ આંધળો બની ગયો હતી

શાહજાદાની આ હાલત પર દિવાન બિરબલ ને બહુ લાગી આવ્યું તે શાહજાદાને એકાંતમાં મળ્યો ને સારી પેઠે ધીરજ આપી ને કહયું 'જહાંપનાહ હું જાતે પટવાને સમજાવી ને આપને હીરણ મેળવી આપવાની કોશશ કરૂં છું એટલુ' સાંભળતાં જાહજાદો હરખતી એકદમ ઉભો થયો ને દિવાન બિરબની કોટે વળગી પડી રડી બોલ્યો 'દિવાનજી, તરવારનું કામ હોય તો આખી ફોજનો હું ભંગાણ પાડું એવો સમરથ છું પણ પ્રેમના ફાંસામાં ફસવાથી લાચાર છું વળી તેના મરમનું બહાનું આવેથી બીજી લાચારી છે માટે જો કાઇ પણ ઇલાજની હીરણ મેળવી તે સાથ મને પરણાવા આપો તો આ મારૂં જીવતર તે તમારૂજ જાણીશ.'

માનસીંહ રળી અકળાગો હે ધુતાણા જાઇએ તો જાન લે મને તેની કસી પરવા નથી નહિતો માના બંધ ઢીલા કરને કમ્મર તરફનો ગાંઠ છોડ ધુતણાં હીરણની વાતમાં લીન થયેલી તેથી તેણે કાંઇપણ વિચાર કર્યા વિના બધ ઢીલા કરયા—ને અસલી જગોપર જઇ બેઠો માનસીંહ વાત કરે છે:—

હીરણનો મેહેલ એક આકાશનું મંદીર હોય એવો હતો તેનો પ્રાટ હિંદુ દેવાળયોને મલતો હતો તેના બાગબગીચાની રચના દેવતાઓને અરપણ થતા પુષ્પ તરૂવરોથી ભરપુર હતી તેના આગલે દરવાજે ગાઅની પાષાણ મુર્તી હતી તેના મહેલમાં જવાને કોઇ જાતનો અટકાર નહોતો પણ માનવી તો મહેલમાં પ્રવેશ થવાને અશક્ત હતો—સબબ સતિનું સત તેના મહેલની અણદીઠ ચોકી રાખતું અને તરૂવરો ઉપરથી દેવાલયોનુ ગાનતાન માનવીને ભુલાવી બાગમાંજ રખડાવી મારતુ.

આ વખતે હીરણ બાલેબાલ મોતી પરોવી મોતીની ગુંથેલી સાલુડી પહેરીને મોતીના મોટા દાણાઓ સાથે રમતી સેજ ઉપર પડી હતી મુંકતાફલની ઝાલર તે સેજની આસપાસ ઓરવી હતી અને ચાર પાયે ચાર ગુસાદાર પચરંગી ફુલોના તકીયા પડેલા હતાં આ ફુલો આ હીરણા ને આ મોતીઆના દાણા ને મોતીના શિંગાર થી તે દિવાનખાનું કેવું શોભીતું દેખાતુ હતુ સગેમરમરના રંગબેરંગી પાષણોથી ચણાવલું ને કાચના તખતાઓ આસપાસની દિવાલે જડેલા તેમાં એક હીરણા નહીં પણ સેંકડો હીરણાથી તે દિવાનખાનું

શોભાયમાન થયું હતું આ સ્થાનકે બિરબલ દાખલ થયો પણ જ્યાં જોવે ત્યાં હીરણા હીરણા ને હીરણાજ તેની નજરે પડી જેમ માન ખાતર નમે તેમ નેન તે ભોળવાય ચતુરોમાં ખપેલો એવો જે બિરબલ તે આજે ઝાંખાઝપટ પડી તે ગભરાઇ અકળાઇ ગયો તેટલામ! હીરણા ઝબકી ઉઠી જાણે આસમે એકાએક વાદળ ફાટી ચંદ્ર પ્રકાસ્યોની હોય તેણે નેણ ફેરવી બિરબલને ત્યાંજ બેસવા ઈશારો કરયો બિરબલે સતિને ઝવાર કરયો ને સતિએ તેને આવ્યાનું કારણ પુછ્યું આ વેળા તેની મુખ વાણીથી મીઠાસ લજીત થઇ હોયની તેવી ધ્વની હવામાં ઉડી રહી તેથી બિરબલની બુદ્ધિ મંદ પડી ગઇ પણ શાહજાદાને આપેલા કોલે તેની બુદ્ધિને પાછી સ્થાઇ કરેથી તે સાવધ થઇને વિનવવા લાગ્યો.

માનસિંહે આ જગોએ વાત બંધ કરી ને ધુતણા ને કહ્યું કે મારુ શરીર બહુ થીકડાઇ ગયું છે તે બધુ ઢીલુ કરે તો મને શાન્તી વળે ને વાત થાય નીકર રહેવા દે ધુતણા ભુલીને સગવડ કરી આપે છે ને વાત ચાલે છે.

દિવાન બોલ્યો બા હું તારા બાપનો જુનો મિત્ર છુ ને તેની રજાથી તને અરજ કરવા આવ્યો છું જો કબુલ કરીશ તો સર્વને ઉગારીશ નહી તો સહેંકડો લોથ પડશે હીરણે બિરબલને નિવેદન કરવાને ફરમાવ્યું પણ દીવાને વચન લીધા વગર વાત કરવામાં સાર ન જોયો છેલે હીરણનું વચન લઇને દિવાને શાહજાદાનો હેવાલ જાહેર કર્યો હીરણ થોડા વખત ચુપ રહી છેલે હીરણે પરણવાનું તો ના કહ્યું પણ સાત દિવસ સાત ચોપાટની બાજી શાહજદા પાસે જઇ ને રમવી કબુલ કર્યું દીવાને વિચાર્યુ કે, હાલ તરત એટલુ એ ઠીક છે. તેળી એમાંથી પ્રેમ પોતાની બાજી આગળ ચલાવશે આ લાબી બુદ્ધિએ બીરબલ હીરણે જેમ કહ્યું તેમ કબુલ કરી ત્યાંથી ઉઠયો, પણ તેની છબી તેના ડોળામાંજ છવાઇ રહી.

" બીરબલે આવીને શાહજાદાને ઉપલી વિગત કહી. તેણે જાહેર કર્યું કે હીરણને પરણવાની આશા તો તારે બીજા ભવમાંજ રાખવી પણ હાલ હું તેનો ને તારો મેલાપ કરાવી શકીશ તેથીજ સંતોષ રાખ તે તારા મ્હેલે સાત રાત આવીને તારી સાથે ચોસરની બાજી રમવાને કબુલ થઇ છે, તેથી તારામાં કળા કળા હોયતો તું તેને તારી કરી શકીશ. પણ જો કાંઇ બળાત્કાર કરયો તો એ સતિ છે તે તને બાળીને ભસ્મ કરી નાંખશે માટે સંભાળી ને ચાલજે.

" હીરણ ઠાઠમાઠ કરી દિવાનને કબુલાત આપ્યા મુજબ પો-

તાના મેહેલથી સાંજનુ ઝળઝળુ થતાં હાથમાં રત્ન જડિત ફાનસ લઇ નીકળી તે ચોટાવચે થઇને ;ગઇ પગમાં ઝાંઝરનો ઝમકાર થાય છે અને દામની આકાશ ઊપર નાચી પાછી ઢંકાઇ જાય છે તેમ તેનાં પગલે પગલે રમઝમ કરતી વિનોદમાં ચાલી ને દીવાનખાનામાં પોહોંચી તેનું તેજ જોઈ શાહજાદો તો પોતાની ગતી ભુલી ગયો ગમે એમ કરી બોલાવા જાય પણુ બોલાય નહીં ને ગોથું ખાઇ બીછાનાપર પડી રહ્યા સામે ચોરસરબાજી માંડી રાખી હતી, પણુ ઉઠીને રમવા જેટલીયે શુધિ શાહજાદામાં રહી નહિં. તેથી હીરણે થોડો વખત થોભી બન્ને બાજી પોતે રમીને પુરી કીધી મધ્યરાત થઇ કે પાછી પોતાનું રત્ન જડિત ફાનસ લઇ ઉઠી ચાલી, શાહજાદો એટલો તો ગરક થઇ ગયો હતો કે તે ક્યારે ગઈ તે વખત પણુ જાણી શક્યો નહીં જ્યારે દીવાનખાનું સુનું પડ્યું ત્યારે ચાંદની તરતની ખીલી રહી હતી અને શાહજાદાની બંધ પડેલી જબાન પણુ ઉઘડી.

"ઓ હીરણુ તારૂં રૂપ જોયા આગલ હું આશક થયો હતો ને આ ઝળઝળું પાછળ મેલી ગઇ, તે ચાંદને જોઇ બોલે છે. 'ચંદાજબ બડાઈ શી છે ? મારી હીરણુને જોઇને તારો ગર્વ ઉતાર" પછી પવનના સપાટાને કહે છે," પવન તુ તારા વેગ ઉપર ના ઝંપલાવ તું મારી હીરણુને જો કે તે કવા વેગે ગઈ છે. " ચક્રીના દુરથી આવતા અવાજને કહે છે, " પ્રેમદર્દી તુ મને જો, કે મારી શુક મારી પાસ છતાં હું કેવો અભાગ્યો રહયો છું. તો તું સંતોખા કે પ્રભાતે તું તારા ચકવાને મળશે અને હું તો નિરાશજ રહીશ!"

આ રીતે પ્રભાત પડતાં સુધી બડબડતો હતો દિવાન તેને રાતની ખુશાલી પુછવા આવ્યો, તે તેનો હાલ જોઇ બહુ દીલગીર થયો પણુ દિલાસો દેઇને પાછો ગયો અને એ પ્રમાણે ત્રણુ રાત હીરણુ ચોપટ રમવા આવી. પણુ પેહેલી રીત કરતાં શાહજાદાની હિમ્મત કાંઇ વધારે ચાલી નહી, તેથી હીરણુ પેહેલી રાત માફકજ બન્ને બીજી રાતો પુરી કરી ચાલતી થઇ.

માનસિંહ બહું અકળાયો ને બોલ્યો " ધુતણુા હવે તો આ હાલતે મારાથી જરાપણુ વાત થાય એમ નથી. મને કટાર માર જ્યારે મોતજ આવ્યું છે તો પછી રજપુત બચ્ચો ડરે શેનો ? પણુ વાત સાંભળવી હોયતો મારા હાથ બંધથી છુટા કર મર શરીર

જેમનું તેમ રહેશે તો તને ભય નથી ” હુતણા બોલી । હ્યો હાથ છુટો કરૂં છું વાતમાં અતી લીન થવાથી પોતાની ગતિ ને ઉદ્યમ ભુલી જઈને હવે માનસિંહ ઉપર તેનો વ્હાલ પણ ઉપન્યો જાય છે,

“ બિરબલે જ્યારે જોયું કે આમતો સઘળા દિવસ જશે પણ કાંઇ વળવાનું નથી, ત્યારે શાહજાદાને કહ્યું કે તું એનું મોં જોતાં અંજાઇ જાય છે તો એ ઉઠીને જાય ત્યારે તેની પાછલ જા તેની હીલચાલ જો શાહજાદો બોલ્યો કે અને હું જોઇજ શકતો નથી, તો એની વાંસે જઉ તો મને જીવતોજ ખાઇ જાય તો બિરબલે તેને સમજાવ્યો કે ગમે તેવી પણ હીરણ સ્ત્રી જાતિ છે તેનાં રૂપથી તું અંજાયો છે બાકી તેમનામાં કાંઈ નથી તું હિમ્મત ધરીશ તો તે તારાં પગ પુજશે એમ કહી ઘણી રીતે શાહજાદાને સમજાવી તેના દિલને તેને ધીરજ આપી ને દિવાનની યુકિત પ્રમાણે ચાલવાને તેણે સ્વિકારયું.

“આ યુકિતથી શાહજાદો હીરણ ચોથી રાત્રે ચોપટના અંન્તે દાવ મેલી ઉઠી ચાલી ત્યારે છુપો તેની વાંસે પડયો તે રત્ન જડિત કાનસ લઇ જેમ કોઇ અદ્દભુત રૂપ હવા ઉપર તરતઉડી જાએ છે. તેમ પોતાના મહેલમાં ગઇ મોતી ને ઝવેરના શિનગાર સાથે લઇને એક કનક થાલમાં સાત લાડવા મેલી છનનનછનનનઝાંઝરનો ઝણકા કરતી સરોવર ઉપર આવી. ત્યાં કિનારે થાલ મેલી ધ્યાન ધરી સ્મરણ કર્યું કે ઝળઝળ કરતું આકાશમાંથી વિમાન ઉતરયું. તેમાં બીજી છ અપસરા હતી એ સખીઓને મળી તેમણે પેલા સાત લાડવા વેહેંચી ખાધા પછી સરોવરમાં નહાવન કરવા પડી પછી નવા શિંનગાર સજી તેઓ વિમાન ઉપર ચઢી બેઠી, અને નજરથી ગુમ થઇ ગયા શાહજાદો આ કઉતક જોઇ પોતાને મ્હેલે આવ્યો બીજેદીવસે દિવાનને સર્વ વિગત જણાવી પ્રધાન આચર્ય પામીને બોલ્યો, “શાહજાદા એ તો ઠીક તે હવેં આવતી કાલે તેઓ ન જાણે તેમ વિમાનમાં તું પણ ચઢી બેસજે ને તે કયાં જાય છે જો કદાચ ઇદરને ત્યાં ગાનતાન કરવા જતી હશે ને પેલી છ સખી તેને બોલાવવા આવનારી અપછરા હશે, આજ રાતે અચિંત પછવાડે જઇને સાત લાડવામાંથી એક લઈ લેજે ને વિમાનમાં ભરાઇ બેસજે પછી સાથે ઉડજે ને જે ચરચા જોય તે હિરણને કાલે કહી તો જો ! પછી બીજી વાત તે પ્રમાણે જેવી હિરણ બને દાવ ચલાવી ઉઠી ને ચાલી

કે શાહજાદો તેની પુંઠે પડયો થાલ મુકી સખીયોને તેડે છે તેટલામાં શાહજાદાએ એક લાડવો ઉઠાવી લીધો, ને વિમાનનાં ખાનાંમાં ભરાઇ ગયો સખીઓ સાગરમાંથી નીકળીને લાડવા જુવે છે તો એક ઘટયો ત્યારે હીરણુ મનમાં સમજી કે કદાચ ઉતાવળમાં એક ભુલી હઇશ, પછે વિમાનમાં બેઠા વીમાન આકાસે જેમ પુંછડીઓ તારો ઉડે તેમ ઉડી રહ્યું ને એક ઘટીકાને સુમારે સ્વર્ગમાં જઇ પહોંચ્યું. જયારે શાહજાદો સ્વર્ગમાં ઉતર્યો ત્યારે તેની બુધિ નાઠી, તેની આચર્યતાની અવધીનેથઇ જયાં જોય ત્યાં સિતાર ને તંબુરા ને સારંગી ચાલી રહેલી, જયાં જાય ત્યાં ગંધર્વ ને અપસરા પ્રેમ રસમાં ચકચુર પડેલા. હીરણુને તેની સખીઓ પાછળ ચાલતાં ચાલતાં તે એક મહેલને આંગણે આવ્યો આ મહેલ તમામ મોતીઓથી ભરેલો ને દેવતાઓ અને ગંધર્વ એમનાથી ભરી ચીકાર થયેલો તે મહેલમાં વચે મોર-સીંહાસન ઉપર ઇંદર રાજા બીરાજેલા ને અપસરા તેની ડાબી બાજુ નાચી રહેલી ગાયનના સુર એવા નીકળી રહેલા છે કે પવન રહો ને હાલતો નથી વીજળી સ્થંભ ઉભેલી ને મેઘ નિર્મળ થઇ ગયેલો હતો ઇંદરના મસ્તક ઉપર મલાર મેઘાડંબર ધરીને ઉભો હતો વસત પંખો હલાવી રહેલો હતોને ફાગણુ જેની છકેલી છબીલીઓ છનન છનનન ઠનનન કરતી તાનથી નત્ય કરતી હતી તેનામાં ઇંદરે હસીને હીરણુને આસન દેખાડયું અહી શાહજાદો તેની પાછળજ બેઠોબેઘ ટીકા થઇને હીરણને ગાયન શરૂ કીધુ પણ તબલચીની જગ્યા શાહજાદો લઇ બેઠો હતો તેણે આ રંગમાં ચકચુર થઇ તબલો વગાડવા માંડયો તે પ્રેમનો મારેલો તેથી તેના વગાડવામાં પ્રેમનાજ પડઘા ઉઠયા તો પછી હીરણુના ગાનામાં પુછવુંજ શું થાપે થાપ પડતાં હીરણુને રોમે રોમ સુર ચઢયું તેથી ગધંર્વો પણ વાહ કરી રહી ઇંદ્રનું ઇંદરાસન પણ તેના ગાયન સાથે નાચવા લાગ્યું છે અને તબલચીની ઉમંગ ભરી ચાપોથી હીરણુ સીંહણુ સમી ખુબ ધમી રહી છે આ વેળા ઇંદર વાહ કરતો ઉઠયો ને તબલચીના ઉપર પોતાના હાથે મોતીનો દડો ફેંકયો નટનો સમય થતાંજ શાહજાદાએ તે રાગણીની થાપ લીધી કે હીરણ નટમાં ઉતરી ને ઉમંગમાં શાહજાદાએ પોતાનો રૂમાલ આપી નટની છાં ઘુમાવી સુર ચઢાવ્યું-તાને બાણું કરતાંએ વધારે તાન આરંભવું ને તબલા ઉપર ગીરી નાચવા લાગ્યો ઇંદરતો એટલો ખુશ થયો કે

હીરણુને સોળે શીનગાં ભેટ કર્યા ને તબલચીને પોતાની અદભુત કટાર આપી હીરણુને આજનો ઓચ્છવ સઘળો તબલચીથીજ થયેલો જાણી તોતાનો નવશેરી હાર શાહજાદાએને આપ્યો પ્રભાતનો વખત થયો એટલે ભધરવ મચાવવાને સારૂં ગગડાત ગર્ધવ આવીને ઉભો ત્યારે હીરણુ પ્રણામ કરી સખીઓ સાથે ઉઠી ચાલી શાહજાદો આ વખતગુપચુપઆગળ જઇ વિમાનનાં ખાનામાભરાઇ બેઠો ને સરોવર કીનારેઉતરી પોતાનેમ્હોલેગયો ને હજીતોશીંગારદુરકરીપલગપરકરારલે છે તેટલામાં દિવાન આવ્યો જેને શાહજાદાએરાતની ચરચાનું બયાનકર્યું તે સાંભળતાંજ દિવાન બોલી ઉઠયો કે આજ રાત્રે તે બાજી રમવા આવે ત્યારે તું ઉઠજે ને ખેલજે ને આ સઘળી વાત જાણે તને સ્વરૂપનુંથયુ હોય તેમ તે આગળ વર્ણ વજે કે તેથી તે લજ્યાં પામતાંજ બાજીહારી જશે પણ એસ્વરૂપનું છે એમ કહી તે તને ઉઠાવશે ત્યા તું લાડવે મોતીનો દડો કટાર રૂમાલ એ સર્વ તેના મો આગળ ધરજે તેથી તે તારા પગ પુજશે શાહજાદાએ રાતના હીરણુ આવી કે દિવાનના કહયા પ્રમાણે કહી બતાવ્યું કે હીરણુ શાહજાદાએ આ લગ્નિ આપીને બોલી "તમે આજથી મારા સ્વામિ ને હું તમારી રાણી"

આ બોલતાંજ માનસિંહે ઢીલા બંધથી છુટો થઇ સિંહ માફક તરાપ મારીને ઉઠાવી લીધી ધુતણુ તારતજ વળગી પડીને કહ્યું કે હું પણ તમારા પગ ઉપર પડું છું કે તમે આજથી મારા પતિ ને હું પતિન એમ કહી તેની કોટે ટીંગરી રહીને બોલી કે—

સઇયાં તોરે પઇયાં લાગુ બઇયાં ના મરોર—એ રાહ.

પ્રીતમ હવે પ્યારી તુજ હુંછું વફાદાર,
હમણા તલક રમી દમો તુજ નાશ માટે,
લુભાવ્યો ભુલાવ્યો તને જુઠો કરી પ્યાર—હવે
કરમ ધરમ ભુલી દામ લોભે પુરી ડુલી,
રૂપ તોરે ખાલી ફુલી પ્રેમમાં લગાડી પુલી,
માનુછું આભાર પ્યારા તુથી મુજ શુધ્ધ ખુલી,
માટે આજ જઈ માર તા ાનેક્ટાર —હવે,

આ વેળા ધુતણુની છબી બહું પ્રકાશતી હતી ચોટલો છુટીજઇ નાગણની માફક છાતીપર લટકતો હતો તેના નેત્રમાં પણ તેજ આવી ગયું ને તેણે કટારી હાથ ધરી ચાલવા માંડયું માનસિંહે તેના બાપને ન મારવા માટે તેણીને સમજાવી ત્યારે કબુલ કરયું કે જો મારોબાપ

ધુતવાનો ધંધો મુકવાને વચન આપશે તો તેને જીવતો મુકીશ એટલુ કહી ધુતણા બાપની કચેરીમાં આવી ખડી રહી બાપુ આજે જે જુવાન આવ્યો છે તેને હુ વરી છું ને તુ જો મારો બાપ હોય તો આજથી આ દારીદરતાનો ધંધો તજીને માનવી થા; નહિતો તું મારો બાપ નહી ને હું તારી દીકરી નહી આ કટારી જો—જલદી બોલ રે તારૂં નસીબ ફેરવ કાતો કટાર મારી તને નાબુદ કરું છું કાતો માન વથા કબુલ કર ધુતી નગરીનો રાજા પોતાની દીકરી આકાંતી જોઇ બીનોને છોકરીએ જેમ કહું તેમ વચન આપી સોગન ખાધા પછી તે પોતાના જમાઇ પાસે આવ્યો રાજ્ય ધારાથી પોતાની દીકરીના વિવાહ કરી આપ્યા ધુતણા ને માનસિંહે બંને એ ખરા સ્નેહ ને આનંદમાં ઘણા દીવસ ગુજાર્યા પછી માનસિંહને ભાવ્યું કે બાપે મને દેશવટો દીધો છે ત્યારે તો ચાકરી કરીને ખાવું કે નવું રાજ સ્થાપવું તે બદલે હું તો પડી રહીને સાસરીઆનું ખાવું છું તેમને શોભે નહી પોતાની સ્ત્રી ને આ વિચાર જણાવી રજા માંગી.

માનસિંહ દ્રઢ થઇને ત્યાંથી ચાલી નીકળો તેની પાસે લાલણે સેજ શંગાર ને મીઠા ભોજન તજ્યા ને પહેલા જેજે વાણઃ ધુત બાજથી ખાતી હતી તે ઝીગરની દાઝથી હવે ખરી રીતે પાળવા લાગી માનસિંહ ચાલ્યો ચાલ્યો કેટલાક પાસે ચંદ્રાવતી શહેરમાં જઇ પોહોચ્યો ત્યાંનો રાજા મરણ પામી તેનો નિર્વંસ થયો હતો તેની પછવાડે મને ગાદીપતિ કરવો તે વિશે તકરાર ઉઠી અંતે દિવાનોએ એકમતે ઠહાવ કીધો કે મલકારમા જે પરદેશી શહારમાં દરવાજામાં પહેલો પેસે તેને રાજ સોંપવું તે વખતે માનસિંહ પહેલે ભાગોળમાં પેઠો તે જોઇ દીવાનોએ તેને ચંદ્રાવતીનું રાજ સોપ્યું.

આ તરફ સતીને જવા કહી અભેસિંહ ઘોડો ખેડતો ખેડતો ચંદ્રાવતીની ભાગોળે આવી પહોચ્યો ત્યારે રાત પડી હતી તેથી તેણે ભાગોળ આગળ ઉતારો કરવો તેનો પોશાક ને ઘોડો જોઇ ચોકીવાલાએ તેની ખાતર બરદાસ કરીને, પોતા પાસેનો મિઠાઇ મેવો આગળ ધર્યો અભેસિંહ થાકેલો તેથી તે જેવો ટુંગો કરી હથીયાર છોડી ને પડખે મેલી ઉંધી ગયો ચોકીઆતો તેના આભુસણ ને હથીઆર જોઇને લલચાયા તેથીતે પુર નીદ્રાવશ થયો કે તેના ઉપર હથીયાર લઇને તુટી પડયા અને તેની પાસેનો માલ લુટી લઇને તેની લોથની

એક ગાંસડી બાંધી દરવાજા પાસેની એક ખાઇમાં નાંખીને તેઓ સુઇ ગયાં.

વાણું વાયું ને શહેરના કુભારોને પટેલે બેડા માટે માટી ખોદવા ખાડામાં ઉતર્યો તો તેણે એક માનવીના લોથની એક ગાંઠીસ જોઇ પણ તેને હજી શ્વાસ ચાલતો હતો, તેને ઉપાડી પોતાના ગધેડા ઉપર લાધીને ઘેર લાવ્યો, તેને મલમ પટા કરીને સાજો કર્યો ને પોતાને કાંઈ છોકરું છઇયું ન હોવાથી દીકરો કરી લીધો અભેસિંહ આ વેળા પોતાની પદવીનો ખીઆલ ન કરતા પોતે કુભાર થઇ રહયો જે દીવસે તેનું પગલું પટેલને ત્યાં પડયું ત્યારથી તેને ત્યાં લીલાલહેર થઇ રહી તે રોજ પોતાના ધરમ પીતા સાથે કુભારના રોજગારમાં જશ પામ્યો તેની પ્રોઢ ચાલથી કુભારોમાં પણ જોવા જેવો ફેરફાર થયો.

પણ તેના નસીબમાં દેશવટાની મુદત આમ એકાંતમાં ગુજરવા ની ન હતી શેહેરમાંના બે વેહવાર્યા જવેરચંદ સુરચંદે વહાણ બંધાવી તેમાં લાખો રૂપીઆનો માલ ભર્યો પણ વહાણ અવજોગમાં બાંધ્યું તેથી તે બારામાંથી નીકળતું નથી જોશીઓએ જોશ જોયો ને કહયું કે એને કાઇ બત્રીસાનો ભોગ આપવો પડશે જવેરચંદ ને સુરચંદ બે ભાઇ નગર શેઠ તથા દીવાનના સગા થતા હતા એટલે તેમને તો કોઇ બત્રીસ લક્ષણો નજરે પડવાની ખોટ હતી કોઇ ગરીબને ત્યાંથી બત્રીસો પકડી લાવવાને માટે તેમના અનુચરો આખા શહેરમાં ફરતા રહે છે, તેવામાં અભેસિંહ પટેલની દેવળીએ દાતણ કરવા બેઠા છે ત્યાં પેલા વેહેપારીયોના શેવકો આવી ચઢયા; તેઓએ એને જોઇનેજ પારખ્યો કે આ બત્રીશો છે માટે બે ધડક પટેલ પાસે જઇને માગણી કરી. "ભાઇ પટેલ હમારા શેઠના વહાણને અવજોગ નડયો છે તેને સારૂ હમને આ પુરૂષ આપ ને એને સારુ તારે જોઇએ તે દામ લે "પટેલે પેલાઓને ખુબ ખંખેરી કાઢયા "એવો મુરખો કોણ પોતાનો પુત્ર વેચતું હશે!" પેલાઓએ પોતાના શેઠોને જઇ કહયું તેઓ દિવાન પાસે ગયા, જેનું કેહેણુ પણ પટેલે કાંઇ ગણકાર્યું. નહી પછી કોટવાલને થોડાક માણુસો સાથે મોકલ્યો તો કુંભારોએ ભેગા થઇને તેને મારી કાઢયો દીવાને જઇ રાજાને કહયું કે

સાહેબ આપણાં શહેરનાં નગર શેઠોના વહાણને બત્રીસાનો ભોગ જોઇએ છે તે આપણા કુંભારને ત્યાં એક પરદેશી છે પણ તેને દામ આપવા કહીએ છિએ તો પણ આપતા નથી ને સામે ટક્કર લે છે. પોતાનો છોકરો હોય તો એક વાત છે પણ આ તો પરદેશી તેને પણ આવવાને તેઓ હઠ કરે છે એ કેવો જુલમ હે ત્યારે શું તેને વાસ્તે નગર શેઠોનું વહાણ અટકી રહે? ને લાખો રૂપીઆનો માલ રોકાય? રાજાને કહ્યું કે જાઓ સ્વારો મોકલી પકડાવી મંગાવો રાજાના સ્વારો કુંભારોની પોળ પાસે આવ્યા કુંભાર બીના કે રખે હમારા છોકરાને મારી નાખે તેથી એક કોટડીમાં પુરી લડવા સામા થવા કોટડીમાં અભેસિંહે વીચાર કર્યો કે આ બાચારા ગરીબ કુભારો મારી ખાતર માર્યા જાય છે ને તે હુ રજપુત બચ્ચો કાયર કહેવાઉં તેવોજ છાપરું ફોડી મેદાનમાં પડયો એકાએક ધસી આવી એકના હાથમાંથી તરવાર ખેંચી ને વાડ કાપે તેમ સર્વને કાપી નાંખ્યા બાકીના તો કાછડી પકડી ને નાઠા રાજાને એકદમ ખબર થઇ કે તેણે એકદમ કુંભારો ઉપર ૫૦૦૦ મોગલો મોકલ્યાં તેઓ સાથે કેટલોક વખત સુધી ઢીંગણું મચ્યું પણ અંતે અભેસિંહને લાવીને વેહવાર્યાઓને સોપયો વેહવાર્યાઓ તો લાગલા તેને શમુદર કીનારે લઇ જઇ હરામખોરને એનું શીર ફોડવા ને બોલાવ્યો ત્યારે તે બોલ્યો કે વહેપારીઓ તમને તમારૂ વહાણ ચલાવા સાથે કામ છે કે મારો જીવ લેવો છે વહેપારીઓ બોલ્યા કે ના ભાઇ હમારૂં વહાણ ચાલ્યું કે અમને કસી ગરજ નથી અભેસિંહે કહ્યું કે મને છોડો તો હું વહાણ ચલાવી આપુ વહેપારીઓ બોલ્યા કે હા તને છોડીએતો હમારોજ નાશ કરે શું તારૂં શુરાતન અમે જાણતા નથી કે તને છોડીયે તો વળી પાંચ પચાસ માણસોના ધડ રખડાવીએ ત્યારેજ ફરી પેલાએ આગ્રહ કર્યો કે મને સીકડેલો છોડો તો હું તમારૂ વહાણ ચલાવી આપીશ ત્યારે બોલ્યો ભાઇ હવે બચવાનું નથી ઇશ્વર સ્મરણ કરવું હોય તો કરી લે નહીતો આ ઝટકો પડયોજ અભેસિહે સોગન ખાધા કે કશો દગો કરૂં તો મને સુરજ નારાયણના સમ સમુદ્રના સમ મારા સાત કુળના સમ એ વીગેરે ઘણાજ અઘરા શોગન લીધા ત્યારે વહેપારીઓને વિશ્વાસ આવ્યાથી તેને છોડયો અભેસિંહ છુટતાંજ સ્નાન કરવાને સમુદ્રમાં ઉતર્યો પછી સુર્યનારાયણનું સ્મરણ કરી તે પોતાની છેલી આંગળી ઉપર ઘા કરી લોહીના ટીંપા વહાણના મુખડાંપર છાટયા

તેવુંજ વહાણ સડસડાટ ચાલ્યું વેહેપારીઓએ આ ચમત્કાર જોઇને વીચાર્યું કે આ જાદુગર તો નહિ હોય તે જાદુથી વહાણ ઉતરી મધ્ય દરીએ શકે તો નહીં માટે એને વહાણમાં સાથેજ લઈ ચાલોકે જો કંઈ નજરબંધી હશે તો પછી એજ સાહ્ય કરશે તેથી વહેપારીઓ બોલ્યા કે ના બાઇ હમારો તમારાપર વીશ્વાસ નથી માટે તને મારવો ને કાંતો હમારી સાથે લઇ જવો આ સાંભળી અભેસિંહ તેની સાથે જવાને વહાણમાં ચઢી બેઠો.

સારો પવન હોવાથી વહાણ સપાટાબંધ ચાલ્યું જાવા બંદરે નાંગર્યું. આથી પણ વાણીઆઓએ અભેસિંહને વધારે શકથી જોયો કે એને લીધેજ વહાણ જલ્દી ચાલ્યું હશે જાવામાં વળી બીજું કૌતક થયું.

જાવાના રાજાયે હંસાવળી નામની કન્યા હતી વહાણ ત્યાં ગયાં એવામાં કુંવરીએ સ્યંવર રચ્યો દેશ દેશના રાજકુમારો મંડપમાં બીરાજ્યાં હતા તેમાં વહેવારયા પણ જઇને બેઠા. તેઓએ અભેસિંહ ને પછવાડે ઉભો રાખ્યો હાથીણી ડોલતી ડોલતી આખા મંડપમાં કલશ ઢોળવાને ઘુમી પણ જહાં જાય ત્યાથીં પાછી વળી વેહેવારીયાની પંકીતી પાસે આવી, ત્યાં વેહેવારીઆઓએ માથા બહાર કાઢયા પણ હાથીણી એ જોયુજ નહીં ને પછવાડે જ્યાં અભેસિંહ ઉભો છે તેના ઉપર કલસ ઢાલ્યો વહેવ.રીયા એકદમ બોલી ઉઠયા "અરે આતો નોકર માણસ છે હાથીણી ભુલી" કહી અભેસીંહ ને હાંકી છેક મંડપના બાહેર સો કદમ દુર કરી આવ્યો ફરી હાથીણી ને શણગારીને રાજકુમારીએ તેને અરજ કરી કહ્યું " અહો ગણીતી માતા! મારે માટે મનુવર સોધી દેજો!" હાથીણી વળતી પાછી આખો મંડપ ફરી પણ કોઇને ભાગ્યવંત ન ગણતાં જ્યાં બાહેર અભેસિંહ ઉભો હતો ત્યાં જઇને કલસ ઢોલ્યો વાણીઆ વળી બરાડી ઉઠયા કે એ માણસ જાદુગર છે એણે હમારૂં વહાણ પણ જાદુથી ચલાવ્યું હતું ને આ હાથીણી ઉપર કોઇ નજર બંધી કરી છે માટે હવે હાથીણી ને શણગારી લાવો ને તે જેના ઉપર કળસ ઢોળે તેને કુંવરી વરે એમ કહી અભેસિંહ ને છેક લાંબે હાકી મેલ્યો પછી હાથીણી ને બહાર કાઢયો હાથીણી તો તે મંડપ

ફર્યા બદલે વેગભેથી જ્યાં અભેસિંહ ઉભો ત્યાં દોડયો તેને આવતો જોઇ અભેસિંહે પણ ડોટ મુકી. હાથી ડોલતો ડોલતો તેની નજીક જઇને તેને સુંઢ વતે ઉઠાવી પીઠ ઉપર બેસાડીને મંડપમાં લાવ્યો તે જોઇ અભેસિંહે મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચી હાથીની સુંઢ ઉપર મુકીને કહ્યું કે દુર રહે એ દુષ્ટા નહી તો તારી સુંઢ કાપી નાખીશ શું બીજાઓ મરી ગયા છે કે મને દુખીયાને વધારે સંતાપવા ને એટલો બધો ઉન્મદ બન્યો તે જવાદે.

હંસા—ધરિજધર એ ભાગ્યવાન નર નામ તારૂં લેનાર નથી માટે ખુશીની સાથે આરોપવા આપ જો સાંભળ—

"ઇશ્કી મહોબત પ્યારમેં બંદી ફસી આજારમેં" એ રાગ

જેવું લખાયું ભાગ્યમાં તેવું મળે સંસારમાં,
ના દોશ એમાં હાથીનો લાવવો વિચારમાં.
મળો મને મુજ ભાગ્ય પ્રમાણે એજ ગણુંછું સાચું.
એજ ગણુંછું સાચુ સાજન એજ ગણું સાચુ મળ્યો
સારો નઠારો હોય ભલે પણ પ્રભુ સમ લેખી રાચુ ચળ્યો

અભેસિંહ—અહે. મનોહર રાજકન્યા કુલવાન રાજ્યપતી ભાગ્યશાળી નરોને મુકી કુ સરખા દુઃ કુંભાર પુત્ર વણીક ગુલાનને પતી કરવાથી શુ અમુલ્ય સુખ તને ફળીભુત થશે. માટે હજી સમજી તારો વિચાર ફેરવ.

હંસાવળી—" કોઇ રબકી મરજી "—એ રાગ.

મન ઓછુ લહો કયમ પ્રાંણવતી છો મુજ એબળાની આંમ ગતી
જાત કુંભાર, સુતારે તણી. નથી ચિત વિશે હલકી ગણુતી મન
તુજ પુર્વ તણી, ખુલી આ રતી, કરી હસ્તીનીએ ઉપકાર અતી
મુજ મેળવી જોડ ગુણી તમથી કરૂં સેવન સાચવી શુદ્ધ મતી.
ન પડું વિખુટી ચહું એ ચિતથી, વિનંતી કરૂં એ પ્રિય આપ પ્રતિ.

પછી હંસાવળીએ સભામાં કહ્યું કે, આજ મારો ધણી તેની તરતજ વરમાળ પોતાના હાથે તેનાં ગળામાં ઘાલી ધામધુમથી વિવાહ થયો રાજકુંવરીએ અભેસિંહને તેની જાત પુછી તો કહ્યું કુંભાર પણ તેની રીતભાત જોઇને જાણ્યું કે રાજવંશી છેજ મધ રાત્રે તેની સોડમાં પડી ને કુલ પુછ્યું તેના ઉતરમાં અભેસિંહે કહ્યું કે,—

"યા કરીમ ના યા રહીમ ના" એ રાગ.

યા ખુશી તું પ્રિયા, રહે ઉમંગે સદા,
મારૂં દુરછે વતન. શોભે જેમ ઇંદ્રાસન, સુણજે કરી શુદ્ધ મન યા ખુશી
ક્ષત્રી કુલછે અમારૂં એ મુલછે અમારૂં હીણાભાગ્યથી તાતવાણી પા-
લવા છુટા જગપથી તાત મારો અમરસિંહ રાઠોડ શુર શેહેર મુળ
જોધપુર—તું ખુશી.

પછી તેણે પોતાની તમામ હકીકત અથથી તે ઇતી સુધી કહી સ્વાર પડી તેટલામાં તેનો ખરો હેવાલ રાજપુત્રીને તેની એક માનિતી દાસી એકલીએ જાણ્યો બાકી આખું ગામતો બોલતું રહ્યુ કે વાણીયાનો નોકર રાજાનો જમાઇ થયો.

જોધપુરના કુંવર વેરે કુંવરી પરણી તેથી જાવાનો રાજા ખુશી થયો ને તેનો ગાદીનો વારસ ઠેરવી સઘળો રાજકારભાર સોંપ્યો અભેસિંહનો ઇનસાફ ને ભલી ચાલથી વખાણ થઇ રહ્યા ત્રણવરસ વીતી ગયા તેટલામાં વેપારીઓ માલ વેચી રહ્યા ને ઘર ભણીવાહણો પાછા લાદયાં તેઓએ પોતપોતામાં મસલત કરીકે આપણે આપણાં ભરતા માલ લીધોછે તેની જગાત આપવી પડશે તેથી તેઓ અભેસિંહ પાસે જઇને જકાતની માફી માગી કે સાહેબ અમારી સાથે તમે આ શેહેરમાં આવ્યા તો રાજ પામ્યા આજ તમો મોટા થયા ત્યરે ગરીબોને જગાત માફ કરવી જોઇએ અભેસિંહે માફી આપી પછી વાતચિતકરીને ઉઠતી વેળા એક ડોશાએ માથું હલાવ્યું તે જોઇ અભેસિંહે તેમ કર-વાનું કારણ પુછ્યું ત્યારે વાણિયાએ કહ્યું કે, જો ખરું બોલાવો તો હમને તમારા વિના મોહ ઉત્પન્ન થયો છે આ પરદેશ છે પારકા લોકો તેમાં તમે એકલા તેથી કોણ જાણે કોઇક દિવસ શું બને હમેશુરાભલા પણ તમારા દેશનાજ અને અહી તમારા અંગનું કોઇજ નહી તો આપિત વેળા મદદ કોની હમેતો હવે દસવરસ રહીને ખેપ પાછી કરીશું ત્યારે આવીશું તમને રાજ મલ્યુ તો શું થઇ ગયું અભેસિંહે કહ્યું કે માથુ કેમ ધુણાવ્યું તો કહ્યું ના સાહેબ કાંઈ નહી એતો અમસ્તુ ધુણાવ્યું હમારે ત્યાં પણ તમારા જેવા પરદેશિને ઓચિંતુરાજ મલ્યું છે જોધપુરના રાજાનો કુવર માનસિંહ દેશવટે નીકળેલો ગામની ભાગોળે પેહેલો પેસતાજ દિવાનોએ તેને ગાદી સોંપી આજ માનસિંહને ગાદી આપી તો ભલે હમે તમને અપાવીશું તેથી જો હમે તમારી સાથે આ-

ચો જેમ ભેગો આવા હતા તેમ સર્વે ભેગાજઇએ વનમાંથી વિખુટાપડ યા પછી અભેસિંહે પોતાના ભાઇનું નામ આ પ્રથમ સાંભળયું તે ચંદ્રાવતીનો રાજા થયો એટલે માતાની વાણીફળીતેથીભાઈના રાજમા જવાની તેને ઉતકંઠા થઇ પણ તેણે ઠરાવ કર્યોકે ભાઇના રાજમાંરાજા ના ડોલ વિનાં જવું કે જે જોઇને ભાઇની પ્રીતી જેવી હતીતેવીજછેકે કાંઇ બદલાઇ છે ભાઇ બોલાવે તો બોલવું નહિતો દેશવટા થોડીજ મુદત બાકીછે તે પુરી થતાં બાપની પાસે જવું:

ભાઈના વ્હાલે કરીને અભેસિંહને જાવાનું બાંર મેલવાનું યન થયું તેણે વેહેવારયાઓને જણાવ્યું કે વેહેવારયા તમને પાછા બોલવું તો તમને બધાને ફેરો પડશે માટે હુંજ તમારી સાથે આવુંછું ને તમે જ્યારે પાછી ખેપ કરશો ત્યારે સાથે આવીશ હમણા તો તમારી સાથેહું પણ વેપારી જેવોજ બની આવુછું મારો કાફલો તૈયાર થાય ત્યાં સુધી તમારે થોભવું.

વાણીયાઓના ગયા પછી અભેસીહ નજરબાગમાં ઉતરયો હતો ત્યાં એક સુંદર તરૂવરની છાંયે પોતાનાં બાપ અને ભાઇના વીજોગથી બેચેનીમાં બેઠો છે તે આંબાનું ઝાડ હોવાથી કોયલો તે ઉપર રાગ તાણી ગાય છે અને પ્રેમમાં ગુલતાન બનીને ટહુંક ટહુક કરી રહી છે તે જોઈને તેને હસાવળીનું સ્મરણ થયું. તેનો ખરો વ્હાલ આ વેળા તેના ચક્ષુમાંજ ચમકે છે. એક બાજુથી ઉદાસીએ કરીને તેનું આખું શરીર મંદ થયું છે તેમ બીજીબાજુથી તેનાં સોં ઉપર પ્રેમની લાલી છવાઇ રહી છે. તેવામાં હંસાવળી હંસની માફક ચાલથી પોતાની દાસી સાથે બાગમાં ફરવા નીકળી છે તેની ને તેણીના સ્વામીની નજર એક થઇ અભેસિંહના ઉદાસ ચેહેરાંની આકૃતી તેને કેવળ નવિજ દેખાતી તે તેના બેભાન શરીરને અડકીને પાસે બેઠી દાસી પોતાનીબાઇનો આઢંગજોતાં:કોયલનારાગ ઉપરે જાણે ધ્યાન આપતી હોય તેમ દુર થઇ ગઇ હંસાએ અભેસીંહને પ્રેમ કટાક્ષથી જાગરત કીધો તેવીજ હંસાને મળે લગાડી તેનાં પ્રેમનો મદ કરવાં લાગ્યો હંસાએ બાથ ભીડીને પુછ્યું. સ્વામી આજ ઉદાસ થઇ વ્યગ્ર કેમ દેખાવોછો?"

અ૦—(નિશ્વાસ નાખીને) પ્રિયા તેવુંજ બની ગયુંછે, તારી પાસે મારી હકીકત કહી તેપરથી તું જાણેછે કે મારો મોટો ભાઇ

મારાથી વીખુટો પડી ગયો છે પણ વાણીઆઓના કહેવા મુજબ તે તો ચંદ્રાવતી નગરીમાં રાજ કરેછે તેને અને માત પિતાને મળવા નો વખત પણ સમિપ આવ્યોછે છતાં હું તેનાથી હજારો ગાઉ દુરછુ.

હંસા૦—શું ત્યારે તેનાજ રાજમાં તેનાજ નોકરોએ તમને આભુષણની લાલચે મારીનેપુલની ખાડમાં નાખ્યા અને આખર તેના જ હુકમથી તમોને બત્રિસા તરીકે સાગર કિનારે વધાવવા સારૂ લાવી નોકર માફક વહાણમાં ઘાલી વેપારીઓ અહીં લાવ્યા

અ૦—હા પ્રિયા એમજ પણ મારા ભાઇએ અથવા મે એક બીજાને તે વખતમાં નજરે તો જોયા નથીજ અને તેથી હું ભાઇનો વાંક સમજનાને બદલે મારા ભાગ્યોદયની નીશાની સમજુછું.

હંસા—એવાંદુખોભોગવ્યાંતેમાં ભાગ્યોદયની નીશાનીકેમ કહેવાય.

અ૦—પ્રિયા ધારોકે હું મારા ભાઇને ભેટયો હોત તો કબુલ કરીએ કે આટલું દુઃખ કદાપિ પામતે નહીં પણ તેમ થાતે તો મારા ભાઇથી ફરી છુટો પડી અહીં સુધી ક્યાંથી આવી શકતે?

હંસા૦—શુદ્ધ શિયલવ્રત તેજોમય વીરપણું અને સરસ સદ્‌ગુણો એ બસ છે તો પછી હું કોણ બિસાત કે આપ મારા એટલા વખાણ કરોછો ખરૂં જોતાં તો મારા ભાગ્યમાં આપસમાન અલોકીક પતિ પામવાનું તેથીજ અનેક ચમત્કારો આપને અહીં લાવવા સારૂ પ્રભુએ બનાવ્યા.

અ૦—પ્રિયા એ બધું એ ઠીક પણ હવે તારા પિતા રજા આપેતો બહુસારૂં કે જેથી મારા મનની ધારણા સફળ થાય.

હંસા૦-મારાપિતાના રાજમાં આપની મનગમતી બરદાસ્ત નહીં થઇ હોય તેથીજ આપ જવાને એટલા અધિરા થયાછો.

અ૦—પ્રિયા એમ બોલવું તને ઘટીત નથી શુ તારા પિતાએ મને રાજ સોંપી દીધું નથી? શુ અહી મારો હુકમ નથી ચાલતો એ બધું પણ મારા વિયોગમાં અશંક દુખિત ભ્રાતને તથા માત પિતાને એક વાર મળીને હું પાછો ત્યાં સુધી તમો અહીં એકલાં રહો, હું એક વરસમાં પાછો આવીશ.

હંસા૦—મારા પ્રભુ આપ એ શું બોલોછો; શું આપ મને મુકીને જવા ધારોછો ? ના મહારાજ એમ બનેજ નહીં કાયાથી

છાયા અળગું રહેજ નહીં તે તો સાથેજ પતિથી જુદાં રહેવામાં સ્ત્રીઓને કેટલાં દુઃખ છે!

અ૦—શું ત્યારે મારી સાથે આવવું એજ સંકલ્પ.

હંસા૦—એમાં શો શક? જો તેમ છતાં એકલા મુકીને જશો તો ફરી મેળાપ થયા પહેલાં મારો સ્મશાન સાથ મેળાપ થશે.

અ૦—પ્રિયા એમજ છે તો ચોલ તૈયાર કર, એટલું સાંભળતાજ આ મહા ચતુર હંસવલીએ પોતાના સ્વામીની આસના વાસના કરી કહ્યું "આ માશી મોટી વાત છે! મારા બાપને હું સાસરવાસો કરવા કહુંછું, પછી આપણે અહીંથી ચાલીએ" તે પ્રમાણે હંસાવળીએ તેના બાપને કહી બે વહાણ તૈયાર કરાવ્યાં પણ તેમાં કંઇ સિપાઇ સપરા વગર માલ ખજાનો ભરી રાજાએ દીકરી જમાઇને પેલા વાણીઆઓ સાથે વિદાય કર્યાં, હંસાવળી સાથે તેની ફક્ત એક દાસી હતી, આમ સફર જારી થઇ ઘણાક માણસ સમુદ્રમાં રહી ગયા એવામાં વણીકોની બુદ્ધિ ફરી હવે અભેસિંહ પોતાની રાણીને તેની દાસી સહીત એક વહાણમાં છે અને વાણીયાઓનો કાફલો છે. આઠ દીવસે અભેસિંહ એક વખત જવેરચંદનાં વહાણમાં જઇ મલી આવે છે અને વાણીઆ તેની સેવા કરે છે. પછી એક દીવસે વાણીઆઓએ ડાએરો કર્યો ને તેમાં અભેસિંહને બોલાવ્યો કસુંબો ગોળી તેમાં ઝેર નાખ્યું. અભેસિંહે તો થોડો પીને બંધ રાખ્યું, પણ વાણિઆઓએ તેને પરાણે પાયો પીતાજ તેનો ડોકનો કાંટો વળી ગયો ને તે મુર્છાગત થઇ પડયો. વાણિયા મનમાં તો હરખ્યા પણ દીલગીરીનો ડોળ ઘાલીને રાણી પાસ ઉંચકી લાવ્યા ને કહ્યું કે, આ બહુ બુરૂ થયું છે! આ જે ડાયરો કર્યો તેમાં હમે તો થોડો પીવા કીધું પણ કહ્યા છતાં ભાઇ આગ્રહ કરી ઘણું પી ગયા તેથી રાજાને અમલ આવ્યા છે. તે ઘડી બે ઘડીમાં ઉતરી જશે પણ અમે તો વાણિયા ભાઇ તે પીધાથી હમારા ચાર માણસ તો લોથપોથ થઇને પડયા છે, તે ઘડી બે ઘડીમાં મરી જશે એમ કહીને વળ્યા. હંસા બાબરી થઇ રોવા પીટવા માંડયું પણ ચંચળાઇથી પાસે ગઇ, ને બોલી કે વાણીઆનું કાંઇક કાવતરૂ છે, તે હંસાએ સાંભળતાંજ રડાપીટ રડાપીટ કરી મેલી, પણ દાસી બાહોશીથી બોલી, 'બા! આમ રોવો છો શાં! પેલી ઝેર ઉતરવાની બુટી આપણી પાસે દાબડામાં છે. તે કાઢોને ઘસીને

માઓ ઝેર વળશે" આ યાદ આપ્યાથી હંસા બોલી તું મારી મોટી બેન છું. તારૂં આવ્યું આજે સારથક થયું, મારી તો ગતી ભંગ થઇ છે, પણ તુંજ કુંચી લઇ બુટીને કાઢી લાવ, પછી તું કહીશ, તેમ કરીશ." દાસીએ બુટી કાઢી ઘસીને પાઇ ને અમેસિંહ સાવધ થયો. સઘળું ઝેર ગયુ, ત્યારે દાસી બોલી "રાજ–રાણી. તમે હવેથી મારા કહ્યા સર ચાલો તો આપણે પાર ઉતરીયું નીકર આ વાણીઆ હવે આપણ ત્રણેને જબરીથી મારી નાખશે આપણી વારે કોઇ ચઢનાર નથી ને એમને સંગે તો મારો સાથ છે." પછી દાસીએ અમેસિંહને એક મોટી પેટીમાં સંતાડયો ને કહ્યું કે હું બહાર કાઢું ત્યારે જ નીકળવું પહોરેક રાત વીત્યા પછી એક ગાંસડો બાંધી પોક મુકીને દરીયામાં નાંખી દીધો સહવાર પડતાં સર્વેને જણાવ્યું કે રાજા મરી ગયો, બીજે દિવસે વાણીઆઓ ખરેખરો કરવાને આવ્યા ત્યારે દાસી બોલી કે વેહવારયા હમારો રાજા મરી ગયોને હવે તો અમે નિરાધાર થયા હવે હમારા તમે ધણીને આ માલમીલકત પણ તમારીજ એમ કહી નવધારે રોવા માંડયુ—વાણિઆ બોલ્યા બેન થવાનું હતું તે થયું; હવે રોવે શુ થાય તહમારાં પણ નશીબ ફુટયા કે રાજા દેવલોક થયા પછી ઘણું કહીને ઉઠતાં વળી બોલ્યા કે બાઇ હવે રોવે કાંઇ વળે એમ નથી હમારા નવા રાજા કુંવારાછે તેમની સાથે પરણાવીશું ને તમને પટરાણી કરીશું આ બે વહાણ તમે હમને આપજો એ તે હમને એક સોપારીનો કટકોજ ને પછી ઇનામમાં કાંઇ ગામ ગરાસ પણ તમારો સેવા પેટે અપાવજો આવું, બોલવાથી રાણીને દાસીને ખાતરી થઇ કે રાજા અભયસિંહને જીવતો જાણશે તો અવશ્ય મારી નંખાવે તેથી તે તો રોજ પેટીમાં રહેને વખતસર ભોજન આપે તે ખાઇ અંદર જ સુઇ રહેતો હતો બાહેરથી પેલી બે કામિનિઓ શોક દેખાડવા લાગી, ને વહાણના સઘળા ઉતારૂઓનું પારખુ લેતાં રહ્યાં. એમ કેટલાક દિવસ ગયા કડે શેહેરને કિનારે આવ્યો કિનારે પોહોંચતાંજ વહેવારીઆઓએ પાછા રાણી પાસે આવીને માનસિંહને વેરે ઘર બુવવાનું કહયું ત્યારે દાસી બોલી હમારી રાણી નાના ને એસમજ છે, તેને તમારા રાજા સાથે સ્નેહ કરાવતાં કાંઇક દિવસ થશે–માટે પહેલા તમે ઉતરો રાતા અને રાજાને સમજાવીને હમને કાંઇ આલા

એરો મેહલ બંધાવજો ત્યાં એક મહિનામાં એને સમજાવીશું તેટલે રાજા તેજ કુમારી પાસે આવતા જતા થશે ને બન્નેનો મિલાપ થતાં સેજમાં કામ થઇ જશે આ વાત વાણીઆઓના ધ્યાનમાં ઉતરી તેથી માનસિંહ પાસે વહેલા વહેલા જઇ તેને વાસ્તે રાણી લાવ્યાં છે તે કહી વધાઇ આપી પછી દાસીના કહેવા પ્રમાણે જુદા મહેલની સોઇ કરાવી, તેમાં દાસીને હંસાવળી અસબાબ સાથે ઉતરયાં, હંસાવળી ને દાસીને બાળપણથીજ બેનપણાં હતાં. તેથી તેઓ હમેશ સરખો શણગાર સજતાં. દાસી જાતે કુલીન કુમારીકાને કાન્તીદાર, તેથી તે હંસાવળી કરતાં કોઇ ઓછી દીપતી હતી નહી જે મહેલમાં તેઓ ઉતર્યા ને તેના દરવાજા ઉપર ચોકી છે તે હુકમ લઇ જવા લાવવાને નીચે બે લુંડી છે જે રાજાના મેહેલથી આવેલું ખાનું આપવા વેળાસર રાણી દાસી પાસે આવે છે. તે શીવાય મહેલમાં કોઇ પ્રવેશ થઇ શકતો નથી આ પ્રમાણે માસ એકની મુદત ગુજરી કે માનસિંહને જાવાની રાજપુત્રી જોવાને મન થયું. નોકર લોકોએ લુંડીને કહ્યું, ને લુંડાએ ઉપર ખબર આપી કે રાજા આવે છે. દિવાનખાનાનાં એક પેટમાં પેટી રાખી હતી. જ્યારે રાજા સાથે વાત થાય ત્યારે અભયસિંહ પણ સાંભળે રાજા નામસિંહ દીવાનખાનામાં દાખલ થયો તેને જોતાંજ બીજો અભેસિંહજ આવી ઉભો હોય એમ લાગ્યું દિવાનખાનામાં એક સિંહાસન હતું તે ઉપર હંસાવળી બેઠી હતી. માનસીંહ આવ્યો તેવીજ ભાનુની જાણે પક્ષી ઉડીને ઊતરયું હોય તેમ ઉતરીને દિવાનખાનાના અંદર પડમાં જઇ બેઠી તેજ વેળાએ દાસી અંદરથી આવી ને રાજા સામે ઉભી તેનું રૂપ અને શિણગાર જોઇ માનસિંહ થોડોક ભોળવાયો કે આતો હંસાવળી ના હોય ! પછી તેજ મુકરર કરીને સિંહાસન પાસે કનક બાજઠ હારેલો હતો તે ભણી આંગળી કરી કે તે ઉપર દાસી જઇને બેઠી.

હે રાજા તું મારી રાણીને વરવા આગ્યો છું. તો ઠીક પણ મારી પાસે એક વાત સાંભળીને તુ વરશે તો તેમાં તારૂં કલ્યાણ છે. વાતની વીગતથી એક વખતનું સાવધ થઇને વિવાહ લેવડાવજે પણ તે પહેલાં મારી બાઇની ખુશી નથી કે તેને નજરે પણ જુએ ” તેના કહ્યા ઉપરથી માનસિંહ સમજ્યો કે આ તો દાસી છે

તે બોલ્યો કે દાસી તારી શી વાત છે તે કહે ત્યાર પછી તું મુહુર્ત લેવડાવીશ. દાસી બોલી આગે વાત થાય નહી મારી રાણીની એક શરત છે, કબુલીશ ત્યારે વાત થશે—રાજાએ પુછ્યું શું છે ! તે કહે હું વાત કરૂ તેમાં તું કાંઇ પણ વચ્ચે બોલે કિંવા તારે માથે ખેંચી લે તો હું વાત અટકાવીશ ને તું તરત પાછો ફરી જઇ પછી તેજ સરતની કાલે આરંભીશ." માનસીંહ માનુનીનું વેણ બોલ! બોલ! મારે તારે શરત કબુલ છે તોય દાસીયે ન માન્યું ને વચન માગ્યું, માનસીંહે વચન કહ્યું કે "રજપુત જા બચ્ચાની દુબાઇ —એ મારૂં વચન છે તારી વાતમાં હું વચ્ચે બોલું તો તું બંધ કરજે ને વળતી વાત આગળ ચલાવજે વાત પુરી થયા પછી પછી જો તારી રાણી ખુશીથી વરશે તો હું વરીશ ત્યાં સુધી હું તેનો રક્ષક છું તે વીશે તું ખાત્રી રાખજે.

દાશી—હે રાજા હું છેક નાની બાળક હતી, ત્યારે મારી ધાયે મને એક વાવ કહી હતી તે હું કહું છુ તે તમે સાંભળો.

" સુનીઓ સખીરી સૈયાં મુઝદર્દકી બાતાં "

મહારાજ વાત મારી; દુખથી ભરેલી ભારી,
કરી તોલ એનો આપે એનો, મુંજને કોઇ વિચારી. મહા.

શુભ ક્ષત્રી કુલ માંહી બે ભ્રાત ભાગ્યશાળી,
સરદાર ટેક ધારી, કાંતિ ઘણી રૂપાળી. મહા.

નિજ બાગમાં પધારી, સંધ્યા સમે બીરાજી,
શોભા નિહાળી આછી, રહેતાં હમેશ રાજી. મહા.

એક સમય તો દીમાં તે ઋત બેસતે વસંતે,
એક પદ્મિની પધારી, જળ કાજ ખુબ ખંતે. મહા.

નીરખી વડીલ મોહ્યો નિજ ધર્મને વગોયો.
શર ચાંપ આપ પ્રોયો ઘટ ફોડી ચીર ધોયો. મહા.

લઈ વાત સર્વ તાતે, દીવસે બીજે પ્રભાતે,
કરી કોધ ચિત સાથે, આણ્યો ધિક્કાર હાથે. હાથે.

નિજદેશ પાર કીધા, ચાલ્યા બે સાથ સીધા,
વનવિકટે માર્ગ લીધા બળથી જરા ન બીધા. મહા.

એક વાવને કીનારે ઉતર્વા વિના વિચારે
જલ માટ ભાત નાનો બહુ હોંસથી સિધારે. મહા.
કરી પાન લેખ જોઈ વાંચ્યુંજ ચિત પ્રોઇ.
કદીએ મનુષ્ય જાતો. બેસો અહીં ન કોઇ. મહા.
ભુલતા-રહો કદાપી જળ ના પીયો તથાપી,
કદી તે છતાં પીએ તો તિશ ના રહો કદાપી મહા.
દેવી.તણી પ્રતિજ્ઞ કરશે જો ભંગ જાણી.
નીજકાલ આપ હાથે, આણે જરુર તાણી. મહા.
સહી એ વૃતાંત નાનો કહે જય કનેકે માનો
વચનો એ અંબીકાનાં મનમાંહી સત્ય જાણે. મહા.
મોટા ન કાંઇ માન્યું કરમે લખ્યું થવાનું.
સુતો વડો નીરાંતે, આવ્યું નજીક કાણું. મહા.
નીશ અર્ધ છે વિતેલી, દેવી બે સાથ મેલી.
શરમાય સુર્ય એવી નાને દીઠી ઉભેલી. મહા.
સુંણુવા વૃતાંત પુરો નીજ સોડ તણી પોઢયો.
સહુ કાલ આપ જાણ્યો નીરખ્યો ફણીદ પાઢો. મહા.
મણું કાજ નાગ મારી નીજ ભાત પાસ આવી
મણી પાસ સાથ બાંધી જાગ્રત કર્યો જગાવી. મહા.
ઉડી દુર જઇ વિરામ્યા શુભસ્થાન રમ્ય પામ્યા.
કહે છે વડીલ પ્યારા કર નીંદ ભાત મારા. મહા.
સુણી તે સુતો, નીરાંતે વડીલ ભ્રાતને એકાંતે,
[illegible] ઊંઘ ખુબ ખાતે સુતો વડીલ જાતે. મહા.
પછી નાગણી પધારી. નીજ વેરીને વિચારી,
ધશીને અનુ જગાયે ડશી કીધ ઘાવ કારી. મહા.
ઝબકી ઉઠયો ડરીને નિજ કૃતથી કરીને
કર, મધ્ય લેખ કીધો સુતો પછી ફરીને. મહા.

માન—અહા મળતી છે આવીતે આબેહુબ મનેજ ? હા અમે બે ભાઇઓ સાથે એજ માફક વનવાસમાં નીકળ્યા અને મારાથી નાનો છતે ઘણો ચતુર બધુ અકાળ મરણને વશ થયા છતાં હું હજી સુધી જીવું છું કેવું કઠોર મન ? ઓ દાસી તારી વાત શું હવે પુરી થઇ

સખી—ના માહારાજ મારી વાતતો હજી ઘણી બાકી છે પણ

એટલા માંજ પોતાનાપર ખેંચી લો છો ત્યારે આગળ કેમ ચાલસે!

માન—પણ મારા મરણ પામેલા બંધુની યાદ આવવાથી મારૂં મન ભરાઇ આવે છે, અરે એનું શું થયું હસે?

શખી—પ્રુથવીનાથ તમારાં કહેવા મુજબ તમારા બંધુતો મરણ પામ્યા છે પણ મારી વાતમાં તો નાનો ભાઇ પાછો જીવતો થયેલો છે.

માન—શું ત્યારે મારો ભાઇ જીવે છે ત્યારે તો મને ઉતાવળા વવે મુકી દઇ એકદમ તેની ભેટ કરવા તુ માગે તે આપું.

સખી—ઠીક છે બોલવું સહેલ છે પણ મુસ્કેલ ઘડી આગળ જે બને તે ખરૂ પણ મારી વાત તો સાંભળો.

કટીબંધની ચાલ વિનય સધાતે બોલે વૈદર્ભી સુંદરી

લખ્યું નાને રવહારે ખરા ક્ષત્રી હો જાતે,
ખરો પ્રેમ હોય હું સાથે મને તજી જાઓ ખાંતે
ન બાળો દેહ તમારી જાને લેજો વિચારી.
તજી મુજને પધારો પોતાનું સુખ વધારો;
ગયો વડીલ ભાંત ચાલી મણી શીર પેચ ઘાલી,
ચંદ્રાવતી રાજ્ય ખાલી મળ્યુ થયો ભાગ્યશાળી
રહયો વનખ્ય નાનો અચેતન શબ શમાનો.
દિનો ત્રણબાદ આવ્યો સોદાગર પોઠ લાવ્યો.
સતી કન્યા તે સાથે, વરી શબ સાહા હાથે
આવ્યો અંધ વિપ્ર તેને જીવાડયો એ રૂપિ જાતે.
તેને નીજ સ્ત્રી બનારી ઇચ્છાં પુરી પડાવી.
લઇ આગ્ના એકલો વધ્યો વનવાસ છેલો.
આવ્યો ચંદ્રાવતીએ બંને લખ્યું જે રતીએ
દરવાને દુષ્ટએ હણ્યો શમશેર ઘાએ
ભૂષણ લઇ ઉતારી, મુકયો ખાડે નીવારી
કુંભારે ઘેર લાવી દીધો સાજો બનાવી
બન્યુ એક નાવ તેવે ચાલે બત્રીશે ટેવે,
મળ્યો નહીં અન્ય જેવે સહું તેનેજ હેવે.
ન વણું વૈશ્યનું જ્યારે કહ્યું નૃપ પાસ ત્યારે
નૃપે નિજ સેન સાથે, સોંપાવ્યો વૈસ્ય હાથે.

માન—અરે શું ત્યારે મેં પાપી હાથે કરીનેજ મારા નાનાભાઇ ને મારવા આપ્યો ધીક્કાર ધીક્કાર આ જીવિતને બળો આ રાજપાટ હવે મોત આવેલુંજ ભલું.

સખી—પુરી વાત સાભળયાં પહેલાં આમ આપ ઉશ્કેરી જાઓ ત્યારે તે વાતનો તોલ કેમ થશે? માટે મારી વાત સાવધાનપણે સાંભળો પછી બીજી વાત

માન—હા ત્યારે ચલાવ આગળ.

લાવણી તેરીતો ઉલ્ફતમે હુવે બદનામ એ રાહ,

સુણો મહારાજકથા મારી ઉગ્યાંશિરદુઃખ તાં તરુ ભારી,
ગયા બાંધી સાગર આરે, ચાડાતી બત્રીસો ધારે,
વદે દુખીઓ નર ત્યારે, ચલાવું નાવ વિના મારે,
કાપ મુકયો નિજ હાથ ઉપરને, છાંટયું લોહી જેમ.
નાવ થયું તે ચાલતું કોઈ વિમાન ઉડે તેમ.

લાધો મૃત્યુ થકી ઉગારી, ઉગ્યાં શીર
કહે વણિકા વિસ્મય પામી, ખરા જાદુગાર નહીં ખામી.
રખે આ નાવ જાય સ્વામી, બની સહુની ખ્વારી યાની.
લીધા સાથે જોર કરીને, ઉપરડા સફર કાજ.
નાવ દર દુંક મુદતમાં, પહેચ્યા સર્વે ઝાઝ,
રહયા સ્થિર ત્યાં સૌ વેપારી, ઉગ્યા શીર.
ગયા દિન થોડા સુખ માંહી. બન્યું કૌતુક રમણિય ત્યાંહી.
રાજ્ય કન્યા એ ચિત્ત ચાહી, સ્વયવર રચના માંડી.
રાજાઓ બહુ ભરત ભૂમીના આવી બેઠાશુર;
વણિક સાથમાં તેદુખીઓ પણ, ગયો વિચારેપુર.
કરયુ પણ હાથણી શણગારી, ઉગયા.
કલશ જે નર ઉપર આવે, રાયનિજ કન્યા પરણાવે
કરમ સંજોગ ખરો થાવે, વરે કન્યા પુરા ભાવે
આવી ઢોલ્યો હાથણીએ, કલશ અનુજપર આપી
પામ્યો રાયની કન્યકા તે, ગયો બકેલ પરિતાપ,
બણી ત્યાં રાજ્યની સરદારી ઉગયા,
થયો સુખીઓ દુખથી છુટી, તોપણ ભાગ્ય દશા તુટી
વણિક સૌકોની મતિ ખુટી, વિચાર્યું સુખ લેવા ઝુંટી.
પાછા તે નિજ દેશ જવાને, નાવ કરયાં તૈયાર,

નાનાને છલ ભેદ કરીને, શીખવ્યો વારંવાર,
ન ફરી અહીં રહેતા તારી ઉગયા.
કહ્યું નાને રાજા પાસે, હવે મુજથી નહીં રહેવાશે,
જનક જનની દર્શન આશે મને ઇચ્છા અતિ ઉલ્લાસે,
આજ્ઞા આપો શોક તજીને બેઉ જઇ માબાપ,
રાજાએ ત્યાં પહેરામણીમાં, આપ્યું વિત અમાપ,
વળાવ્યાં બેઉ નરનારી ઉગયા.
ચલાવ્યું વાહાણ વણિક સહો અધિક ઉત્સાહ ભરિ તરંગે
મધ્ય દરીએ જ્યાં ઉતર્યો અનેક નાતિ કરી પુરે ઢંગે,
એક મેળવી અરીણ સાથે, ખવરાવ્યું હરી ચિત.
જેને ન ઉગારત સખી પ્રિયાની, વાત બનત વિપરીત,
લીધું વિષ ચુરીથી ઉતારી ઉગયા.
છુપાવ્યો ગુપ્ત પેટી અંદર કરવું તે મુવો એમ જાહેર
પારાને શોક ઢોંગ આખર, રડ્યા વણિકો લુચ્ચા કાફર,
પછી વણીકો કહે રાય આમારો નથી પરણ્યો કાંઇ સાજ,
તેની સાથે અમે તમારો મેળવી દેશું હાથ,
પેગામણી લેશુ મનધારી ઉગયા.

માન—શું એ દુષ્ટ વાણિયાઓએ મારા ભાઇને એવી રીતે મારી નાખ્યા ને તેની સ્ત્રી જે મારે પુત્ર સમાન થાય તેનીજ જોડે મને પુરો પાપી બનાવાની ઇચ્છા રાખે છે ? હમણાંજ એ સહુનું સત્યાનાશ વાળું છું પણ દાસી ત્યારે હવે મને તે બે ભાઇઓનાં નામ કેમ નથી કહેતી.

સખી—ચેતજો કે મોટા તે માનસિંહ અને નાનો તે અભેસિંહ.

માન—ત્યારે તું દેખાડ અને પછી લે તારૂં મોં માગ્યું ઇનામ

આ પછી તે ચતુર સખીએ માનસિંહનું વચન લઇને પેટીમાં રાખેલા અભેસિંહને બહાર કાઢી બન્ને ભાઇઓની ભેટ કરાવી આપી તે જોઇ માનસિંહે અભેસંહને કહ્યું કે આજ સમાન સુખનો સમય કદીપણ મે જોયો નથી તારા . વિયોગથી હું જે મહાદુખના પહાડની નીચે દબાઇને માહા કષ્ટ ભોગવતો હતો તે સરવે તારા સંયોગથી નાશ પામી છે માટે તેની ખુશાલીમાં તારી ત્રિયાની આ સખી જેણે આ ઢોંગથી દાશીનો વેશ ધારણ કર્યો છે તેને મારી પટરાણીનું પદ આપું છું જે તમો બેઉએ કબુલ રાખવું પોતાના વડીલ બંધુનો

આવો આગ્રહ જોઈને અભેસિંહે માનસિંહને કહ્યું કે, " જાહો વડીલ બંધુ ! ધન્ય છે તમારી વિશાળ બુદ્ધિને ! જે રત્ન વડે અમારો પ્રાણુ બચ્યો છે, જેની તેજોમય બુદ્ધિના પ્રકાશ વડે જે સુખ સાગરમાં હીલોળા લઈએ છીએ તે રત્નની આપે નિરક્ષા કરીને ગ્રહણ કરવાને તત્પર થયા છો તેથી મારા સુખનો સાગર ઉભરાઈ જાય છે.

આ માંગલીક ઉત્સવ સમાપ્ત થયા પછી પોતાના બાઈ ઉપર જુલમ ગુજારનાર ચોકીવાનોને પકડી મંગાવી તેને માનસિંહે કહ્યું કે અરે ચંડાલો તમે મારા ન્યાયવંત રાજ્યને તમારા કુકર્મોથી કલંક લગાડી કાજળાથી કાળો ડાઘ લગાડ્યો છે રાતના શહેરમાં પ્રવેશ ન કરી શકનારા અજાણ્યા મુસાફરોને તેની દોલત સારૂ નાશ કરો છો માટે તમને કાંઈ પણ દયા કર્યા વગર એકદમ ફાંસી લટકાવી દેવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

આ ચોકીવાનોને આવી સખ્ત શીક્ષા ન કરવા માટે અભેસિંહે કહ્યું કે ભાઈ આજે ઘણે વરસે આપણે પરસ્પર કુશળ ભેટયા તેની ખુશાલીને વખતે દેહાંતદંડની શીક્ષા અનુચીત છે.

એટલામાં પહેલા વાણીયાઓ આવી નમન કરી ઉભા તેને જોઈ માનસિંહે કહ્યું કે અરે દુરાચારી! પાપીઓ નીચ તરકડીયાઓ ધીકાર છે તમારા માતપીતાને અને તમારા ધરમને જેણે પોતાની સતાથી જાવામાં તમારૂં દાણ માફ કરાવી મોટો નફો અપાવ્યો તેનાજ ઝેર દઈ મારી નાખીને તેની પરણેલી સ્ત્રી સાથે ખોટો વિવાહ કરી મને પાપના અને અપકીર્તિના દરીયામાં હમેશાને માટે ડુબાવવા તૈયાર થયા માટે જો કે તમારી પર કાંઈ દયા કરવા આજની ન ... મારો ભાઈ અને સહીસલામત મળ્યો તેના ખુશાલીમાં તમારૂ માત્ર ઘરબાર ... માલમિલકત જપ્ત કરીને જનમ દેશનીકાલની સજા કરૂં છું. એ પછી વાણીયાઓ તથા ખુની દરબાનોને દેશની હદની બહાર કાઢી મુક્યા.

થોડોક સમય વિત્યા બાદ જોધપુરનો રાજા અમરસિંહ લાખો વણજારો અને તેની પુત્રી રંભાવતી લાલસિંહ ઠુંઠારો અને તેની પુત્રી ઘુતણ્ણા આ બધાઓ માનસિંહના દરબારમાં હાજર થયા આ બધાનો સત્કાર કરી યોગ્ય આસન આપી માનસિંહે બેસાડયા પછી પોતાના પિતાના ચરણમાં મસ્તક નમાવી કહ્યું કે આ અમારા પરમ પુજ્ય નિરથરૂપી પિતાજી આ તમારા ઉભય બાળકોની અજ્ઞાન દશામાં થયેલો અપરાધ ક્ષમા કરી દયાની નજર કરો પોતાના પુત્રોના

આવી નમ્રવાણી સાંભળીને તેણે કહ્યું કે મારા કુળદીપક કુમારો તમારો બાળપણમાં થયલો અપરાધ લક્ષમાં કરી કહું છું કે તમારે માટે આતુર થયેલી જોધપુરની પ્રજાને આનંદ આપવા હવે તમે પાછા સ્વદેશ આવો.

મા૦ અ૦—પિતાજી હાલતો આ થોડા દીન અહીં રહો પછી અમે આપની આજ્ઞા મુજબ કરવા તૈયાર છઇએ

અજીત—આ વિદેશવાસીઓ કોણ છે ?

લાલ—મહારાજાધિરાજ ધુતારપણનો આ લાલસિંહ આપને વિનંતિ કરે છે કે મારી પુત્રીને આપના કુંવર માનસિંહજી ગાંધર્વ લગનથી વરેલા છે તે હવે યથાવિધિથી પાણી ગ્રહણ કરવા આપ આજ્ઞા આપશો.

લાખો—પૃથ્વીપતિ ભયંકર વનમાં સર્પ દંશથી સખત થએલા આપના નાના કુંવર અભયસિંહને વરીને આજ સુધી મારી સાથે રહેલી આ પુત્રીનું યથાવિધી પાણી ગ્રહણ થવા આજ્ઞા આપશો.

હંસા—પિતાજી સ્વયંવર મંડપમાં અનેક રાજા રાણીઓની મધ્યમાં કુમાર પુત્ર વણિકના નોકર અને જાદુગર જાણી આપણા નાના પુત્ર સાથે યથાવિધિથી વરેલી આ જાવાની રાજપુત્રીને આપની કન્યા દાખલ ગણવાની રજા આપશો.

સખી—પિતાજી આપના નાના પુત્રના પ્રાણ ઉગારી વિયોગી ઉભય બંધુઓનો સંયોગ કરવાથી આપના વડીલ પુત્રે વચનથી જેને પટરાણી કરેલી આ હંસાવલી સખીને જેમ બક્ષીસ લેખી કૃતાર્થ કરશો એવી વિનંતી છે.

રાજા—આહા આજે હર્ષનો સાગર છલકાયો છે આ બધું વર્ણન સાંભળી હર્ષથી હું ઘેલા જેવો બન્યો છું મારા પ્યારા પુત્રોના મિલાપની ખુશાલીમાં સર્વની મનેચ્છા પુરી કરવાની હું રજા આપું છું તેથી આ મારા વડા પુત્રે લાલસિંહની પુત્રીને તથા હંસાવલીના સખીને યથા વિધીથી ગ્રહણ કરી મારું અસલનું રાજ્ય [illegible] જોધપુર આવતાં તેમજ આ મારા નાના પુત્રે વણઝારાની પુત્રીને અને જાવાની રાજકન્યાને વિધિપુર્વક લગન કરી અહીંનું રાજ્ય ચલાવવું.

આ પછી જોધપુરના રાજા અજીતસિંહે અભેસિંહને રાજ્યાભિષેક કરીને વડીલ પુત્ર માનસિંહને સાથે લઇ વાજતે ગાજતે ધામધુમની સાથે જોધપુરમાં આવ્યા જોધપુરની પ્રજાએ પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી વધાવી લઇ આનંદરૂપી મહાસાગરમાં ઉછળવા લાગી અજીતસિંહે જોધપુરનું રાજ્ય માનસિંહને સોંપી પોતે પોતાની બાકી રહેલી જીંદગી ભગવત સ્મરણમાં કાઢવા માટે એકાંતવાસ કીધો.

સમાપ્ત.